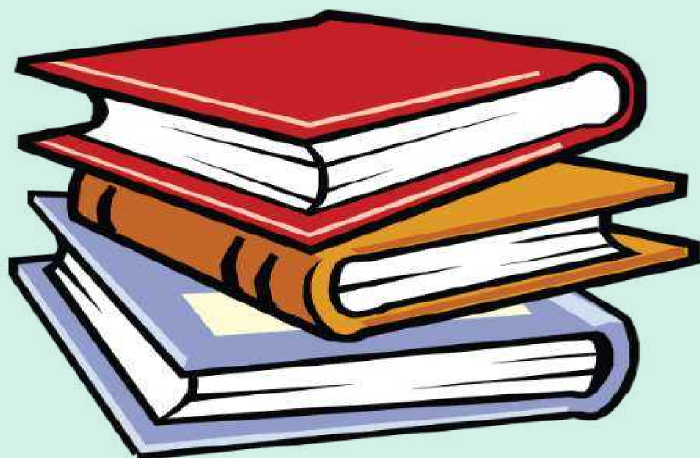

معارف وزیرلیگی

اۉزبېک تیلی

بېشینچی صنف درسلیک کتابی

باسیلگن ییلی: ۱۳۹۹

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی
دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې
هر بچی یې قهرمان دی

دا وطن د ټولو کور دی
د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو د تاجکو

ورسره عرب، گوجر دي
پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي
هم ایماق، هم پشه یان

دا هېواد به تل ځلېږي
لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به
لکه زړه وي جاویدان

نوم د حق مو دی رهبر
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

معارف وزیرلیگی

اۉزبېک تیلی

بېشینچی صنف درسلیک کتابی
(۵ - صنف)

باسیلگن ییلی: ۱۳۹۹ هـ . ش.

کتاب مشخصاتی

مضمون: اۋزبېک تیلی درسلیک کتابی

مؤلفلر: تعلیمی نصاب اۋزبېک بۋلیمی درسلیک کتابلر مؤلفلری

تېکشیرووچیلر: تعلیمی نصاب اۋزبېک بۋلیمی درسلیک کتابلر مؤلفلری

صنف: بېشینچی

متن تیلی: اۋزبېکی

یوکسلتیرووچی: درسلیک کتابلر تألیفی و تعلیمی نصابی نینگ یوکسلتیریش عمومی ریاستی

ترقه‌تووچی: معارف وزیرلیگی عامه آگاه‌لیگی و روابط ریاستی

باسیلگن ییلی: هجری شمسی ۱۳۹۹

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

معارف وزیری‌نینگ پیامی

اقرأ باسم ربک

بیزگه حیات بغیشله‌گن و اؤقیش و یازیش بویوک نعمتی‌گه ایگه قیلگن تینگری تعالی‌دن منتدارمیز و الله‌ﷻ تمانیدن بیرینچی قتله اؤقیش پیامی نازل بؤلگن ایڭ سؤنگی رسول حضرت محمد مصطفیﷺگه کؤپ درودلر بؤلسین.

۱۳۹۷نچی ییلی، معارف ییلی نامیگه مسمی بؤلگن‌لیگی برچه‌لرگه معلوم دیر. شونده‌ی بیزنینگ عزیز مملکتی‌میزده تعلم و تربیه تیزیمی‌نینگ اَیریم بؤلیم‌لریده اساسی اؤزگریش‌لر کېلیشی ممکن. اؤقیتووچی، اؤقووچی، کتاب، مکتب، اداره و آته–آنه‌لر کېنگش اداره‌لری، افغانستان معارف تیزیمی‌نینگ اساسی و آلتی‌لیک عنصرلریدن حسابلنه‌دی و بولر مملکت تعلیم و تربیه‌سینی رواجلنتیشریشده مهم رول اؤینه‌یدی. بونده‌ی بیر مهم پیتده، افغانستان معارفی‌نینگ بویوک عایله‌سی و باشچیسی، مملکت تعلیم و تربیه‌سی‌نینگ زمانوی تیزیمینی رواجلنتیریشده اساسی اؤزگریشلر یره‌تیش اوچون قرار قبول قیلگن.

شو اوچون، تعلیمی نصاب‌نی اصلاح و رواجلنتیریش، معارف وزیرلیگی‌نینگ مهم بیرینچی درجه‌ده‌گی ایشلریدن سنه‌له‌دی. درسلیک کتابلر کیفیتی، محتواسی و اولرنی مکتب‌لر، مدرسه‌لر و باشقه دولتی و شخصی تعلیمی اداره‌لرده ترقه‌تیش جریانی تؤغریسیده اعتبار قره‌تیش معارف وزیرلیگی‌نینگ دستورلریده بیرینچی اؤرینده دیر. بیزنینگ درسلیک کتابلریمز کیفیتلی بؤلمه‌گن صورتده، مملکتده تعلیمی پایدار هدفلرگه ایریشه‌آلمه‌یمیز.

یوقاریده‌گی ذکر بؤلگن هدفلر و بیر مهم تعلیمی تیزیم‌گه ایریشیش اوچون، مملکت بؤییچه برچه اؤقیتووچیلردن، اولرنی کېله‌جک نسل‌نینگ تربیه‌لووچیلری صفتیده، التماس قیله‌میز که اولر اوشبو کتاب و محتواسینی عزیز بالەلرگه اؤرگه‌تیش جریانیده هرقنده‌ی سعی و حرکت‌لریدن باش تارتمه‌سین‌لر و دینی، ملی و انتقاد فکرلی بؤلگن فعال و آگاه نسل‌نی تربیه‌لش اوچون کوشش قیلسین‌لر. اؤقیتووچیلر، هرکون ینگی تعهد و مسؤولیت پذیرلیک‌دن تشقری، عزیز اؤقووچیلرنینگ یقین کېله‌جکده افغانستان‌نینگ ثمره‌لی، متمدن و معمار خلقی صفتیده رواجله‌نیشی‌نی نیت قیلیب، درس بېریش‌نی باشله‌سین‌لر.

عزیز اؤقووچیلردن، اولرنی مملکت‌نینگ کېله‌جک ایڭ ارزشلی سرمایه‌سی صفتیده، ایسته‌یمن که اولر فرصت‌نی قؤلدن بېرمه‌ی، اؤقیتووچیلرنینگ درسیدن ادب و احترام کمالی بیلن علم اؤرگه‌نیب، اولرنینگ بیلیمیدن تؤغری شکلده فایده‌لنسین‌لر.

آخرده، مملکت برچه تعلیمی ایش بیلرمانلری، تعلیم و تربیت دانشمندلری و اوشبو درسلیک کتاب‌نی تیارلش و ایدیت قیلیش اوچون جدی سعی و حرکت قیلگن تعلیمی نصاب بؤلیمیده‌گی فنی همکارلردن منتدارچیلیک بیلدیریب، اولرگه تینگری تعالی‌دن بو مقدس و انسان‌ساز یؤلده موفقیت‌لیک ایسته‌یمن.

بیر معیاری و رواجلنگن معارف تیزیمی‌گه ایریشیش و آزاد خلق‌لی آباد، آگاه و مرفه افغانستان آرزوسی بیلن.

دکتور محمد میرویس بلخی

معارف وزیری

فهرست

بیرینچی درس

هدفلر:

۱– الله(جل جلاله) نینگ اَیریم صفتلری، همده یره‌تگن نرسه‌لری حقیده معلومات‌گه اېگه بۉلیش.
۲– درک گپ‌لردن سۉراق گپ و اونینگ تېسکری‌سینی توزیش.

سۉراقلر:

۱– الله(جل جلاله) صفت‌لریدن بیر نېچته‌سینی اَیتینگ!
۲– یېر، کۉک و برچه مخلوقات‌نی کیم یره‌تگن؟

رحملی ذات

اویدن چیقیب، استه– سېکین درختلر تمان قدم قۉیدیم. کۉم–کۉک درختلرنینگ یپراقلری هیلپیرر اېدی.

درخت‌لردن بیری نینگ یانیده چیرایلی بیر گل‌نی کۉریب، اونگه: «قنده‌ی گۉزه‌ل و چیرایلی گل سن!» دېدیم. گل تبسم قیلیب: «مېن چیرایلی و گۉزه‌ل من، لېکن مېنی یره‌تگن ذات نهایت گۉزه‌ل و چیرایلی دیر» دېدی.

تانگ یېلی گل‌لر ایپارینی هر تمانگه سېپیب، گل یپراق‌لرینی محبت قۉلی بیلن سِیلب اۉتر اېدی. «یېل، قنچه‌لر مهربان سن!» دېدیم، اونگه.

ییل، گل‌لر ایپاری بیلن یوزیمنی سیلب: «مین مهربان‌من، لیکن مینی یره‌تگن ذات نهایت مهربان و رحملی دیر» دیدی.
بیردنیگه آسمانده بولوت کۉریندی. بولوتلر بیر- بیریگه قۉشیلیب، یاغمیر یاغه باشله‌دی. اگر دان و درختلرگه یاغمیر یاغمسه، اولر سووسب؛ اریقلر، دریالر و بولاقلر سووی قوریب قالر. شونده انسان، حیوان و اۉسیملیک‌لر تیریک قاله آلمس.
شوچاغده بولوتلر گولدیره‌ب: «الله(جل جلاله) انسان و برچه یره‌تگن نرسه‌لرینی یخشی کۉره‌دی و اولرگه مهربان دیر. اگر الله(جل جلاله) نینگ لطف و مهربانلیگی بۉلمسه، بیز بولوتلر، یاغمیر و قارنی یاغدیرالمس ایدیک» دیدی.
اویگه قیتیب کیلدیم. آته-آنه‌م بیر کتابنی اۉقیب، مضمونی حقیده سۉزلشیب اۉلتیرگن ایکن‌لر.
اولرگه: «سیزلرگه رحمت! برچه نرسه‌لرنی بیله‌سیزلر» دیب، ایتدیم.
شونده، آته‌م مهربانلیک بیلن: «باله جانیم! همه نرسه نی بیله‌دیگن الله(جل جلاله) دیر. او، یخشیراق تورموش‌نی خواهله‌یدیگن کیشینی یخشی کۉره‌دی» دیدیلر.

اساسی توشونچه:

الله(جل جلاله) حقیده معلومات تاپماقچی بۉلگن باله، گل، تانگ یېلی و بولوتلر بیلن سۉزلشه‌دی. اولر، باله گه الله(جل جلاله) نینگ چیرایلیگی، مهربانلیگی و مخلوقلرینی یخشی کۉریشی حقیده معلومات بېره‌دیلر. سۉنگره او، آته- آنه‌سیدن الله(جل جلاله) حقیده سۉره‌یدی. آته- آنه‌سی اونگه الله(جل جلاله) نینگ برچه نرسه‌لرنی بیلیشی و الله(جل جلاله) نی قه‌یېرلردن تاپیب آلیش ممکن‌لیگی حقیده معلومات بېره‌دیلر.

فعالیتلر:

۱- درس متنینی تاووش چیقرمسدن اۉقیب، سۉنگی پاراگراف نینگ مفهومینی اَیتیب بېرینگ!

۲- الله(جل جلاله) یره تگن نرسه‌لرنینگ اۉنته‌سی آتینی یازیب، سۉنگره باشقه‌لرگه ایتیب بېرینگ!

۳- قوییده‌گی سۉزلر معناسینی سۉزلیک‌دن تاپیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

ییراق، تبسم، ایپار، بیردنیگه، کۉرستگیچ برماق

۴- متندن ایسته‌گن جمله‌نگیزنی تنلب یازینگ؛ یازگن جمله‌نگیزنی باشقه‌لرگه اۉقیب بېرینگ و تنلشینگیز دلیلی نی هم اَیتینگ!

اوی تاپشیریغی:

درس متنیدن کۉنگلینگیز خواهله‌گن ایکّی پراگرافنی کتابچه‌لرینگیزگه چیرایلی خط بیلن کۉچیریب، سۉنگره مفهومینی یازینگ!

گرامر قاعده‌لری:

۱- اویدن چیقیب، استه- سېکین درختلر تمان قدم قۉیدیم.
قه‌یېردن چیقیب، استه- سېکین درختلرتمان قدم قۉیدیم؟
۲- گل، تبسم قیلیب: «مېن، چیرایلی و گۉزه‌ل من» دېدی.
گل، تبسم قیلیب، نیمه دېدی؟
۳- یېل، گل‌لر ایپاری بیلن یوزیمنی سِیلب: «مېن مهربان‌من، لېکن الله(جل جلاله) نهایت مهربان دیر» دېدی.
کیم، گل‌لر ایپاری بیلن یوزیمنی سیلب، کیم نهایت مهربان دیر، دېدی؟
۴- آته- آنه‌م بیر کتاب اۉقیب، مضمونی حقیده سۉزلشیب تورگن ایکن‌لر.
کیم‌لر بیر کتابنی اۉقیب، مضمونی حقیده سۉزلشیب اۉلتیرگن ایکن‌لر؟
یوقاریده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ! بیرینچی جمله «قه‌یېردن؟» ایکّینچی جمله «نیمه؟»، اوچینچی و تۉرتینچی جمله‌لر «کیم؟» سۉزلری آرقه‌لی سۉراق گپ‌گه اۉزگرگن دیر.
شونده‌ی درک گپ‌لرنی «کیم؟، نیمه؟، قنده‌ی؟، قه‌یېرده؟، قیسی؟، قچان؟، قنچه؟...» کبی سۉزلر بیلن سۉراق گپلرگه اۉزگرتیریش ممکن.

سۉزلشوو:

اۉقووچیلر ایکّی گروپ‌گه بۉلینیب، الله(جل جلاله) صفتلری حقیده اۉز ارا سۉزلشسین‌لر. هر گروپ الله(جل جلاله) صفتلریدن نېچیته‌سینی یازسین، سۉنگره هر گروپدن بیر کیشی، یازگن‌لرینی باشقه‌لرگه اۉقیب بېرسین.

فعالیتلر:

۱- درس متنینی اۉقیتووچی استه- سېکین اۉقیسین. اۉقووچیلر دقت بیلن اېشیتیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرسین‌لر:
* باله، کیم نینگ حقیده همه نرسه‌نی بیلماقچی ایدی؟
* اویدن چیقیب، درختلر تمانگه قنده‌ی قدم قۉیدیم؟
* تانگ یېلی نیمه‌لرنی هرتمانگه سپیب، نیمه‌لرنی محبت قۉلی بیلن سیلب اۉتر ایدی؟
* کیم گل‌لر ایپاری بیلن یوزیمنی سیلب، «مېن مهربان من لېکن الله(جل جلاله) نهایت مهربان دیر» دېدی؟
* بیردنیگه آسمانده نیمه کۉریندی؟ سۉنگره نیمه بۉلدی؟

* بولوتلر گولدیره‌ب، نیمه دېدی؟
* اویده آته- آنه‌سی نیمه حقده سۉزلشیب اۉلتیرگن اېدیلر؟
* او، آته‌سیدن کیم حقیده سۉره‌دی؟
* آته‌سی اونگه نیمه دېب، جواب بېردی؟

۲- درس متنیدن بیرنېچه جمله‌نی تنلب یازینگ، سۉنگره یازگن جمله‌لرینگیزدن سۉراق گپلر توزینگ!

۳- تۉرتته سۉراق جمله یازینگ، سۉنگره اولردن درک جمله توزینگ!

۴- قوییده‌گی جمله‌نی (کیم، قچان، قنده‌ی، قه‌یېرگه، نیمه قیله‌دی) سۉراق سۉزلر بیلن جمله‌لرگه اۉگیرینگ:

آلتونساچ هرکون شوق- ذوق بیلن مکتب گه باره‌دی.

اوی تاپشیریغی:

قوییده‌گی جمله‌لرنی (قیسی؟، نیمه؟، قنده‌ی؟، کیم؟) سۉراق سۉزلری یاردمیده سۉراق گپلرگه اۉزگرتیریب، کتابچه‌لرینگیزگه یازیب کېلینگ:

۱- بهار فصلیده هوا ملایم و یاقیملی بۉله‌دی.

۲- بهار فصلیده گل‌لر آچیلیب، بلبل‌لر سیره‌ی باشله‌یدیلر.

۳- مېن، الله(جل جلاله) نی جوده سېوه‌من.

ایکّینچی درس

هدف:

۱- حضرت محمد(صلی‌الله‌علیه‌وسلم) حقیده قیسقه چه معلومات‌گه اېگه بۉلیش.

۲- قره‌مه- قرشی، شکلداش و معناداش سۉزلر تۉغریسیده معلومات‌گه اېگه بۉلیش.

سۉراقلر:

۱- یوقاریده‌گی عکس حقیده سۉزلنگ!

۲- حضرت محمد(صلی‌الله‌علیه‌وسلم) نینگ آته- آنه‌لری کیم‌لر بۉلگن؟

۳- حضرت محمد(صلی‌الله‌علیه‌وسلم) نېچه یاشلریده پیغمبرلیک مقامیگه اېریشدیلر؟

نعت

سېن اېرورسن محبوب حق، ای نبی لر سروری
ای که نورینگ دیر مقدم، هم مؤخر خلقتینگ
ییمریلدی کاخ کسری، اۉچدی گبرنینگ اۉتی
گپ گه کیردی میده تاشلر حقنی اظهار ایله دی
سېنینگ مدحینگ اۉزکلامیده بیان اېتتی خدا
شرک و ظلم و فسق دنیانی باسیب آلگن اېدی
اۉتدی عمریم ای تمنا، جهل و نادانلیک بیلن

صاحب معراج «اوادنی»، خلایق رهبری
عظمتینگ گه برچه‌حیران انس و جن، دیو و پری
اول زمان دنیاگه کېلدینگ چرخ و چنبر اختری
چین یوره ک بیرله ایشانینگ بیلمه‌نگیزلر سرسری
مېن‌نېچوک وصفینگ بیان ایلب قیله‌ی روشنگری؟
برچه دن بېردینگ نجات آخرزمان پیغمبری
یا شفیع المذنبین، قوتقز بلالردن بری

رضوانقل تمنا

اساسی توشونچه:

حضرت محمد(صلی الله علیه وسلم) محبوب و صاحب معراج دیرلر، آنه‌دن دنیاگه کېلگن‌لریده کسری نینگ قصری ییقیلیب، گبرلرنینگ اۉتخانه‌سی اۉچدی. او کیشی‌نینگ حقلیگی‌گه میده تاشلر گواهلیک بېرگن. او کیشی‌نینگ صفتینی الله(جل جلاله) اۉزی نینگ مقدس کلامیده بیان قیلگن. حضرت محمد(صلی‌الله‌علیه‌وسلم) شرک، ظلم و فسق- فسادگه قرشی چیقیب، اولرنینگ برچه‌سینی محو و یۉق قیلدیلر.

فعالیتلر:

۱- هر بیرینگیز نوبت بیلن بیر بیتنی بلند تاووش بیلن اۉقینگ و یان صنفداشینگیز اۉشه بیت نینگ معناسینی ایتیب بېرسین.

۲- قوییده‌گی لغت‌لرنینگ معناسینی تاپیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

نبی، معراج، ادنی، مقدم، مؤخر، کسری قصری، گبر، شفیع المُذنِبین، اۉت، اۉتخانه

۳- هر بیرینگیز توزگن بیر جمله‌نگیزنی صنفداشلرینگیزگه اۉقیب بېرینگ!

اوی تاپشیریغی:

نعت شریفنی اۉگیریب، کتابچه‌لرینگیزگه یازیب کېلینگ.

گرامر قاعده‌لری:

قویبده‌گی جمله‌لرنینگ خط چیزیلگن سۉزلری‌گه دقت قیلینگ:

۱- دانا دشمن دین نفع امکانی بار و نادان دۉست دین ضرر امکانی کۉپراق.

(نوایی: محبوب القلوب)

۲- فلک‌دن، آسمان‌دن، کۉک‌دن آشگای فخر اېتیب باشیم،

صداقت‌لی، قدردان، آشنا و دۉست و یاریم بار.

(حبیبی)

۳- اې پری وش گل یوزینگدن پرده آل!

کیم غمینگدین کۉزده یاشیم بۉلدی آل!

یار بۉلگای‌لر سېنگا محشر کونی،

احمد مختار ایله اصحاب و آل.

(فضلی)

* یوقاریده‌گی بیرینچی جمله ده ایشله‌تیلگن دانا- نادان، دشمن- دوست، نفع- ضرر، قرمه- قرشی سۉزلر دېیله‌دی.

قرمه- قرشی سۉزلر:

شکل و معناسی بیر- بیریگه اۉخشه‌مس و ضد بۉلگن سۉزلر قرمه- قرشی (متضاد) سۉزلر دیر.

* یوقاریده گی ایکّینچی مثالده ایشله تیلگن (فلک، آسمان، کۉک) و (قدردان، آشنا، دۉست، یار) سۉزلری معناداش سۉزلر دیر.

معناداش سۉزلر:

شکلی هر خیل و معناسی بیر- بیریگه یقین و اۉخشش بۉلگن سۉزلر معناداش (مترادف) سۉزلر دیر.

* فضلی قلمی گه منسوب تویوقده‌گی، (آل= آلماق، آلیب تشله‌ماق، آل= قیزیل، قیزرگن، آل= قوم، ایل، خاندان) سۉزلری شکلداش سۉزلر دیر.

شکلداش سۉزلر:

تلفظی و یازیلیشی بیر خیل، اما معناسی هر خیل بۉلگن سۉزلر شکلداش (مشابه) سۉزلر دیر.

فعالیتلر:

۱- اۉقووچیلر ایکّی گروپ‌گه بۉلینیب، بیرینچی گروپدن بیرکیشی، بیرینچی بیت‌نی اۉقیسین و ایکّینچی گروپدن بیرکیشی اونینگ معناسینی ایتیب بېرسین، سۉنگره بونینگ عکسی تکرار اېتیلسین.

۲- قوییده‌گی بیت‌لرنینگ بۉش جایلرینی تۉلدیرینگ:

* سېن اېرورسن محبوب حق ......   صاحب معراج او ادنی، ......

* ای که نورینگ دیر مقدم ....   عظمتینگ گه برچه حیران .....

۳- قوییده‌گی سۉزلرنینگ قرمه- قرشی (متضاد) سینی یازینگ:

* کېچه- ....، آق- .... ایسّیق- ....، خام- ....، اچّیق- ....، یېنگیل- ....

قوییده‌گی سۉزلرنینگ شکلداشی (متشابه) نی تاپیب، معنالرینی یازینگ:

اۉت- ....، آت- ....، قاش- .... سۉز- ....

قوییده‌گی سۉزلرنینگ معناداش (مترادف) سۉزلرینی یازینگ:

ظلم- ....، تېز- ....، کاخ- ....، ایلگری- ....

اوی تاپشیریغی:

قرمه- قرشی، شکلداش و معناداش سۉزلردن بیر نېچته‌نی کتابچه‌لرینگیزگه یازیب کېلتیرینگ!

اوچینچی درس

هدفلر:

۱- ینگی اۋقوو ییلی حقیده توشونچه تاپیش.

۲- سۉز تورکوم‌لریدن فعل حقیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

سۉراقلر:

۱- ینگی اۋقوو ییلینی قنده‌ی قرشیله‌دینگیز؟

۲- اۋتگن اۋقوو ییلیده نیمه‌لرنی اۋرگندینگیز؟

اۋقووچیلر بیلن سۉزلشو

عزیز اۋقووچیلر، ینگی اۋقوو ییلی‌گه خوش کېلیب‌سیز! تۉرتینچی صنف‌نی بیتتیریب، بېشینچی صنف‌ نی باشله‌ گن لرینگیز اوچون سیزلرگه اولکن موفقیتلر تیله یمن. بېشینچی صنف ده اۋقیله‌دیگن درسلر ینه‌ده قیزیقراق و مهم‌راق دیر، شونینگ اوچون وقت نینگ هرلحظه‌سینی غنیمت بیلیب، بیلیم اۋرگنیش‌گه حرکت قیلیش‌لرینگیز کېره‌ک دیر. بیلیم، توگنمس بایلیک دیر. وقت‌دن اونوملی فایده‌لنگن اۋقووچی، کتاب اۋقیش‌گه هم، اوی تاپشیریق‌لرینی بجریش‌گه هم، آته- آنه‌سیگه یاردم بېریش‌گه هم اولگوره‌دی.

فعالیتلر:

* متن‌دن، آستیگه خط چیزیلگن سؤزلرنی کؤچیریب یازینگ!

* متننی اؤقینگ؛ آستیگه خط چیزیلگن سؤزلرنینگ قیسی سؤز تورکومیگه کیرگنینی اَیتینگ!

گرامر قاعده‌سی:

قوییده‌گی جمله‌لرنی اؤقیب، خط چیزیلگن سؤزلریگه دقت قیلینگ:

یخشی اؤقووچی مکتب گه کېچیکیب کېلمه یدی. یخشیلردن اؤرنک آلینگ و بیر- بیرینگیز بیلن اؤرتاق بؤلینگ! سبوینچ درس‌گه تیارلنیب کېلدی. او، اوی تاپشیریق‌لرینی بجره‌دی. اؤقیتووچی، سبوینچ‌گه یخشی بها بېردی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده چیزیق بیلن کؤرسه‌تیلگن سؤزلر فعل دیر.

فعل:

ایش، حرکت، حالت و حادثه یوز بېرگنینی معین بیر زمانده بیلدیروچی سؤز، فعل سؤزی دیر.

مثال:

باره من، کېله دی، یازه دی، اؤقیدی، ایشله ماقده، بېرگن ایدیلر، کؤرماقچی سیز، آلیب کېلسه، باشلنگ

سؤراقلر:

۱- ایش، حرکت، حالت و حادثه یوز بېرگنینی معین زمانده بیلدیروچی سؤزلر قیسی سؤز تورکوملریگه کیره‌دی؟

۲- حاضر اؤقووچیلر نیمه قیلماقده‌لر؟

فعالیتلر:

الف- قوییده‌گی جمله‌لرنی اؤقینگ و تورلی فعل‌لر بیلن شونگه اؤخشش جمله‌لر توزینگ:

ینگی اؤقوو ییلی باشلندی. بېشینچی صنف‌ده قیرق ایکّی اؤقووچی درس اؤقییدی. اولر، حاضر املاء یازماقده. بېشینچی صنف اؤقووچیلری افاده‌لی اؤقیش و روان یازیشنی بیله‌دیلر.

ب– كۉچیرینگ؛ فعل‌لردن، باشقه جمله‌لر توزینگ:
بیلیم، توگنمس خزینه دیر. مېن اېرته‌لب ساعت آلتی‌ده توره‌من. ساعت اۉن ایکّی‌ده درسیمیز توگه‌یدی. هرکونی اویده ایکّی ساعت درس تیارله‌یمن. مېن بدیعی کتابلرنی هم اۉقییمن.
ج– سۉراقلرگه رد جواب بېرینگ:

اۉرنک:

– سیز کابل‌گه بارگن‌می‌سیز؟
– یۉق، مېن هېچ قچان کابل‌گه بارمه‌گنمن.
– صنف داشینگیز هرکونی مکتب‌گه کېچیکیب کېله‌دی‌می؟
– ....
– سیز اۉزبېک تیلیده یازیشنی بیلمه‌یسیزمی؟
– ....
– بابر درسگه یخشی تیارلنمه‌یدیمی؟
– ....

قوییده‌گی بۉشلیک‌لرنی تۉلدیرینگ:

اۉرنک:

کیم،	نیمه	قیلدی؟	کیم،	نیمه	قیلماقده؟	کیم،	نیمه	قیلماقچی؟
تیمور	کتاب	اۉقیدی	باتور	یېمک	یېماقده	گۉزه‌ل	مکتب‌گه	کېتماقچی
	رسم	چیزدی		______			______	
	سپورت	قیلدی		______			______	
	موسیقی	اېشیتدی		______			______	
	خطا	یازدی		______			______	

اوی تاپشیریغی:

۱– مکتب‌ده‌گی بیرکونلیک فعالیتینگیز حقیده کمیده بېش سطر کونده‌لیک انشاء یازیب، فعل‌لرنینگ آستیگه چیزیق چیزیب کېلینگ!
۲– فعل تعریفینی یادلب کېلینگ!

تۆرتینچی درس

هدفلر:

١- سۆز اهمیتی‌نی بیلیش و باشقه‌لر بیلن یخشی مناسبت اۉرنته‌آلیش.

٢- اۉتگن زمان فعلینی اۉرگنیش، جمله و متن‌لرده ایشلته آلیش.

سۉراقلر:

١- شیرین سۆز یا که اچیق سۆز دېگنده نیمه‌نی توشونه‌سیز؟

٢- اۉتگن زمان فعلی‌دن بیرار مثال بیلسنگیز، ایتینگ!

اېنگ شیرین و اېنگ اچّیق نرسه، نیمه؟

کونلردن بیر کون، لقمان حکیم‌نی خۉجه‌یینی اۉز آلدیگه چارلب:

- «مېنگه اېنگ شیرین نرسه‌نی پیشیریب کېلتیر» دېبدی.

لقمان حکیم باریب، تیل پیشیریب کېلتیریبدی.

باشقه بیر کون خۉجه‌یین ینه لقمان حکیم‌نی چارلب:

- «مېنگه اېنگ اچّیق نرسه‌نی پیشیریب کېلتیر» دېبدی.

لقمان حکیم بو قتله هم تیل پیشیریب کېلتیریبدی.

لقمان نینگ بو قیلگن ایشیدن حیرتلنگن خۉجه‌یین، اوندن:

- «اې لقمان، بو نیمه قیلگه نینگ؟ شیرین نرسه دېسم هم، اچّیق نرسه دېسم هم، سېن فقط تیل پیشیریب کېلتیردینگ» دېب سۉره‌بدی.

- «اې خۉجه‌م، تیل دنیاده‌گی اېنگ شیرین نرسه دیر، چون که او بیلن انسانلر جوده شیرین و یاقیملی سۆزلر ایته‌دیلر. شیرین سۆز، کیشی‌لر کۆنگلی‌گه محبت و قووانچ تاپتیره‌دی و انسانلر اره‌سیده دۉستلیک و ایلیق مناسبتلرنی ایجاد قیله‌دی.

عکسینچه، تیل اېنگ اچّیق نرسه هم دیر، چونکه تیلدن چیققن اچّیق سۆزلر، آدملر یوره‌گینی آغریتیب، رنجیته‌دی و حتی که دۉستلرنی دشمنلرگه ایلنتیره‌دی.

هه، عزیز اۉقووچیلر! انسانلرنی بیر- بیری بیلن دۉست و ایناق قیله‌دیگن هم، یاو و یمان قیله‌دیگن هم تیل دیر.

امیر علیشېر نوایی هم شو حقده شونده‌ی دېگن:

هر کۆنگول که تیل سنانیدین جراحت دور، هم یومشاق سۆز و شیرین تیل اونگه مرهم و راحت دور.

اساسی توشونچه:

تیل بیلن هم شیرین و هم اچّیق سؤز ایتیش ممکن. یومشاق و شیرین سؤز انسانلرنی بیر- بیریگه یقین و دؤست قیله‌دی. اچّیق و قوْپال سؤز یوره‌ک‌لرنی آغریته‌دی. کېلینگ، شیرین تیل و معقول سؤز بیلن دؤستلیک و ایناقلیک یره‌ته‌یلیک!

فعالیتلر:

۱- صنفداشینگیز درس متنینی اؤقی یاتگنده دقت بیلن ایشیتینگ!

۲- لقمان حکیم نیمه اوچون هم اچیق و هم شیرین یېمک اَیتیلگنده، فقط تیل پیشیریب آلیب باردی؟

۳- شیرین سؤز طفیلی بیرارکیشی بیلن دؤست‌لشگن یا که بیرار جنجالدن قوتیلگن بؤلسنگیز، باشقه‌لرگه حکایه قیلیب بېرینگ!

۴- اچیق سؤز طفیلی بیرار کیشی‌دن خفه بؤلیب قالگن بؤلسنگیز، صنف‌داشلرینگیزگه ایتیب بېرینگ!

۵- سؤزلیکدن فایده‌لنیب قوییده‌گی سؤزلرنی معنی قیلینگ:

حکیم، خؤجه‌یین، چارلب (چارلماق)، یاقیملی، ایناق، سنان، جراحت، یومشاق، ایلیق، قتله

۶- یوقاریده‌گی سؤزلردن اوچته‌سینی تنلب، مناسب جمله توزینگ!

۷- هرقطاردن بیرکیشی نوبت بیلن توریب، توزگن جمله‌سینی اؤقیسین.

۸- بیرنېچه اؤقووچی، نوبت بیلن اؤقیلگن جمله‌لرنینگ توْغری یا که ناتوْغریلیگی حقیده فکر بیلدیرسین.

۹- قیزیققن یا ایسته‌گن ایکّی اؤقووچی لقمان و خوجه‌یین نقشینی اؤینه‌سین و دیالوگ نی تمثیل شکلیده اَیتسین.

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ:

– لقمان باریب، تیل پیشیریب کېلتیردی.
– لقمان شونده‌ی جواب بېردی.
– امیرعلیشیرنوایی بو حقده شونده‌ی دېگن.
– لقمان ایتدی.
– آته‌م توناکون سفردن کېلدیلر.
– اونی بیر نېچه دقیقه آلدین کۉردیم.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده کېلتیردی، بېردی، دېگن، ایتدی، کېلدیلر و کۉردیم سۉزلری اۉتگن زمان فعللری دیر. بو فعللرنینگ برچه‌سی اۉتگن زمانگه تېگیشلی بۉلگنی اوچون اولر اۉتگن زمان فعل‌لری دېییله‌دی.

اۉتگن زمان فعلی:

ایش– حرکت‌نی سۉزلش پیتیدن آلدین بجریلگن یا که بجریلمه‌گنینی بیلدیره‌دی؛

اۉرنک:

آلدیلر، اوردی، قره مه دیک، قازدینگ، کویله دی، ییقیلدیم، کۉرمه دیم، بارمه دی و باشقه‌لر.

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنینگ قه‌ی بیریده اۉتگن زمان فعلی ایشله‌تیلگن:

۱– مېن بازارگه کېته‌من.
۲– او، بازاردن کېلدی.
۳– آیدین، کون بۉیی جاکت تۉقیدی.
۴– اوکه‌م تیلویزیون کۉره‌دی.

ب: یانمه–یان اۉلتیرگن اۉقووچیلر، بیرگه‌لشیب اۉتگن زمان فعلی بیلن ایکّیته جمله توزسین لر. بو جمله لرنینگ بیری مثبت یعنی بجریلیش و باشقه سی منفی یعنی بجریلمسلیکنی انگلتسین.

ج: هرقطاردن بیر کیشی توریب، توزگن جمله‌سینی اۉقیسین و باشقه‌لر او حقده فکر بیلدیرسین‌لر.

د: قوییده‌گی جمله‌لرنی مناسب سۉزلر بیلن تۉلدیرینگ:

– آته‌م سفردن اۉتگن کون . . . .
– مېن اوی تاپشیریغینی . . .، کېین بو ییرگه کېلدیم.
– قوشلر درختدن . . . .

هـ: قوييده‌گی ترتیب‌سیز یازیلگن سۉزلردن، تۉغری بیر جمله توزینگ:
بوگون، کېلدیلر، تانگده، ایکّی مهمان، کیشی
و: قوييده گی جمله‌لرده تینیش بېلگی‌لری قۉییلمه گن. بېلگی‌لرنی مناسب یېرلرگه قۉیینگ:
– آهای بېکتاش
قۉی ایچکی و هۉکیزلرنی هیده‌ب کېل
نېگه مونچه سېکین یوره‌سن تېزراق یوریب کېلسنگ بۉلمه‌یدیمی
مېن دوگانه‌لریم بیلن بیرگه درس اۉقیب اوی تاپشیریغینی بجردیم، کېین چق–چق‌لشیب صحبت قوردیک

اوی تاپشیریغی:

بېشینچی درس

هدفلر:

۱- پارلمان و اونینگ اهمیتی حقیده معلوماتگه ایگه بۉلیش.
۲- حاضرگی زمان فعلی‌نینگ تعریفینی اۉرگنیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

سۉراق:

۱- عزیز اۉلکه‌میز افغانستانده نېچیته جرگه بار و اولر قیسی جرگه‌لردن عبارت؟

پارلمان

پارلمان سۉزی بیر فرانسوی سۉز بۉلیب، گپیریش و سۉزلش معناسینی انگلته‌دی. اۉتمیشده مذاکره، مباحثه و مناظره قیلیش اوچون توزه‌تیلگن مجلس‌لر و ییغین‌لرنی پارلمان دېگن‌لر.

بوگونگی کونده پارلمان دېگنده، ملی شورا و سنا مجلسی توشونیله‌دی. افغانستانده بو مجلس‌لرنی اولسی جرگه و مشرانو جرگه دېیدیلر، دېمک، پارلمان ایکّی مجلس، یعنی ملت وکیل‌لری مجلسی(اولسی جرگه) و سنا مجلسی (مشرانو جرگه) دن عبارت بۉله‌دی.

پارلمان بوگونگی دموکراتیک دولت‌لرنینگ بیر بۉلیمی‌نی تشکیل اېته‌دی. پارلمان‌نی اولوس اویی هم دېیدیلر، چونکه بو یېرده ملت سَیله‌گن وکیل‌لر و اېل آره‌سیده حرمتگه سزاوار بۉلگن

یاش اولوغلر ایش آلیب باره‌دیلر.

پارلمان نینگ اساسی ایشی قانونلرنی تصویب قیلیش دیر، شونینگ اوچون اونی قانون چیقرووچی کوچ هم دېییدیلر.

پارلمان اعضالری اېل (خلق) تمانیدن سیلنه دی. اولسی جرگه یا ملی شورا دولت نینگ عملگه آشیره دیگن ایشلرینی کوزه‌تیب باره‌دی؛ نظارت اېته‌دی و دولت بودجه سینی تصویب قیله‌دی. ملت وکیل‌لری نینگ سانی مملکت اهالیسی سانیگه قره‌ب بېلگی‌لنه‌دی. حاضرگی اولسی جرگه اعضالری ۲۴۹ کیشی دیر.

مشرانو جرگه یاکه سنامجلسی اېسه، ملی شورا تمانیدن تصویب اېتیلگن ایشلر و قانونلر تؤغریسیده مشوره و مصلحت بېره‌دی. مشرانو جرگه اعضالری نینگ بیر قسمی سَیلنه دی و باشقه بیر قسمی اېسه، دولت باشلیغی تمانیدن تعیین لنه دی. افغانستان سنا مجلسی نینگ اعضالری ۱۰۲ کیشی دن عبارت دیر.

اساسی توشونچه:

پارلمان فرانسوی سؤز بؤلیب، گپیریش و سؤزلش معناسینی انگلته دی. پارلمان ایکّی مجلس: اولسی جرگه و مشرانو جرگه دن تشکیل تاپگن. پارلمان نی قانون چیقروچی کوچ هم دېب اته‌یدیلر. پارلمان نینگ اساسی ایشی قانونلرنی تصویب قیلیش و بودجه و حکومت ایشینی نظارت اېتیش دن عبارت دیر.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی دقت بیلن اؤقینگ و قوییده‌گی سؤراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- پارلمانده نېچه مجلس بار؟

۲- پارلمان مجلس‌لری قیسی‌لر دیر؟

۳- پارلمان نینگ اساسی ایشی نیمه‌لردن عبارت دیر؟

۴- پارلمان قنده‌ی کوچ دېب اتله‌دی؟

۵- پارلمان‌نی نیمه اوچون خلق اویی دېییدیلر؟

۶- پارلمان اعضالری قنده‌ی سَیلنه‌دی؟

۷- سنامجلسی قنده‌ی ایش‌لر تؤغریسیده مصلحت بېره‌دی؟

ب: تۆرت گروپ گه بۆلینیب، پارلمان تۆغریسیده سۆز یوریتینگ؛ هرگروپ دن بیر کیشی صنفداش‌لرینگیزگه اۆز گروپینگیز فکرینی ایتیب بېرسین.
ج: قوییده‌گی ینگی سۆزلرنی سۆزلیک‌دن تاپیب، معناسینی کتابچه‌لرینگیزگه یازینگ:
اۆتمیش، مذاکره، مباحثه، مناظره

اوی تاپشیریغی:

گرامر قاعده‌لری:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ:

۱- نیمه اۉقییاپسیز؟ (نیمه اۉقی یاتّیز؟)

۲- قرآنکریم اۉقییاپمن. (قرآن کریم اۉقی یاتدیم.)

۳- باله‌لر مکتبده توپ اۉینشه‌یاپدی. (باله‌لر مکتبده توب اۉینه‌شاتدی.)

۴- قۉیاش چیقماقده.

۵- بابر مکتب گه کېتماقده.

۶- باله لر قیشنی اۉز قیشلاقلریده اۉتکزه یاپتیلر. (باله لر قیشنی اۉز قیشلاقلریده اۉتکزاتدیلر.)

یوقاریده گی جمله لرده گی، اۉقییاپسیز، اۉقییاپمن، اۉینشه یاپدی، چیقماقده، کېتماقده اۉتکزه‌یاپتیلر سۉزلری حاضرگی زمان فعللرینی انگلته‌دی.

حاضرگی زمان فعلی:

حاضرگی زمان (حال) فعلی ایش- حرکت و حالت نینگ سۉزلش پیتیده بجریلیشی و دوام ایتیشی‌نی بیلدیره‌دی.

اۉرنک:

- گۉزه‌ل، دوگانه‌سی بیلن ایشله‌یاپدی.
- توران، بازارگه کېتماقده.
- ایکّینچی، قۉش هیده‌یاپتی.

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقیب، حاضرگی زمان فعللرینی کۉرسه‌تینگ:

۱- مرال باققه بارماقده.

۲- جیران خط یازه‌دی.

۳- سالار فوتبال اۉینه‌دی.

۴- باغبان، باغ نی سوغاره‌یاپدی.

۵- آی نور شعر اۉقیماقچی.

۶- نازلی، گل تېرماقده.

۷- دهقان، خرمن نی ینچه‌یاپتی.

ب: برچه یانمه–یان اۉلتیرگن اۉقووچیلر، حاضرگی زمان فعلی بیلن اوچ– اوچ جمله توزسین‌لر.

ج: هر چوکیدن فقط بیر کیشی توریب، توزگن جمله‌لردن بیرینی اۉقیب برسین.

د: قوییده‌گی جمله‌لرنی حاضرگی زمان مناسب فعللری بیلن تۉلدیرینگ؛

بیز مکتب . . . . . . ، قیزلر باغچه‌ده . . . . ، دهقانلر قۉش . . . . ، تورسون آت . . . . ، آته م بازار . . . .

هـ: قوییده‌گی ترتیب‌سیز جمله‌لرنی ترتیب گه سالینگ:

دکانیده/ ساتووچی / ماقده / پول / سنه

یاپدی / ییلاق / قه / باره / تورغون

اوی تاپشیریغی:

آلتینچی درس

هدفلر:

۱- موزیم نیمه‌لیگی و اونینگ علمی و تاریخی اهمیتینی بیلیش و تاریخیمیزگه قیزیقیش.
۲- کېله‌سی زمان فعلی‌نی بیلیش و متن‌لرده ایشلته آلیش.

سؤراقلر:

۱- موزیم‌نی کؤرگن‌می‌سیز؟
۲- شهرینگیزده موزیم بارمی؟

کېلینگ، موزیم‌نی کؤره‌یلیک!

بیرکونی آته‌م، مېن و اوکه‌م باتورگه: «سیزلرنی کېله‌سی جمعه کونی موزیم‌گه آلیب باره‌من»، دېدیلر. بیز جوده قووانیب: «موزیم قنده‌ی یېر؟» دېب سؤره‌دیک.

– «موزیم بیر مخصوص عمارت (بنا) بؤلیب، اونده قدیمی و تاریخی بویوم‌لر و نرسه‌لر سقلنه‌دی و نمایشگه قؤییله‌دی» دېدیلر، آته‌م.

شونده، اوکه‌م: «آته جان! اولکه‌میزنینگ قیسی شهرلریده موزیم بار؟» دېب سؤره‌دی، آته‌م دن.

آته‌م اونگه: «کابل، هرات، مزارشریف، قندهار و ینه بیر نېچه کتّه شهرلرده موزیم بار، لېکن اولکه‌میزده‌گی اېنگ کتّه و بای موزیم، کابل موزیمی دیر» دېدیلر.

مېن و اوکه‌م اؤته شوق بیلن جمعه کونینی کوتیب توردیک. جمعه کونی اېرته‌لب آته‌م‌دن: «قچان موزیم‌گه کېته‌میز؟» دېب سؤره‌دیم.

آته‌م مېنگه: «قیزیم، ساعت اؤن‌لرده کېته‌میز» دېدیلر.

بیز، موزیم‌گه باردیک. جوده کتّه و چیرایلی بنا اېکن. آته‌م بیز بیلن بیرگه یوریب، هر بؤلیمینی بیرمه- بیر بیزگه کؤرستدیلر. او یېرده اېنگ قدیمگی خطلر، کتابلر، ایدیشلر، کییم‌لر، قورالل‌ر، اوی اسباب- انجام‌لرینی کؤردیک. بو نرسه‌لر تاش، یاغاچ، تېمیر، آلتین، کوموش، تېری، قوماش (تکه) و باشقه نرسه‌لردن یسلگن اېدی.

موزیم‌نی تماشا قیلر اېکن‌میز، آته‌م بیزگه: «موزیم‌لر هر بیر اولکه و اولوس نینگ تاریخی کؤزگوسی و ملت‌لر بایلیگی دیر. اونینگ هر بیر بویومی بیزگه اوزاق تاریخدن حکایه قیله‌دی،

شونینگ اوچون، اولر نسل‌دن– نسل‌گه سقله‌نیب کېله‌دی»: دېب معلومات بېردیلر.

موزیم‌ده‌گی نرسه‌لر اؤلکه‌میزنینگ تورلی قوم‌لریگه تېگیشلی ایدی. او یېرده‌گی تورلی مجسمه‌لر، کشته‌چیلیک بویوم‌لری، قدیمگی خطلر نمونه‌لری و جواهر ایشلنگن تاقینچاقلر مېنگه جوده یاقدی.

اؤشه کونی بیز اوچون خاطره‌لی و قووانچلی کون بؤلدی. خدا خواهله‌سه، مېن موزیم حقیده کؤرگن– بیلگن‌لریم‌نی اېسده‌لیک شکلیده یازیب، اونی اؤقیتووچیم و صنفداشلریم‌گه اؤقیب بېره‌من، دېب نیت قیلدیم.

اساسی توشونچه:

موزیم، قدیمگی تاریخی یادگارلیکلرنی اسره‌یدیگن عمارت دیر. موزیم‌لرده اجدادلریمیز یسه‌گن بویوم‌لر، اولرنینگ هنرمندچیلیگی و مهارتلرینی کؤره‌میز. موزیم‌ده‌گی بویوم‌لر بیزنینگ اؤتمیش تاریخ و مدنیتیمیزنی ایتیب بېره‌دی.

فعالیتلر:

الف– قوییده‌گی سؤراقلرگه جواب بېرینگ:

١– اؤلکه‌میز نینگ قیسی شهرلریده موزیم بار؟

٢– سیز قیسی موزیم‌لرنی کؤرگن‌سیز؟

٣– موزیم‌ده سقلنه‌دیگن قنده‌ی بویوم‌لرنی بیله‌سیز؟

ب– سیزلردن بیرارته‌نگیز بوندن ایلگری موزیم‌نی کؤرگن بؤلسنگیز، باشقه‌لرگه سؤزلب بېرینگ!

ج– اوچ گروپ‌گه بؤلینیب، موزیم نینگ اهمیتی حقیده بحث‌لشینگ.

د– هرگروپدن بیر کیشی اؤز گروپی‌نینگ فکر– ملاحظه‌لرینی باشقه‌لرگه اَیتیب بېرسین.

ح– قوییده‌گی سؤزلرنی سؤزلیک‌دن فایده‌لنیب، معنا قیلینگ:

موزیم، کېله‌سی، بویوم، قورال، کېله‌جک، تاقینچاق، اېسده‌لیک، قوماش.

و– یوقاریده‌گی سؤزلردن اوچته‌سیگه مناسب جمله توزینگ!

اوی تاپشیریغی:

!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی سؤزلرنی دقت بیلن اؤقینگ:

باره‌دی، قؤییله‌دی، کېته‌میز، سقلنه‌دی، یازماقچی‌من، اؤقییمن.

یوقاریده‌گی فعل‌لرنینگ برچه‌سی کېله‌سی زمانگه تېگیشلی بؤلیب، اولرنینگ بیرارته‌سی هم اؤتگن زمان یا که حاضرگی زمان فعل‌لری ایمس. بونده‌ی فعل‌لرگه «کېله‌سی زمان فعلی» دېییله‌دی.

کېله‌سی زمان فعلی:

سؤزلب تورگن پیتدن کېین بجریله‌دیگن یا بجریلمه‌یدیگن ایش- حرکت و حالتنی بیلدیره‌دی: مثاللر: کېله‌دی، یازه‌دیلر، بارماقچی، کېته‌من، کېلمه‌یدی، یازمه‌ی سیز، کېتمه‌یمیز و باشقه‌لر.

فعالیتلر:

الف- قوییده‌گی جمله‌لرده کېله‌سی زمان فعلینی بېلگی‌لنگ:

۱- بوگون صنفداشیم بیلن اوچره‌شه‌من.

۲- آته‌م سفردن کېلدیلر.

۳- هوا بولوت، یاغمیر یاغه‌دی.

۴- کېلسنگ، یخشی بؤله‌دی.

۵- مین آته‌م‌گه خط یازدیم.

ب- کېله‌سی زمان فعلی بیلن ایکّی جمله توزینگ!

ج- هرقطاردن بیر کیشی، توزگن جمله‌سینی تخته‌گه یازسین.

د- قوییده‌گی جمله‌لرده‌گی بؤش اؤرین‌لرنی مناسب فعللر بیلن تؤلدیرینگ:

۱- ایرته‌گه مهمانلر . . . .

۲- اؤتگن کونی بازاردن سودا . . . .

۳- وعده قیلیب . . . .

۴- سین بوگون سفرگه . . . . می؟

ح- قوییده‌گی جمله‌لرده قیسی زمان فعللری بارلیگینی اَیتیب بیرینگ:

۱- مین مکتب گه کېته‌من، سین هم کېته‌سن‌می؟

۲- کېل، اولوغ بېککه یاردم بیره‌یلیک!

۳- کېچه، اوی تاپشیریغینی بجردیم، صنفده سینگه کؤرسته‌من.

و- قوییده‌گی متندن اؤتگن زمان و کېله‌سی زمان فعل‌لرینی اجره‌تیب یازینگ:

«فرصت اؤتدی، ایشلر توگه‌مه‌ی قالدی. اېندی نیمه قیله‌میز؟ یخشی‌سی بابرنینگ قاشی‌گه باره‌یلیک. او یاردم بېرماقچی اېدی. خدا خواهله‌سه، ایکّی‌میز همت قیلسک، ایش بجریله‌دی».

اوی تاپشیریغی:

ییتّینچی درس

هدفلر:

۱- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) سیرتلری حقیده معلوماتگه ایگه بۉلیش و یخشی سیرتلریدن اۉرنک آلیش.

۲- فعل نینگ میل‌لرینی اۉرگنیش و جمله‌لرده تۉغری ایشلته آلیش.

۳- فعل نینگ انیقلیک میلی (اخباری) نی اۉرگنیش و تۉغری ایشلته آلیش.

سۉراقلر:

۱- حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه) اسلام نینگ نېچینچی خلیفه‌سی ایدی؟

۲- حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه) قنده‌ی بیر خلیفه ایدی؟

حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه) رعیت‌پرورلیگی

بیر کېچه حضرت عمرفاروق(رضی الله عنه) رعیت نینگ احوالیدن خبر آلیش مقصدیده اویدن تشقریگه چیقدیلر. هوا یاقیملی و آی هر تمانگه یاروغ‌لیک ساچیب، قرانغولیکنی محو ایتیب تورر ایدی. عمرفاروق تېگره‌ک- اطرافگه یورر ایکن‌لر، کۉزلری اوزاقده‌گی بیر چادر (خیمه) گه توشدی. اۉشه تمان یوره باشله‌دیلر. چادر آلدیده بیر غریب کیشی اۉلتیرگن و چادر ایچیدن بیر عیال کیشی‌نینگ آه و ناله‌سی ایشیتیلردی.

حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) او کیشیدن: «سیز کیم‌سیز؟»- دېب، سۉره‌دیلر.

غریب: «مېن بیر کۉچمنچی فقیرمن. صحرالرده یشه‌یمن. یاردم سۉره‌گنی امیرالمؤمنین یانلریگه کېلدیم» دېدی.
حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) آه و ناله نینگ سببینی سۉره‌دیلر.
فقیر کۉچمنچی: «مېنینگ عیالیم بۉله‌دی. اونی توغوروق دردی توته یاپتی»، دېدی.
حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه): «عیالینگ یانیده، بیرار کیشی بارمی؟» دېب، سۉره‌دیلر.
– «یۉق» دېدی، کۉچمنچی.
حضرت عمر فاروق(رضی‌الله عنه) کۉپ شاشیلینچ حالده اویلریگه قیتیب کېلدیلر. ام گلثوم آتلی خاتینلریگه: (اُم گلثوم حضرت علی کرم الله وجهه قیزی بۉلگن)
– الله(جل جلاله) اجر و ثوابینی آلیشنی ایسته‌ی‌سن‌می؟» دېب ایتدیلر.
اُم گلثوم (رضی‌الله‌عنها): «البته، اما قنده‌ی اجر و ثواب؟» دېب سۉره‌دیلر.
حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه): «بیر غریب خاتین نی توغوروق دردی توتیب تورییدی، لېکن اونینگ آلدیده اونگه یاردم بېره‌دیگن هېچ کیم یۉق» دېدیلر.
ام گلثوم: «اېسته‌سنگیز حاضر سیز بیلن بیرگه باره‌من» دېب، ایتدیلر.
اولر، بیرآز اون، یاغ و بیرته قزانچه آلیب، کۉچمنچی کیشی نینگ چادری تمانگه یۉل آلدیلر.
چادرگه بارگچ، ام‌گلثوم خاتین گه یاردم بېریش و حضرت عمر(رضی الله عنه) یېمک پیشیریشگه کیریشدیلر.
آره دن کۉپ اۉتمه‌ی، ام‌گلثوم نینگ چادردن «اې امیرالمؤمنین، سویونچی بېرینگ!» دېگن تاووشی اېشیتیلدی. الله تعالی بو کۉچمنچی عایله‌گه اۉغیل باله بېردی.
کۉچمنچی کیشی حضرت‌عمر(رضی‌الله‌عنه) نی تانیب: «اې امیرالمؤمنین! مېنی کېچیرینگ. سیزنی تانیمب‌من. سیز امیرالمؤمنین بۉله توریب، یاغ، اون و قزانچه کېلتیریب، یېمک پیشیردینگیز. حرمتلی عیالینگیز خاتینیم‌گه یاردم بېردی. سیزلرگه قنده‌ی منتدارچیلیک بیلدیریشنی بیلمه‌یمن. خدا سیزگه اجر- ثوابینی بېرسین» دېدی.
حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه): «اې اینیم! کیم که الله(جل جلاله) بنده‌لری نینگ مسؤولیتینی اۉز ذمه‌سیگه آلگن، اولرنینگ کتّه- کیچیک قیین‌چیلیک‌لریدن خبردار بۉلیشی کېره‌ک.
مسلمانلرگه باشلیق بۉلگن کیشی اولرنینگ قیین‌چیلیکلریدن خبردار بۉلمسه، دنیا و آخرتده ضرر کۉریب، قیامت کونی شرمنده بۉلیب، اویاتگه قاله‌دی» دېب تأکیدله‌دیلر.

اساسی توشونچه:

حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) رعیت نینگ حالینی سۉره‌ش اوچون اویلریدن چیقیب، بیر چادرگه باردیلر. چادرده یشه‌یاتگن کۉچمنچی ایر- خاتین گه حضرت عمر و عیال‌لری یاردم بېردیلر. حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) محتاج کیشی‌لردن خبر آلیش کېره‌ک‌لیگینی تأکیدله‌دیلر.

فعالیتلر:

الف: متن‌نی دقت بیلن اۉقینگ. مسلمانلر باشلیغی قنده‌ی بۉلیشی تۉغریسیده سۉزلنگ!

ب: حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) نینگ حکایه‌لریدن بیلسنگیز، ایتیب بېرینگ!

ج: قوییده‌گی سۉراقلرگه اۉتگن زمان فعلینی ایشله‌تیب جواب بېرینگ:

۱- بیر کېچه حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه) نیمه اوچون اویلریدن تشقریگه چیقدیلر؟

۲- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) قنده‌ی بیر کیشیگه یاردم بېردیلر؟

۳- چادرده یشه‌یاتگن عایله نینگ قنده‌ی قیین‌چیلیک‌لری بار ایدی؟

۴- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) اویلریگه قیتیب کېلیب، عیال‌لریگه نیمه دېدیلر؟

۵- حضرت ام‌کلثوم(رضی‌الله‌عنها)، کیم ایدی؟

۶- حضرت ام‌کلثوم، حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) سۉراقلریگه نیمه دېب جواب بېردیلر؟

۷- حضرت ام‌کلثوم، حضرت‌عمر(رضی‌الله‌عنه) بیلن بیرگه کۉچمنچی‌گه نیمه‌لر آلیب باردیلر؟

۸- حضرت عمرفاورق(رضی‌الله‌عنه) کۉچمنچی‌نینگ چادریگه باریب، نیمه ایش قیلدیلر؟

۹- حضرت ام‌کلثوم(رضی‌الله‌عنها) نینگ چادردن نیمه دېگن تاووشلری ایشیتیلدی؟

۱۰- کۉچمنچی، حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) گه نیمه دېدی؟

۱۱- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه)، کۉچمنچی‌گه نیمه دېدیلر؟

د: قوییده‌گی ینگی لغتلرنی معنا قیلیب، کمیده تۉرتته‌سینی مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

رعیت، یاروغلیک، محو، کۉچمنچی، غریب، فقیر، عیال، شاشیلینچ، تېگره ک، چادر، توغروق، اۉغیل، اویات.

هـ: اۉقیتووچینگیز یاردمیده اوچته نگیز (کۉچمنچی ایرکک، حضرت عمر فاروق و اُم کلثوم) نقشینی اۉینب، تمثیل قیلینگ.

و: بوحکایه‌نی قیسقرتیریب یازینگ و هرقطاردن بیرکیشی قیسقرتیریلگن شکلینی اۉقیسین.

اوی تاپشیریغی:

گرامر قاعده‌لری:

* قوییده‌گی جمله‌لرنینگ آستیگه چیزیلگن سؤزلریگه دقت قیلینگ:

۱- بیر کیچه حضرت عمرفاروق(رضی‌الله‌عنه) رعیت‌نینگ احوالیدن خبر آلیش مقصدیده اویدن تشقریگه چیقدیلر.

۲- عمرفاروق(رضی‌الله‌عنه) تیگره‌ک- اطرافگه یورر ایکن‌لر، کؤزلری اوزاقده‌گی بیر چادرگه توشدی.

۳- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) ییمک پیشیریش گه کیریشدیلر.

۴- ام‌گلثوم نینگ چادردن: «سویونچی بیرینگ» دیگن تاووشی اېشیتیلدی.

* یوقاریده گی جمله لرده ایشله تیلگن: چیقدیلر، توشدی، کیریشدیلر و اېشیتیلدی سؤزلری فعل نینگ انیق‌لیک میلینی کؤرسته دی. فعل نینگ میل لری (وجوه فعل) اوچته: انیق‌لیک میلی (وجه اخباری) بویروق میلی (وجه امری)، شرط - ایستک میلی (وجه التزامی وشرطی)

انیق‌لیک میل:

ایش، حرکت یا حالت نینگ بجرماغینی خبر بیریش یا انیق‌لیک کیریتیش اوچون بیان قیلینه‌دی و همه زمانلرده (اؤتگن، حاضرگی و کېله‌جک) بیردېک کېله‌دی. اؤرنک: مېن ایش قیلدیم؛ او، ایش قیله‌یاپتی؛ سیز ایش قیله‌سیز؛ بیز ایش قیلگن ایدیک؛ اولر ایش قیلماقده؛ سېن ایش قیلر ایدینگ.

* قوییده‌گی سؤراق جمله‌لرنی انیق میلی‌گه اؤگیرینگ:

۱- بیز ایرته‌گه مکتب‌گه باره‌میزمی؟

۲- مېن سېنگه کتابیم‌نی بیرگن ایدیم‌می؟

۳- او، درسلرینی اؤقی یاپتی‌می؟

۴- سېن، درسنی اؤرگنماقچی‌سن‌می؟

۵- سیز، کابل‌نی کؤریب سیزمی؟

۶- اولر، حکایه‌نی تمثیل قیله آلدیلرمی؟

قوییده‌گی انیق میل‌نی، سۉراق جمله‌لرنینگ منفی حالتیگه اۉگیرینگ:

۱- مېن درس اۉقیب، اۉخله‌دیم.

۲- سېن یخشی ایشلر قیلماقچی ایدینگ.

۳- او، سۉنگی وقتلر فوتبال اۉینه‌یاپتی.

۴- بیز هرکون وقت‌راق اویغانه‌میز.

۵- سیز حسن خطنی یخشی اۉرگنه آلدیز.

۶- اولر بیرگه‌لیکده مشق قیلگن‌لر.

اوی تاپشیریغی:

.

سکّیزینچی درس

هدفلر:

۱– وطن (اۉلکه، یورت) نی سېویش و اونگه کۉنگول باغلش.

۲– کېله‌سی زمان مقصد و گمان فعللرینی اۉرگنیش.

سۉراقلر:

۱– آمو دریا نی کۉرگن‌می‌سیز؟ یورتیمیزنینگ قَیسی تمانیده آقه‌دی؟

۲– آمو دریا نینگ باشقه آتی نیمه؟

آمو دریا

آمـــو دریـــا، ای جۉشـقیـن اولـــوغ دریـــا
ای عظـمت دریـــا، ای قـــوتـلـــوغ دریـــا

عصــرلـــردن بېری تیــنمه‌ی آقه‌ســن
چۉللــر تامـان حســرت بیــلن باقه‌ســن

قویاش سېنینگ آته‌نگ، دېنگیز دور آنه‌نگ
«هــریــرود» و «هلـمند» ایــکّی ایـنـاغه‌نگ

«میکونگ» هر کون سېنگه یوبارر ســلام
«نیــل» قلبیـــده ســـقلر سېنگه احتـرام

ســېنی «سیــر دریـــا» بیــله‌دی قرینداش
«والــگا» حســابله‌یدی اۉزیـــگه یـــۉلداش

یورتیــم کۉز بۉلســه، سېن اوزون کیپریگی
تینچلیک چېگره سی، دۉستلیک کۉپریگی

سېـن شـــرق اولکه‌سینینگ اۉلمس غــروری
اۉرتــه آســـــیاده حیــــات تامــــوری

سـین پامیـر، هندوکش مجسـم جانی
سـپنده آقـر ینگی تیـریکلیـک قـانی
سـین اولـوغـوار تاریخچی سـن، اې دریا
اۉتمیـش‌دن بیـزگه ایلچی سـن، اې دریا

دکتور شرعی جوزجانی

اساسی توشونچه:

آمو دریا، وطنیمیزنینگ سبر سوو، کېنگ و اېنگ اوزون دریالریدن بیری. بو دریا خلقیمیزنینگ اوزاق و پارلاق اۉتمیشینی کۉرگن و یورتیمیزنینگ یشنه‌شی و فراوانلیگی گه خذمت قیلگن. بیز بو دریانینگ عظمتیدن اولکه میز و خلقیمیز بویوک لیگینی انگله‌ی آله‌میز.

فعالیتلر:

الف– شعرنی هرقطاردن بیر اۉقووچی دکلمه شکلیده اۉقیسین.

ب– قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱– آمو دریا نینگ آته– آنه و ایناغه‌لری بارمی؟ اولر نینگ آتینی اَیتینگ!

۲– آمو دریا قیسی دریا نینگ قرینداشی؟

۳– آمو دریا، نېگه تینچلیک چېگره‌سی دېب اَیتیلگن؟

۴– نېگه آمو دریا اۉرته آسیا نینگ حیات تامیری دېیلگن؟

۵– یورتنی اگر کۉز تصور قیلسک، آمو دریا بوکوز نینگ نیمه‌سی دیر؟

۶– بو شعرنینگ قیسی بیتی سیزگه کوپراق یاقتی؟ نېگه؟ دلیلینی اَیتینگ!

ج– ایکّی گروپ گه بۉلینیب، بیر گروپ آمو دریا نینگ فایده‌لری، ایکّینچی گروپ سوو نینگ قدری و دریالرنی قنده‌ی پاک اسره‌ش باره‌سیده اۉز ارا کېنگاشیب، هر گروپدن بیر کیشی اۉز گروپی فکرینی ایتیب، بېرسین. اوچینچی گروپ، اَیتیلگن فکرلرگه قۉشیمچه قیلسین.

اوی تاپشیریغی:

یلینگ!

گرامر:

قوییده‌گی سؤزلرگه دقت قیلینگ:

۱- مېن مکتب گه بارماقچی‌من.

۲- سېن بازارگه بارماقچی‌سن.

۳- سیز ایشخانه گه بارماقچی سیز.

یوقاریده‌گی «بارماقچی‌من»، «بارماقچی‌سن» و «بارماقچی‌سیز» سؤزلری کېله‌سی زمان مقصد فعللری دیر. تعریفی قوییده‌گیچه:

کېله‌سی زمان مقصد فعلی:

سؤزلب تورگن پیتده ایش- حرکت و حالت نینگ بجریلیشی مقصد قیلیب قؤیېله‌دی و اساساً «ماقچی» قؤشیمچه‌سی بیلن حاصل قیلینه‌دی.

قوییده‌گی مثاللرگه دقت قیلینگ:

۱-مېن بازارگه باررمن.

۲-تؤلقون مکتب گه بارر.

۳-اؤقووچیلر سپورت میدانی گه باررلر.

یوقاریده‌گی مثاللرده «باررمن»، «بارر» و «باررلر» سؤزلری کېله‌سی زمان گمان فعللری دیر. تعریفی شونده‌ی:

کېله‌سی زمان گمان فعلی:

سؤزلب تورگن پیت دن سؤنگ ایش- حرکت نینگ بجریلیشی یا که بجریلمس‌لیگی تخمین قیلینه‌دی و اساساً «ر» قؤشیمچه‌سی یاردمیده یسه‌له‌دی.

فعالیتلر:

الف- قوییده‌گی فعللر آره‌سیدن کېله‌سی زمان مقصد فعلی و گمان فعلینی اجره‌تیب، یازینگ:

یاغمیر یاغماقچی؛ ایشلر یخشی بؤلر؛ کؤزگوگه کولسنگ کولر، ییغله سنگ ییغلر؛ درسیم‌نی اؤقیرمن؛ آیدین سېنی کؤرماقچی؛ آتیلا بیلن گپیرماقچی‌من.

ب- قوییده‌گی سؤزلرنی معنا قیلیب، کېله‌سی زمان فعلی بیلن کمیده اوچته‌سیگه جمله توزینگ:

جؤشقین، چؤل، دېنگیز، عظمت، حسرت، یؤلداش، قوتلوغ، اولوغوار، کیپریک، اولوغ، اؤتمیش، چېگره، عصرلر، ایلچی، تامور (تامیر)، تینمه‌ی آقماق، باقماق

ج- شعرنینگ قیسی سطرلریده کېله سی زمان گمان فعلی بار؟ اونی تاپیب علیحده کتابچه‌نگیزگه یازینگ!

اوی تاپشیریغی:

تۉقّیزینچی درس

هدفلر:

۱- تینچلیک‌نی سېویش، قدرلش و اسره‌ش و شونینگدېک اۉرنی حقیده معلوماتگه ایگه بۉلیش.

۲- فعل نینگ «بویروق میلی» باره‌سیده معلومات تاپیب، جمله‌لرده ایشلته بیلیش.

سۉراق:

۱- اگر عایله‌نگیزده تینچلیک بۉلمسه، قنده‌ی حیات کېچیریشینگیز ممکن؟

تینچلیک اهمیتی

دنیاده برچه نرسه تینچلیک (صلح) طفیلی اۉنیب اۉسه‌دی و رواجلنه‌دی. تینچلیک انسان اوچون سوو کبی ضرور و هوا کبی کېره‌کلی دیر. انسان تینچ بۉلسه، آسوده یشه‌شی ممکن.

اگر انسان اۉز تیریکچیلیگیده تینچ و آرام بۉلمسه، هېچ قنده‌ی ایشنی یخشی بجره آلمه‌یدی. تینچلیک بۉلمه‌گن جامعه‌ده بخت‌سیزلیک، تورلی کسل‌لیکلر، قیین چیلیکلر، بوزغون چیلیکلر، ترتیب‌سیزلیک‌لر، امیدسیزلیک‌لر، آچلیک، قحطچیلیک، قیمت‌چیلیک، اتفاق‌سیزلیک کبی تورلی علت‌لر یوزه‌گه کېله‌دی، عکسینچه، تینچلیک بۉلگن یېرده ترقیات بۉله‌دی؛ خلق آسایشته

یشه‌یدی؛ تیریک‌چیلیک سویه‌سی یوکسه‌له‌دی؛ کسل‌لیکلر آزه‌یه‌دی؛ تعلیم– تربیه رواجلنه‌دی؛ ترتیب– انتظام یوزه‌گه کېله‌دی و یشش اوچون قوله‌ی شرایط یره‌تیله‌دی.

انسان، طبیعتیگه کؤره تینچ سیزلیکنی یاقتیرمه یدی، چونکه تینچ سیزلیک کؤپ بلا و مصیبتلرگه سبب بؤله‌دی.

بیر جامعه ده تینچلیک برقرار بؤلیشی اوچون همه دن آلدینراق اؤشه جامعه اعضالری اؤرته‌سیده ایناقلیک نینگ وجودگه کېلیشی ضرور. بوندن تشقری، بیر جامعه ده تینچلیکنی اؤرنه‌تیلیشی حقیقتده الله(جل جلاله) دن قؤرقیش و اونینگ بویروغلرینی بجریش، همده ایمان و تقوی نینگ بېلگیسی دیر. الله(جل جلاله) قرآن کریم ده، تینچلیک، خیر و برکت الله(جل جلاله) نینگ رحمتی دیر، دېب بویوره‌دی. مادامی که شونده‌ی ایکن، بو خیرلی ایشنی حیاتیمیزده مستحکم‌لش اوچون هاریمه‌ی– تالیمه‌ی، کېچه–کوندوز تلاشیشیمیز کېره‌ک.

اساسی توشونچه:

هر قنده ی جامعه ده تینچلیک بؤلگن تقدیرده–گینه ترقیات بؤله دی؛ خلق آسایشده یشه‌یدی؛ تیریک‌چیلیک سویه سی یوکسه‌له‌دی؛ همه بؤلیم‌لرده ترتیب– انتظام اؤرنه‌تیلیب، ایشلر یخشی یؤلگه قؤییله‌دی و حیات اوچون قوله‌ی شرایط وجودگه کېله‌دی. عکس حالده، بوتون ساحه‌لرنی مصیبت قمره‌ب آله‌دی؛ جمعیتده ترقیات و رواجلنیش تؤختب قاله‌دی. تینچلیک الله(جل جلاله) نینگ رحمتی دیر، بناءً اونی اسره‌ش کېره‌ک.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی اؤقینگ و قوییده‌گی سؤراقلرگه جواب بېرینگ:

۱– اگر بیر جامعه‌ده تینچلیک حکم سورسه، نیمه‌لرگه ایریشیش ممکن؟

۲– اگر بیر جامعه ده تینچ‌سیزلیک بؤلسه، نیمه‌لر یوز بېره‌دی؟

۳– تینچلیکنی اؤرنه‌تیش اوچون نیمه‌لر قیلیش کېره‌ک؟

۴– قرآن کریم‌ده تینچلیک حقیده نیمه دېیلگن؟

ب: قوییده‌گی ینگی سؤزلرنینگ معنالرینی سؤزلیکدن تاپینگ؛ ینگی سؤزلرنی ایشله‌تیب، مناسب جمله‌لر توزینگ و توزگن جمله‌لرینگیزنی صنفداش‌لرینگیزگه اؤقیب بېرینگ:

تینچلیک، اؤنیب– اؤسیش، تیریکچیلیک، یوکسه‌لیش، تؤغری، تورلی، آلدین، آچلیک، ایناقلیک، هارمه‌ی– تالمه‌ی، اؤرنتماق، انتظام، یاقتیرماق، تقوی

ج: قوییده‌گی جمله‌لرنینگ بؤش ییرلرینی مناسب سؤزلر بیلن تؤلدیریب، کتابچه‌لرینگیزگه یازینگ:

۱- دنیاده برچه نرسه .... طفیلی .... و رواجلنه‌دی.

۲- بیر جامعه ده .... بؤلیشی اوچون .... اؤشه جامعه اعضاءلری اؤرته‌سیده .... بؤلیش ضرور.

۳- تینچلیک بؤلمه‌گن جامعه‌ده ....، .... تورلی .... یوزه‌گه کېله‌دی.

۴- انسانلر طبیعتی گه کؤره .... یاقتیرمه‌یدی.

۵- الله(جل جلاله) قرآن کریم‌ده تینچلیک .... و .... و الله(جل جلاله) نینگ .... دیر دېب بویوره‌دی.

د: تؤرت گروپ گه بؤلینیب، تینچلیک و تینچسیزلیک حقیده صحبت لشینگ. صنفداش لرینگیزگه تینچلیک فایده لری و تینچسیزلیک ضررلری تؤغریسیده اؤز فکر- ملاحظه‌نگیزنی ایتیب بېرینگ.

اوی تاپشیریغی:

گرامر:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

۱- احمد اوی تاپشیریق‌لرینی بجره‌دی.

۲- احمد، اوی تاپشیریق‌لرینگنی بجر!

۳- احمد، اوی تاپشیریق‌لرینگنی بجرمسدن، اؤینه‌مه!

بیرینچی جمله‌ده ایش بجریشی‌دن خبر بیریلسه، ایکینچی جمله‌ده بجریش گه و اوچینچی جمله ده اؤینه مس لیککه بویروق بیریله دی. دیمک، ۲-نچی و ۳-نچی جمله لر بویروق فعللر دیر.

بویروق فعل:

بویروق فعل ایش‌نینگ بجریشی یا بجرمس‌لیگیگه تاپشیریق بیریش یا امر قیلیش‌نی بیلدیره‌دی. بویروق فعل، اوزه‌ک فعل‌نینگ اؤزیدن یسلگن و بویروق فعل‌نینگ بجرمس‌لیک حالتی اوزه‌ک که (مه) قؤشیمچه‌سی قؤشیلیشی‌دن یسه‌له‌دی. عربچه و فارسچه‌ده بویروق فعل‌نینگ بجریش حالتینی (امر) و بجرمس‌لیک حالتینی (نهی) دیبدیلر.

اؤرنک:

امر	نهی
قیل	قیلمه
کؤر	کؤرمه
یاز	یازمه

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی بویروق فعل (امر و نهی) گه اؤزگرتیرینگ:

۱- احمد درسلرینی اؤقیدی.

۲- گؤزه‌ل انشاء یازه‌دی.

۳- تیمور شعرنی یادله‌دی.

۴- نازلی و آیلین مکتب گه بارماقچیلر.

۵- ابل ببک و ابلیار فوتبال اؤینه یدیلر.

ب: قوییده‌گی اؤتگن زمان فعلینی بویروق فعلی (امر و نهی) گه اؤگیرینگ:

کؤردی، کؤردیلر، ایشله‌دینگ، ایشله‌دینگیز، اوخله‌دی، اوخله‌دیلر، چاپدینگ، چاپدینگیز

ج: قوييده‌گی بويروق فعللرنينگ بجرمس‌ليک حالتی (نهی) نی يازينگ:

۱– والييبال اؤينه!

۲– شعرنی دکلمه قيل!

۳– اؤزينگدن کتّه‌راقلرگه احترام قيل!

۴– وقتلی‌راق اويگه قيت!

۵– هرکون سپورت‌گه وقت اجره‌ت!

اوی تاپشيريغی:

اۉنینچی درس

هدفلر:

۱- متل (اېرتک) لردن یخشیلیک و تۉغریلیک نی اۉرگنیش.

۲- گرامرنی چوقورراق اۉرگنیش.

سۉراقلر:

الف) قنده‌ی متل‌لرنی اېشیتگن سیز؟

ب) سیزگه کیم‌لر کۉپراق متل اَیتیب بېرگنلر؟

آلتین تربوز

قدیم زمانلرده بیر کمبغل دهقان‌نینگ آزگینه یېری بار اېکن. دهقان شو یېرده کېچه-کوندوز تینمه‌ی ایشلب، کون کۉرر اېکن. بهار کېلیبدی. دهقان یېرنی یخشی هیده‌ب، کېین سای نینگ بۉییده هاردیق چیقه‌ریب اۉلتیریبدی. شونده اوچیب کېته‌یاتگن بیر لک‌لک یېرگه ییقیلیب توشیبدی. دهقان قره‌سه، لک‌لک قناتی سینگن اېکن.

دهقان، بېچاره لک‌لک‌نی دراو اویی‌گه آلیب باریبدی. او، لک‌لک‌نینگ سینیق قناتینی دوالب تخته‌چه قۉییب باغلبدی و بیر قنچه وقت باقیبدی. لک‌لک ساغه‌ییب، اوچیب کېتیبدی.

کونلر اۉتیب بیر کون دهقان چیگیت اېکیب یورسه، لک‌لک قویی‌راق اوچیب اۉتیبدی. دهقان چیگیت اېکیش نی دوام اېتتیریبدی. بیراق، لک‌لک ینه پستراق اوچیب اۉتیبدی. شو اۉتیشده، اوچ دانه تربوز اوروغینی تشلب کېتیبدی.

بیر نېچه کوندن کېین چیگیت بیلن برابر تربوز اوروغی هم اۉنیب چیقیبدی. دهقان، اېکینی‌گه یخشی قره‌ب، اونی سوغاریب باریبدی. شونده‌ی قیلیب، حاصل ییغه‌دیگن پیت هم یېتیب کېلیبدی. بیر کونی تربوزدن اوچته‌سی نی اوزیب، اویی‌گه آلیب باریبدی. دهقان قوم- قرینداشلری و اۉرتاق‌لرینی مهمان قیلیبدی. او، مهمانلری اوچون تربوزلردن بیرینی سۉیماقچی بۉلیب، پیچاق سنچیبدی، بیراق پیچاق هېچ باتمبدی. اونی قۉییب، ایکّینچی‌سینی سۉیماقچی بۉلیبدی، پیچاق باتمبدی. اوچینچیسی هم شونده‌ی بۉلیبدی.

شونده، برچه مهمانلر، همده دهقان نینگ اۉزی هم حیران بۉلیب، بیرته تربوز نی ییرگه اوریب قره‌سه‌لر، ایچی تۉله آلتین ایمیش. قالگن ایکیته‌سینی هم یاریب کۉرسه‌لر، اولرنینگ ایچی هم طلا ایمیش. دهقان خرسند بۉلیب، آلتین‌لرنی مهمانلر بیلن بۉلیب آلیبدی. مهمانلر خرسند بۉلیب کېتیبدیلر. تربوزنینگ هر بیر پلگی اۉتنه‌دن تربوز سالگن ایکن. شونده‌ی قیلیب، دهقان برچه آلتین‌لرنی آلیب، بای بۉلیب کېتیبدی.

کمبغل دهقان‌نینگ بیر بای دهقان قۉشنی‌سی بار ایکن. او، بو واقعه‌دن خبر بۉلیب، آلتین طمع‌سیده دله‌گه باریبدی و بیر چېتده پایلب اۉلتیریبدی. شونده، بیر لک‌لک‌نی کۉریبدی. او، سېکین- سېکین باریب، لک‌لک‌نی کلتک بیلن اوریب، اياغینی سیندیریبدی. بېچاره لک‌لک اوچالمه‌ی قالیبدی. بای، دراو اونی توتیب، اویی‌گه آلیب کېلیبدی. لک‌لک‌نینگ اياغی‌گه دارو و تخته‌چه قۉییب باغلبدی. بیر نېچه کوندن کېین، لک‌لک توزه‌لیب، اوچیب کېتیبدی.

بای هر کونی دله‌گه باریب، لک‌لک‌نی کوتیب توریبدی. کونلردن بیر کون تانیش لک‌لک اوچیب کېلیب، ایکّی دانه اوروغ تشلبدی. اوروغ کۉکریب، تربوز سالیبدی. تربوز پیشیشی بیلن، بای دهقان برچه قریندا‌ش- دۉستلرینی مهمان قیلیبدی. تربوزگه پیچاق اورگن زمانی ایچیدن کتّه-کتّه اری (زنبور) لر چیقیب، اۉلتیرگن‌لرنی تله‌ی باشلبدی. بای، اری‌لرنی هیده ماقچی بۉلیبدی، اما اری‌لر اونینگ باشی، کۉزی و بدنینی چاقیبدی. کۉپ اۉتمه‌ی باشی، بورنی و لبلری شیشیب کېتیبدی. او، اری‌لردن قاچیب، اۉزینی کتّه بیر دریا گه تشلب، چۉکیب کېتیبدی.

اساسی توشونچه:

حیاتده، حلال‌لیک و تۉغریلیک انسانگه شرف و راحت کېلتیره‌دی. حرام‌خۉرلیک و قینغیرلیک انسان‌نی کلفت و اویات‌گه قۉیه‌دی.

فعالیتلر:

الف: اۉقیتووچینگیز متل (اېرتک) متنینی اۉقی یاتگنده، انیق اېشیتینگ و سۉراقلرگه قیسقه جواب بېرینگ:

۱- اېرتک‌نینگ باش قهرمانی کیم؟

۲- اېرتک واقعه‌لریدن قِیسی بیرینی یمان دېب اۉیله‌یسیز؟ نېگه؟

۳- اېرتک قهرمانلریدن قه‌ی بیری سیزگه یاقدی؟ نېگه؟

۴- بای دهقان آخرده نیمه بۉلدی؟

۵- غله موسلیک و حرص عاقبتی نیمه ایکن؟

۶- لک‌لک‌نی کۉرگن‌می‌سیز؟ قنده‌ی قوش؟ اونینگ حقیده معلومات بېرینگ!

ب: متل (اېرتک) متنیده گی یخشی لیککه عاید جمله لرنی بېلگیلب، کتابچه نگیزگه یازینگ!

ج: هر قطاردن بیرینگیز نوبت بیلن توریب، تنله‌گن جمله‌نگیزنی اۉقینگ!

د: تۉرت گروپ‌گه بۉلینیب، متل‌نینگ مضمونی حقیده بحث‌لشینگ!

هـ: هر گروپ دن بیر کیشی نوبت بیلن توریب، اۉز گروپینگیز فکرینی اَیتینگ!

اوی تاپشیریغی:

!

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی سۉزلرنی سۉزلیک یاردمیده معنا قیلینگ:

سای، هاردیق، اوروغ، اۉنماق (اۉنیب)، چېت، کوتماق (کوتیب).

۲- یوقاریده‌گی سۉزلرنینگ اوچته‌سیگه مناسب جمله توزینگ.

۳- متل متنیدن بېش ته اۉتگن زمان فعلی‌نی بېلگیلب، کتابچه‌نگیزگه یازینگ!

۴- هرقطاردن بیر کیشی نوبت بیلن توریب، کتابچه‌نگیزگه یازگن اۉتگن زمان فعلینی اۉقینگ. صنف‌داش‌لرینگیز فکر بیلدیرسین لر.

۵- قوییده‌گی ترتیب سیز جمله‌لرنی ترتیب‌گه سالینگ:

– یخشی قره‌ب / دهقان / ایکینی / سوغاردی / گه.

– پیچاق / بیراق / باتمبدی / هېچ.

– شونده / لک‌لک / بیر / نی / کۉریبدی.

– بای / هیده‌ماقچی / اری / بۉلیبدی / لرنی.

– اۉزینی / تشلب / بیر / دریا / گه / کېتیبدی / چۉکیب.

۶- قوییده‌گی جمله‌لرنی حاضرگی زمان فعلی‌گه اۉزگرتیرینگ:

– لک‌لک نی کوتیب توریبدی.

– پیچاق تربوز گه باتمبدی.

– بهار کېلیبدی.

– اری‌لر، مهمانلرنی تله‌ی باشلبدی.

– تربوزلرنینگ ایچی تۉله آلتین ایکن.

۷- هر قطاردن بیر کیشی اویده یازیب کېلگن ینگی اېرتگی نی اۉقیسین!

۸- باشقه لر دقت بیلن تینگلب، بیر قطارده گی لر، اېشیتتیریلگن اېرتکدن سۉراقلر سۉره‌سین‌لر و ایکینچی قطارده‌گیلر جواب بېرسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

اۋن بیرینچی درس

هدفلر:

۱- ساغلام یشش اوچون ساغلیقنی سقلش قاعده‌لرینی بیلیش و رعایت قیلیش.
۲- ساده فعل‌نی اۋرگنیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

سۋراقلر:

۱- ساغلام یشش اوچون نیمه قیلیش کېره‌ک؟
۲- مېوه‌لرنی یوومه‌ی یېسک، نیمه بۆله‌دی؟

ساغلیک نی سقلش

ساغلام یشش هر بیر انسانگه اېنگ کېره‌کلی نرسه سنه‌له‌دی، شونینگ اوچون برچه‌میز ساغلیگیمیزنی یخشی اسره‌شیمیز کېره‌ک. اوییمیزدن باشلب، شهرلریمیز، کۆی-کۆچه‌لریمیز، مکتبیمیز، ایشخانه‌میز و یان- اطرافیمیزنی پاک اسره‌شیمیز لازم. چیقیندیلرنی بیر چېتگه یا اخلت سالینه‌دیگن ایدیشلرگه تشلش هر خیل مکروبلر، چیبین و پشه‌لر تاپیلیشی آلدینی آله‌دی. مېوه‌لر و کۆکتلر، جمله‌دن: شفتالو، المه، زردآلو، اوزوم، توت، قیزیلچه (آلبالو)، گیلاس، کۆک سلطان، کاهو، مولیچه، گندنه، گشنیز، کرم، تازه سوغان (نوش پیاز یا بره پیاز)، تره تېزه‌ک کبی‌لرنی یوویب یېماق، بیزنی کۆپ یوقیملی کسللیک‌لردن امان سقله‌یدی. پاکیزه‌لیک و آزاده‌لیکده یخشی اعتبار بېرمه‌گن کیشی‌لر دایم تورلی کسللیک‌لرگه یۆلیقه‌دیلر، شونینگ اوچون برچه‌میز ساغلیقنی سقلش مسأله‌سیگه جدی اعتبار بېریشیمیز کېره‌ک.

اساسی توشونچه:

ساغلیک و ساغلام یشش همه‌میزگه کېره‌کلی نعمت‌لردن دیر. ساغلام یشش اوچون یشه‌یدیگن جایلریمیز، کییه‌دیگن کییم‌لریمیز و ییه‌دیگن ییمک‌لریمیزنینگ برچه‌سینی پاکیزه و صحی سقله‌شیمیز کېره‌ک، اینیقسه مېوه‌لر و کۉکت‌لرنی پتاسلی یا کلورین‌لی یا توزلی سوو بیلن یوویب ییماق لازم.

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی سۉزلرنی معنا قیلیب، جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

سلامت‌لیک، ساغلام، اسره‌ماق، یوقیملی، چیقیندی، کۉکت، پۉلیقماق، سوغان

۲- قوییده‌گی سۉراقلرگه یازمه جواب بېرینگ:

- چیقیندیلر و اخلت‌لرنی قه‌ییرگه تشلش کېره‌ک؟
- ساغلیکنی سقلش قاعده‌لریگه اعتبار بېرمه‌گن کیشی‌لر عاقبتی نیمه بۉله‌دی؟
- مېوه و کۉکت‌لرنی ییېش‌دن آلدین نیمه قیلیش کېره‌ک؟

۳- درسنی جیم اۉقیب، قوییده‌گی جمله‌لرنی تۉلدیرینگ:

الف- مېوه‌لرنی ییېش‌دن آلدین یخشی‌لب . . . .

ب- انسانلر کسل بۉلمس‌لیک‌لری اوچون . . . . پاکیزه سقلش‌لری کېره‌ک.

ج- کۉکت‌لرنی . . . . و . . . . بیلن یوویش لازم.

۴- درس نیمه حقیده حکایه قیلیشینی توشونتیریب بېرینگ!

۵- درسده‌گیدن تشقری، کمیده بېش- بېش مېوه‌لر و کۉکت‌لر آتینی اَیتینگ و یازینگ!

۶- ایکّی گروپگه بۉلینیب، بیر گروپ کسل‌لیک قنده‌ی تاپیلیشی و باشقه گروپ کسل‌لیک آلدینی قنده‌ی آلیش باره‌سیده اۉز ارا کېنگاشیب، نتیجه‌نی بحث‌گه قۉیسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉقینگ، تگیگه خط چیزیلگن سۉزلرگه دقت قیلینگ:

مېن کتاب اۉقیدیم　　سېن مکتب گه بار!　　او یخشی ایشلماقده

بیز اوی تاپشیریغینی بجره‌میز　　سیز بو مشق‌نی بجرینگ　　اولر فوتبال اۉینه‌دیلر

یوقاریده‌گی آستیگه خط چیزیلگن سۉزلر ساده فعللر دیر.

ساده فعل:

فقط بیر اوزه‌ک (ریشه) دن یسلگن فعل، ساده فعل دېیله‌دی.

اۉرنک:

اۉقیماق، ایشله‌ماق، کۉرماق، بارماق، کېلماق، یېماق، ایچماق ...

فعالیتلر:

الف: درس نینگ قوییده‌گی سۉزلری‌نینگ معناداش، شکلداش و قره‌مه- قرشی‌سینی یازینگ:

۱- ساغ

۲- یان

۳- سنه

۴- کۉک

۵- سوغان

ب: «یاز» فعلینی آلتی کیشی (مېن، سېن، او، بیز، سیز، اولر) گه گردان قیلینگ!

ج: اۉرنکده بۉلمه‌گن کمیده آلتیته ساده فعلنی یازینگ!

د: هرقطاردن بیر- بیر کیشی یازگن ایکّیته ساده فعلینی اۉقیسین!

اوی تاپشیریغی:

گردان　　!

اۉن ایکّینچی درس

هدفلر:

۱- باغدارلیک حقیده قیسقه‌چه معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

۲- قۉشمه فعل حقیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

سۉراقلر:

۱- باغده اساساً قنده‌ی میوه درختلری بۉله‌دی؟

۲- اینگ یخشی باغ حقیده نیمه‌لر دیه آله‌سیز؟

باغدارلیک

سالارنینگ ایکّی جریب یېری بار ایدی. اونینگ بیر جریبی‌نی باغ توزه‌تماقچی بۉلدی، شونینگ اوچون زراعت مامورلری نینگ آلدیگه باریب، اولر دن یاردم سۉره‌دی. زراعت مامورلری بیر- بیری بیلن مصلحت‌لشیب، احمدفهیم دېگن مامورنی سالار گه قۉشیب، اۉشه یېرگه ییباردیلر. احمد فهیم او یېرگه باریب، باغ اوچون بېلگی‌لنگن یېرنی کۉردی. یېرنینگ توپراغینی هم کۉزدن کېچیردی و بو یېر، باغ‌گه اَیلنتیریش اوچون جوده مناسب ایکن‌لیگینی ایتدی.

احمد فهیم باغدارلیک حقیده قوییده‌گی معلوماتلرنی بېردی:

«حاضر، باغدارلیک فقط یېرگه باغله‌نیب قالگن اېمس. اېندی، تورلی اؤغیتلر، یخشی سوغاریش و یخشی اوروغ‌دن فایده‌لنیش یؤلی بیلن هرقنده‌ی یېرنی هم باغ و بؤستان قیلیش یا یخشی حاصل بېره‌دیگن اېکین زارگه اَیلنتیریش ممکن.

باغدارلیک، تورلی مېوه‌لر و کؤکت‌لر خاصیتی، اېکیش و سوغاریش وقتینی بیلیش، قنده‌ی اسره‌ش و حاصلنی قنده‌ی ییغیب، ساتووگه تیارلش مهارتلریدن عبارت دیر.

اولکه‌میز مېوه‌لری، هؤل و قوروق شکل‌ده تشقی اولکه‌لرگه صادر اېتیله‌دی. بو اېسه، اولکه نینگ اقتصادی ترقیاتیده کتّه اؤرین توته‌دی.»

احمدفهیم، گپ‌لرینی دوام اېتتیریب، سالارنی باغ یره‌تیش‌گه ینه- ده قیزیقتیریب ایتدی:

«اگر یېرینگیزنی باغ‌گه ایلنتیریش‌نی ایسته‌سنگیز، بیرینچی‌دن، یېرنی یخشی‌لب بؤشه‌تیب، کېسک‌لرینی میده‌لب، تېکیس قیلینگ. تاش، خشت و باشقه کېره‌ک‌سیز اؤت‌لرنی ییغیشتیریب، سؤنگره بیر پرچه یېرنی قؤریه‌گه ایبریب، اونی جؤیه- جؤیه قیلینگ، جؤیه‌لر کېنگ‌لیگی ۷۰ سانتی متر و پُشته‌لری ۵۰ سانتی متر بؤلیشی کېره‌ک. جؤیه‌لرنینگ قیرغاغیگه اوروغلرنی ۱۰ — ۱۵ سانتی متر مسافه‌ده و آلمه درختی تخمینی ۵ — ۱۰ سانتی متر مسافه‌ده اېکینگ.

جؤیه لرنی سوغاریب، اېکیلگن دان لر اوستیگه بیرآز قُم سېپینگ. بو اېسه، دان لر کؤکه ریشیگه کتّه یاردم اېته دی. قؤریه ده گی نهال یا کؤچتلرنی اساسی یېرگه اېکینگ.»

احمدفهیم سؤزلری سؤنگیده ایتدی:

«کؤچت (نهال) لرینی اسره‌ش یؤللری:

۱- کؤچت‌لردن دایم خبردار بؤلیب توریش.

۲- یاوایی اؤتلرنی اولردن اجره‌تیش.

۳- DAP اؤغیت (کود) دن اوروغنی اېکیش وقتیده و یوریا اؤغیت (کود) دن اؤستیریش پیتیده فایده‌لنیش.

۴- کؤچت‌لرنی آفت‌لر و کسل‌لیک‌لردن اسره‌ش.»

سالار، احمدفهیم ایتگن یۇل– یوروقلرنی کۉزگه توتیب، ایشگه باشله‌دی.
بیرنچه کوندن سۉنگ، اوروغلر کۉکردی. وقت اۉتیشی بیلن کۉچت‌لر اۉنیب اۉسدی. ایکّینچی ییلدن سۉنگ، احمدفهیم رهنمالیگی بیلن کۉچت‌لرگه پیوند سالدی. آره‌دن تۉرت ییل اۉتگچ، کۉچت‌لر، درختلرگه ایله‌نیب، حاصل بېره باشله‌دی. حاضر، سالار نینگ باغی جوده چیرایلی و سېرحاصل بۉلگن و سالار، باغی نینگ مېوه‌لرینی بازارگه ساتیب، اوندن فایده آلماقده.

اساسی توشونچه:
سالار بیر یېری نی باققه اَیلنتیرماقچی بۉلدی. زراعت مأمورلریدن بیری اونگه بو ساحه‌ده یاردم بېردی. سالار زراعت مأموری‌نینگ یۉل– یوریغی بیلن اۉز یېرینی جوده چیرایلی و سېرحاصل باققه ایلنتیردی و باغدارلیک‌دن فایده‌لر کۉردی.

فعالیتلر:
۱– درس متنینی دقت بیلن جیم اۉقیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه تېزلیک بیلن جواب بېرینگ:
* سالارنینگ قنچه یېری بار ایدی؟
* سالار، باغ توزه‌تیش اوچون کیم‌لردن مصلحت سۉره‌دی؟
* زراعت مأموری احمدفهیم، نیمه ایش قیلدی؟
* احمدفهیم، سالارگه نیمه دېدی؟
* اۉلکه‌میزنینگ هۉل و قوروق مېوه‌لری قه‌یېرلرگه صادر اېتیله‌دی؟
* کۉچتلرنی اسره‌ش یۉللری حقیده نیمه‌لر دېیه‌آله‌سیز؟
* سالار، احمدفهیم‌نینگ کۉرستمه‌لرینی کۉزگه توتیب، قنده‌ی ایش قیلدی؟
* سالارنینگ باغی نېچه ییلدن سۉنگ حاصل بېره‌باشله‌دی؟
* سالار مېوه‌لرینی نیمه قیلدی؟

۲– درس متنیدن فایده‌لنیب، قۉریه باره‌سیده قیسقه‌چه معلومات بېرینگ!
۳– قوییده‌گی ینگی لغت‌لرنینگ معناسینی تاپیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:
کېسک، تېگیس، چېت، قۉریه، جۉیه، بۉشه تیش، قیرغاق، سوغاریش، اۉغیت، اۉنیب اۉسیش، کۉچت

اوی تاپشیریغی:

!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

* سالارنینگ ایکّی جریب یېری بار ایدی. اونینگ بیر جریبینی باغ توزه‌تماقچی بۉلدی، شونینگ اوچون سالار، زراعت مأمورلری آلدیگه باریب، اولردن یاردم سۉره‌دی.

* زراعت مأموری یېر توپراغینی کۉزدن کېچیردی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده «بار ایدی، توزه تماقچی بۉلدی، یاردم سۉره‌دی؛ کۉزدن کېچیردی» سۉزلر قۉشمه فعل لر دیر.

قۉشمه فعل (مرکب):

بیر فعل و بیر یا کۉپراق یاردمچی یا قۉشیمچه‌دن یسلگن فعل، قۉشمه فعل دېیله‌دی.

مثاللر: قیله آلیش، یاردم بېریش، اوچیب کېتیش، یېتیب باریش، امضاء چېکیش، آلغه باریش

فعالیتلر:

الف- قوییده‌گی بۉش جایلرنی مناسب سۉزلر بیلن تۉلدیرینگ:

* سالار نی ایکّی جریب .... اونینگ .... باغ توزه‌تماقچی بۉلدی.

* احمدفهیم .... ایشگه باشله‌دی.

* اۉلکه‌میز میوه‌لری، .... حالده تشقی اولکه‌لرگه صادر ایتیله‌دی.

بو ایسه .... اۉرین توته‌دی.

ب- متن‌دن ساده و قۉشمه فعل‌لرنی بېلگی‌لب کۉرسه‌تینگ!

ج- قوییده‌گی فعللردن ساده و قۉشمه فعللرنی اجره‌تیب، یازینگ:

یازیش، آلغه باریش، چیقیش، امضاء چېکیش، یېتیب باریش، کۉریش، اۉلتیریش، ساتیب آلیش، بېریش، یوز بېریش، نظرسالماق، کۉز تیکماق، یاد آلماق، اسره ماق، ساتماق

د- قوییده‌گی جدول‌نی تؤلدیرینگ:

۱- مینیش و یوک تاشیش اوچون ایشله‌تیله‌دیگن حیوان.

۲- بیرینچی انسان، ابوالبشر.

۳- ادب نینگ کؤپلیگی.

۴- آرزو.

۵- آق رنگ گه ایلنماق.

۶- هماهنگ، اویغون.

۷- یاروغ‌لیک، آی نوری بیلن یاروتیلگن‌لیک.

۸- دعا قیلماق.

	آ								
۱	آ								
۲	آ								
۳	آ		ا						
۴	آ		م						
۵	آ		ر		ا				
۶	آ		ن		د				
۷	آ				ن			ک	
۸	آ		ق		ش				ق

اۉن اوچینچی درس

هدفلر:

۱- لطفی هروی‌نینگ حیاتی و ایجادی حقیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

۲- اۉتیملی (متعدی) و اۉتیمسیز (لازمی) فعللرنی اۉرگنیش، همده متن‌لرده اولرنی ایشلته‌آلیش.

سۉراقلر:

۱- لطفی هروی قیسی عصرده یشه‌گن؟

۲- لطفی‌نی نیمه اوچون هروی دېیدیلر؟

لطفی هروی

لطفی هروی، بویوک شاعرلریمیز جمله‌سیدن دیر. او، هجری تۉقّیزینچی عصرده هرات شهری یقینیده‌گی «ده کنار» قشلاغیده توغیلگن. مشهد و هرات مدرسه‌لریده علم اۉرگنیب، عمرینی کۉپراق بیلیمدانلر، شاعرلر، هنرمندلر بیلن اۉتکزدی.

لطفی هروی شاهرخ میرزا، اولوغ بېک میرزا و بایسنقر میرزالر خدمتیده بۉلدی.

بو اولوغ انسان کېینچه‌لیک، سلطان حسین میرزا بایقرا سرایی‌گه یۉل تاپه‌دی. سلطان حسین میرزا کۉپ لطف و مرحمت بیلن اونی اۉز خدمتیگه آلیب، اونگه نهایت مهربانلیک کۉرسته‌دی.

بو اتاقلی شاعر اۉزبېک و دری تیل‌لریده شعرلر یازگن، شونینگ اوچون اونی ذواللسانین شاعر دېیدیلر. شعرلری نینگ سویه‌سی یوقاریلیگی اوچون نوایی اونگه ملک الکلام یا سۉز سلطانی لقبی‌نی بېرگن.

لطفی، مولانا عبدالرحمن جامی بیلن کۉپ یقین دۉست بۉلگن. اولر ینگی یره‌تگن شعرلرینی گاهیده بیر- بیرلریگه اۉقیب بېرر ایکن‌لر.

لطفی‌نینگ یلغوز ترکچه دېوانی قۉلیمیزده موجود. اونینگ بو تورکچه دېوانی اېل ایچیده کۉپ مشهور دیر. شاعرنینگ تورکی تیلیده‌گی شعرلری مثل‌سیز و دری تیلیده‌گی شعرلریگه هم انچه شاعرلر جواب قیتره آلمه‌گن.

لطفی‌نینگ تورکچه شعرلری بوتون تورک‌لر آره‌سیده سېویلیب اۉقیله‌دی. یازگن اثرلری نینگ کۉپی اۉز عصریده‌گی اوروشلرده یۉقالگن. دری تیلیده‌گی دېوانی ایسه، هنوزگچه بیزگه انیق ایمس.

لطفی هروی تۉقسان تۉقّیز یاشده هراتده وفات ایتدی.
منه، اونینگ شعرلریدن ایکّی رباعینی اۉرنک صفتیده کیلتیره‌میز:

رباعی

سین ملاحت مسندی نینگ خانی سن،
حسن‌ملکی‌دیک خوش ایرماس کشوري،
سین مسیحا دم، کۉنگوللر جانی سن
اي‌خوش اول کشور که سین سلطانی سن

سین وفا اقلیمی نینگ سلطانی سن،
دنیاده سین‌دیک تاپیلماس آدمی،
سین معانی و ظرافت کانی سن
سین مگر فردوس نینگ رضوانی سن؟

اساسی توشونچه:

لطفی هروی، ملک الکلام و ذواللسانین شاعرلر جمله سیدن دیر. شاهرخ میرزا، اولوغ بیک میرزا، بایسنقُر میرزا و سلطان حسین میرزا بایقرا دربارلریده یشه‌گن. نوایی و جامی بیلن جوده یقین مناسبت ده بۉلگن. اۉزبیک و دری تیل‌لریده شعرلر یازگن. اونینگ تورکچه دیوانی ایل ایچیده مشهور و مثل‌سیز دیر. دری تیلیده هم جوابسیز شعرلری بار.

فعالیتلر:

۱–متننی بیش دقیقه‌ده جیم اۉقیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بیرینگ:
– لطفی قه‌ییرده توغیلدی؟
– لطفی قیسی شهرلر مدرسه‌لریده علم اۉرگندی؟
– لطفی قیسی تیموری شاهلر و شهزاده‌لر درباریده یشردی؟
– نوایی، لطفی‌گه نیمه لقب بیردی؟
– لطفی‌نی نیمه اوچون ذواللسانین شاعر دیبدیلر؟
– لطفی‌نینگ قیسی دیوانی ایل ایچیده مشهور دیر؟
– لطفی نیچه ییل عمر کۉردی و قه‌ییرده وفات ایتدی؟
۲– اۉقیتووچینگیز دیکته قیله‌دیگن متننی یازینگ و تینیش بیلگی‌لرینی قۉیینگ.
۳– هرگروپدن بیر کیشی توریب، لطفی‌نینگ رباعیلریدن بیرته‌سینی اۉقیسین. باشقه اۉقووچیلر اونینگ تۉغری و ناتۉغری اۉقیگنی حقیده اۉز فکرلرینی بیلدیرسین‌لر.

۴– قوییده‌گی سۉزلر معناسینی سۉزلیک‌دن تاپیب، اۉز کتابچه‌نگیزگه کۉچیرینگ، سۉنگره اوچ– تۉرته‌سیدن جمله توزینگ:

مدرسه، بیلیمدان، کمال، سرای، متفکر، ذواللسانین، ملک الکلام، اېل، انیق، ملاحت، مسند، مسیحا، سلطان، اقلیم، معانی، ظرافت، فردوس، رضوان

۵– هرگروپ‌دن بیرینگیز توریب، یازگن جمله‌لرینگیزنی باشقه اۉرتاق‌لرینگیزگه اۉقیب بېرینگ، اولر تۉغری و ناتۉغری‌لیگی حقیده اۉز فکرلرینی بیلدیرسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ:

نور آی کتابنی اۉقیدی. توران مکتبگه باره‌دی.

آی میلی یوگوره‌دی. الپ ایر بوغداینی سپه‌دی.

تگین نهالنی ایکه‌دی. آی سره کورسدن قیتدی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده نور آی، توران، آی میلی، الپ ایر، تگین و آی سره‌گه؛ اۉقیدی، باره‌دی، یوگوره‌دی، سپه‌دی، ایکه‌دی و قیتدی فعل‌لر دیر.

اما کورگنینگیزدیک، بو فعللرنینگ بعضی بیرلری ایگه (فاعل) بیلن توگه‌گن و بعضی بیرلریده، فاعلدن تشقری مفعول هم کېره‌ک بۉلگن. بو ایکّی تور فعللرنی لازمی و متعدی یا اۉتیمسیز و اۉتیملی فعل دېیدیلر.

اۉتیمسیز فعل (لازمی):

فقط فاعل یا ایگه بیلن ایش، حرکت یا حالت توگه‌گن بۉلسه، اۉتیمسیز یا لازمی فعل دېیله‌دی. بو فعللرنینگ نشانه‌سی، فعلدن آلدین (گه، دن، ده) کېلیشیکلری نینگ کېلیشی دیر.

اۉرنک:

مکتب‌گه باردی، بازاردن کېلدی، شهرده یشه‌یدی.

اۉتیملی فعل (متعدی):

ایش، حرکت و حالت فقط فاعل یا ایگه بیلن توگه‌مه‌ی، مفعول گه هم ضرورت تاپگن فعل، اۉتیملی یا متعدی فعل دېیله‌دی. اوتیملی فعل نینگ نشانه‌سی فعلدن آلدین (نی) کېلیشیگی نینگ کېلیشی دیر.

اۉرنک:

کتابنی اۉقیدی، آلمه‌نی تېره‌دی، خطنی یازدی. گاهیده (نی) کېلیشیگی قۉللنمه‌یدی، اما بارلیگی سېزیله‌دی، مثال:

نور آی کتاب اۉقیدی= نور آی کتاب نی اۉقیدی.

تگین نهال ایکه‌دی = تگین نهال نی ایکه‌دی.

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۏقیب، اۏتیملی و اۏتیمسیز فعل‌لرنی انیقلنگ:

تویغو، کشته نی تیکدی. گۏزه‌ل سیگیرنی ساغه‌دی.

تمنا، اوخله‌دی. توران اوزوم نی تېره‌دی.

تگینه، توت قاقه‌دی. ایلتای آته‌سیگه یاردم‌لشه‌دی.

۲- تۏرت گروپگه بۏلینیب، اۏتیملی و اۏتیمسیز فعللرنی ایشله‌تیب، اوچ-تۏرت‌ته جمله تورینگ!

۳- هرگروپدن بیر کیشی توریب، توزه‌تگن جمله‌لرنی باشقه‌لرگه اۏقیب بېرسین.

۴- قوییده‌گی جمله‌لرنی مناسب اۏتیملی و اۏتیمسیز فعللر بیلن تۏلدیرینگ:

آته‌م بازارگه . . . . ، آنه‌م قاوون نی . . . . ،

مرال گل . . . .، اولوغ بېک اوی دن . . . .،

باغبان باغ نی . . . . ، اېرکه درس . . . . ،

۵- قوییده‌گی ترتیب‌سیز جمله‌لرنی ترتیب‌گه سالینگ:

دی / قور / اوی / اېرکین / نی.

ایپک / کېتتی / گه / کابل.

چۏلپان / یازدی / نی / حکایه / شعر / و.

تېره‌دی / آچیلگن / باغده / میرآی / گل / نی / لر.

مېن / دن / ساعت / هرکون / بېش / اویقو / اویغانه من / ده.

اوی تاپشیریغی:

!

اۋن تۋرتینچی درس

هدفلر:

١- واکسین (اېملش) فایده‌لرینی بیلیش.

٢- آرتیرمه نسبت‌نی اۋرگنیش و جمله‌لرده قۋللش.

سۋراقلر:

١- واکسین دېگنده نیمه‌نی توشونه‌سیز؟

٢- واکسین‌نینگ فایده‌سی نیمه‌ده؟

واکسین (اېملش) فایده‌لری

واکسین (Vaccine) فرانسوی سۋز بۋلیب، اېملش، پیچکاری قیلیش و خال قازیش دېگن معنالرنی انگلەته‌دی. واکسین قیلیش، انسانلر ساغلیگی اوچون کېره‌کلی دیر. حقیقتده واکسین بۋلگن کیشی یوقوملی کسل‌لیک‌لرگه دوچ کېلمه‌ی، هر دایم ساغلام حیات کېچیره‌دی. چقه‌لاقلر و کیچیک باله‌لر کۋپراق کسل‌لیککه چلینیش امکانیگه اېگه دیرلر، شونینگ اوچون همه‌دن کۋپراق اولرنی واکسین قیلدیریش کېره‌کلی دیر. قیزه‌موغ، چېچک، ملاریا، فلج، کۋک یۋتل و شونگه اۋخشش اَیریم یوقوملی کسل‌لیک‌لرنینگ آلدینی آلیش اوچون واکسین قیلینه‌دی.

خیریه جمغرمه‌لر و دولت کسل‌خانه‌لری تمانیـدن تشکیل اېتیلگن گروپ‌لر، باله‌لرنی تورلی

کسل لیک لرگه قرشی واکسین اِیته دیلر، شو باعث اوشبو ساغلیک نی سقلش گروپلریگه یاردم بېریشیمیز کېره ک. اؤز اوکه- سینگیل لریمیزنی اؤز وقتیده واکسین قیلدیریش اوچون کلینیک لرگه آلیب باریشیمیز و اولرنینگ ساغلیگی اوچون محیطیمیزنی پاک اسره‌شیمیز لازم.

اساسی توشونچه:

عایله‌ده‌گی باللرنینگ ساغلیگینی اسرشیمیز اوچون اولرنی اؤز وقتیده واکسین قیلدیریشیمیز کېره‌ک. واکسین باله‌لرنی تورلی یوقوملی کسل‌لیک‌لر، جمله‌دن: چېچک، ملاریا، قیزه موغ، کؤک‌یؤتل و فلجگه یؤلیقیش‌دن سقلب قاله‌دی. واکسین اِیتیش اوچون تورلی موسسه و کلینیکلر اولکه‌میزنینگ هر بیر ولایت، اولوسوال‌لیک، قریه و قیشلاق‌لریده فعالیت آلیب باره‌دی.

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی ینگی سؤزلرنینگ معنالرینی تاپیب، جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

۱- واکسین: ۲- عملگه آشیریش: ۳- اَیریم:

۴- ساغلام: ۵- قوتقه‌زیش: ۶- اِیملش:

ب: قوییده‌گی سؤراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- باله‌لرنی قنده‌ی قیلیب یوقوملی کسل‌لیک‌لردن اسره‌ب قالیش ممکن؟

۲- واکسین دېگنده نیمه‌نی توشونه‌سیز؟

۳- واکسین اؤزبېک تیلی‌ده نیمه دېیله‌دی؟

۴- واکسین بیلن تداوی اؤرته‌سیده قنده‌ی فرق بار؟

۵- واکسین قیسی کسل‌لیک‌لر آلدینی آله‌دی؟

۶- ینه قیسی یوقوملی کسل‌لیکلرنی بیله‌سیز؟ آتینی اَیتینگ!

ج: درس حقیده گروپ‌لرگه بؤلینیب، سؤزلشینگ!

د: هر گروپدن بیرینگیز توریب، درس حقیده سؤزلب بېرینگ!

هـ: ایکّیته‌نگیز توریب، درس متنی‌نی اؤقینگ!

ح: قوییده‌گی جمله‌لرنینگ بؤش جای‌لرینی درس متنیدن یا اؤز مناسب و معنالی عبارتلرینگیز بیلن تؤلدیرینگ:

۱- واکسین قیلیش. . . . . . . کېره‌کلی دیر.

۲- قیزه‌موغ، . . . . آلدینی آلیش اوچون واکسین قیلینه‌دی.

۳- کېچیک باله‌لرنی . . . . کسل‌لیکلردن ایلگری واکسین قیلدیریش کېره‌ک.

۴- آته- آنه‌لر . . . . یقین کسل‌خانه‌لرگه آلیب باریب واکسین قیلدیریش‌لری کېره‌ک.

۵- واکسین . . . . سؤز بؤلیب . . . . دېگن معنالرنی انگلته‌دی.

قوییده‌گی جمله‌لرنی اؤز کتابچه‌لرینگیزگه کؤچیریب یازینگ:

۱- واکسین اَیریم کسل‌لیک‌لرنینگ آلدینی آلیش اوچون کېره‌کلی دیر.

۲- واکسین قیزه موغ، فلج و کؤک یؤتل کبی یوقوملی کسل‌لیک‌لر آلدینی آله‌دی.

۳- عایله‌لر، باله‌لرینی قیزه موغ، کؤک یؤتل و فلج کسل‌لیک‌لریگه یؤلیقمس‌لیگی اوچون اولرنی واکسین اېتتیریش‌لری کېره‌ک.

۴- اؤزیمیز و عزیزلریمیز ساغلیگینی سقلش اوچون محیطیمیزنی پاکیزه اسره شیمیز کېره‌ک.

۵- واکسین قیله‌دیگن کلینیک و مؤسسه‌لرگه هرقنده‌ی یاردم کؤرسه‌تیشیمیز کېره‌ک.

اوی تاپشیریغی:

!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

نور آی اوکه‌سینی اوخلتدی. نور آی اوکه سینی اوخلتتیردی.

ایلتای، اونی کۋپ ایشلتدی. ایلتای اونی کۋپ ایشلتتیردی.

جیران همه‌نی کولدیردی. جَیران همه نی کولدیرتیردی.

کۋرگنینگیز دیک، اۋنگ قطارده‌گی جمله‌لرده ایش و حالت فاعل یا ایگه نینگ اۋزی تماندین بۋلگن، اما سۋل (چپ) تمانده‌گی جمله‌لرده، فاعل یا ایگه ایشنی باشقه بیر فاعل یا ایگه آرقه‌لی بجرگن. بونده‌ی فعللرنی آرتتیرمه نسبتلی فعل دییدیلر.

آرتتیرمه نسبت:

بیر شخص‌نینگ حرکتی باشقه بیر شخص‌نینگ تاثیری نتیجه‌سیده بجریلسه، اۋشه فعل آرتتیرمه نسبتلی فعل دییله‌دی.

آرتتیرمه نسبت، فعل اوزه گی یا نیگیزیگه قوییده گی قۋشیمچه لرنی قۋشیش آرقه لی یسه‌له‌دی:

- «ت»: اوشلت، ایسلت
- «تیر» یا (دیر): ایتتیر، بیتتیر، قوردیر، یازدیر
- «غیز»، «گیز» «قیز»، «کیز»: تورغیز، کیتکیز، اۋتقیز، یورگیز
- «ست»: کۋرست
- «یز»: آقیز، یاتقیز

فعالیتلر:

الف– قوییده‌گی فعللرنی آرتتیرمه نسبتلی فعللرگه اۋگیرینگ:

یاز، اۋقی، یات، تور، یوو، تکرارله، یادله، آل، قاچ، یی

ب– قوییده‌گی فعللرنی آرتتیرمه نسبت‌نی قۋللـه‌گن حالده جمله گه ایشله‌تینگ:

سات، باق، ایشلت، کیی، کۋر

ج– قوییده‌گی آرتتیرمه نسبتلی فعللرنی آرتتیرمه نسبت سیز فعلگه اۋگیرینگ:

- تکرارلتدیم، یازدیردی، چاپتیردی، قازدیردیک، اۋلتیر

اوی تاپشیریغی:

!

اۋن بېشينچي درس

هدفلر:

١- تيلويزيون حقيده قيسقەچە معلوماتگە ايگە بۋليش.

٢- انيق (معلوم فعل) نى اۋرگنيش و جملەلرده ايشلته آليش.

سۋراقلر:

١- اۋلكەميزده فعاليت كۋرستەياتگن نېچە تلويزيون‌نى بيلەسيز؟

٢- ملی تيلويزيون حقيده نيمەلرنی بيلەسيز؟

تيلويزيون

تيلويزيون سۋزى يونانچە، تيل (Tele) اوزاق و ويزيون (Vision) كۋريش سۋزلريدن تشكيل تاپگن بۋليب، «اوزاقدن كۋريش» معناسينى انگلەته‌دى.

تيلويزيون اۋزيگه خاص بويوملردن بۋليب، او بيلن تصويرى كۋرسه‌توولرنى تماشا قيليش ممكن.

تيلويزيون ايكّى دستگاه‌دن تشكيل تاپگن.

١- ترقەتووچى دستگاه ٢- قبول قيلووچى دستگاه.

١- ترقه تووچى دستگاه تصوير و سېسنى هوا تۋلقونلريگه ترقه تيش اوچون خذمت قيله‌دى.

قبول قيله‌ديگن دستگاه ايسه، اختياريميزده بۋلگن تيلويزيونلردن عبارت. بو دستگاه هواگه ترقلگن تصوير و تاووشلرنى قبول قيليب، كۋرسه‌تيش امكانيگه ايگه دير.

اۉلکه میزده تیلویزیون بیرینچی مرتبه هجری شمسی ۱۳۵۳نچی ییلده فعالیت کۉرسته باشله دی و اۉشندن بویان تورلی پروگراملرنی ترقه‌تیب کېلماقده، اینقسه هجری‌شمسی ۱۳۸۱نچی ییلدن باشلب دولتگه قره‌شلی ملی‌تیلویزیون دن تشقری بیر قنچه خصوصی تیلویزیون ترماقلری هم‌قوریلدی. بو تیلویزیون ترماقلری ینگی‌لیکلر، علمی، فرهنگی، هنری و دینی پروگراملرنی ترقه تیب کېلماقده. تیلویزیون ترماقلری اۉزی نینگ ایجابی فعالیتلری آرقه‌لی اۉلکه ترقیاتیگه کتّه حصه قۉشه‌دی.

حددن کۉپراق تیلویزیون‌گه قره‌ش انسان سلامت‌لیگیگه ضرر یېتکیزه‌دی. کتّه‌لر، اینقسه آته– آنه‌لر، باله‌لریگه یخشی اۉرگتووچی و تربیه‌لاوچی پروگراملر و برنامه‌لرنی تماشا قیلیشلرینی توصیه ایتیشلری ضرور.

اساسی توشونچه:

تیلویزیون ترقه‌تووچی و قبول قیلووچی ایکّی دستگاه دن عبارت دیر. ترقه‌تووچی دستگاه، تصویر و تاووشلرنی هواگه ترقه‌ته‌دی و قبول قیلووچی دستگاه اونی آلیب کۉرسه‌ته‌دی. افغانستان ده تیلویزیون بیرینچی مرتبه هجری شمسی ۱۳۵۳–نچی ییلده فعالیتگه باشله‌دی.

حاضر دولتگه قره‌شلی تیلویزیوندن تشقری، خصوصی تیلویزیون ترماقلری هم فعالیت کۉرسته‌دی.

فعالیتلر:

الف– قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱– تیلویزیون سۉزی نېچه سۉزدن تشکیل تاپگن و اولرنینگ معنالری نیمه؟

۲– تیلویزیون دېگنده نیمه‌نی توشونه‌سیز؟

۳– تیلویزیون نېچه دستگاه‌دن تشکیل تاپگن و اولر قنده‌ی وظیفه‌لرنی بجره‌دی؟

۴– اۉلکه‌میزده بیرینچی مرته تیلویزیون قچان فعالیتگه باشله‌گن؟

۵– خصوصی تیلویزیونلر قیسی ییلدن باشلب فعالیت کۉرسته باشله‌گن؟

۶– تیلویزیونلر اۉلکه ترقیاتیگه قنده‌ی حصه قۉشیشی ممکن؟

۷– آته–آنه‌لر، باله‌لریگه قنده‌ی پروگرام و برنامه‌لرنی کۉریش‌نی توصیه قیله‌دیلر؟

۸– نېچه خصوصی تیلویزیون آتینی بیله‌سیز؟ آت توتینگ!

۹– قیسی تیلویزیونلرده اۉزبېک تیلیگه کۉرسه‌توولر ترقه‌له‌دی؟ آت توتینگ!

۱۰- قیسی اۉزبېکچه کۉرسه‌توولرنی کۉرگن‌سیز یا دایم کۉریب توره‌سیز؟ آت توتینگ!

ب- ایکّی گروپ گه بۉلینیب، تیلویزیون نینگ فایده و ضررلری حقیده بحث‌لشینگ!

ج- قوییده‌گی لغتلرنینگ معناســــینی کتاب ســــۉزلیگیدن تاپیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

پروگرام، ترقه‌تیش، تۉلقون، ترماق، خصوصی، قره‌شلی، ایجابی

اوی تاپشیریغی:

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ:

۱- تیلویزیون نینگ ترقه‌ته‌دیگن دستگاه‌سی تصویر و سېسنی هواگه ترقته‌دی.

۲- تیلویزیون اۉلکه‌میزده بیرینچی مرتبه ۱۳۵۳-نچی ییلده فعالیتگه باشله‌دی.

۳- مېن فقط خبرلر و بالەلر کۉرسه توولرینی تیلویزیوندن کۉره‌من.

۴- آته- آنه‌لر، باله‌لریگه یخشی برنامه‌لرنی کۉریشنی توصیه قیلدیلر.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده ایشله‌تیلگن ترقته‌دی، باشله‌دی، کۉره‌من و قیلدیلر فعل‌لریگه انیق (معلوم فعل) دېییله‌دی.

انیق فعل:

انیق یا معلوم فعل‌ده ایش، حرکت و حالت، ایگه (فاعل) تمانیدن بجَریله‌دی، یعنی جمله‌ده ایش، حرکت و حالت نی قیلگن کیشی یا نرسه معلوم و انیق دیر.

مثالّلر:

کۉردی، قیله‌من، یازماقچی

فعالیتلر:

الف- درس متنینی دقت بیلن اۉقینگ و معلوم یا انیق فعل ایشله‌تیلگن تۉرت جمله‌نی علیحده قیلیب یازینگ!

ب- قوییده‌گی جمله‌لرنینگ بۉش جایلرینی تۉلدیرینگ:

۱- افغانستان ده بیرینچی بار تیلویزیون . . . . ییلده فعالیت کۉرسته . . . .

۲- تیلویزیون ایکّی دستگاه‌دن . . . . I- . . . . II- . . . .

۳- افغانستانده ۱۳۸۱- ییلدن سۉنگ . . . . . . تیلویزیون . . . . . کۉرسته باشله‌دی.

۴- حددن کۉپراق تیلویزیون . . . . ضرر ییتکیزه‌دی.

۵- مېن تلویزیوندن کۉره کۉپراق . . . . اۉقیشنی یاقتیره‌من.

ج- بیر نېچه انیق جمله یازینگ و اولرده انیق فعل‌نی کۉرسه‌تینگ!

د- قوییده‌گی جمله‌لردن انیق فعللرنی علیحده یازینگ:

* درختلر ییقیلدی

* اۉرمانچی، قوروق درختلرنی ارّه‌لب ییقیتدی.

* مېن اۋرمانده سَیر قیلیشنی یاقتیره‌من.
* تیلویزیون استیشنی اۋلکه‌میزده قوریلدی.
* اۋرتاغیم تیلویزیون نینگ مسابقه کۋرسه‌توولریگه قتنه‌شه‌دی.
* بوگون اۋقیتووچیمیز ینگی درس بېردی.

اوی تاپشیریغی:

اۉن آلتینچی درس

هدفلر:

۱- مهمان دۉستلیک حقیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

۲- نا انیق (مجهول فعل) نی اۉرگنیش و ایشلته آلیش.

سۉراقلر:

۱- مهمانلیککه بارگن سیزمی؟ سیزگه مهمانلیککه باریش یاقه‌دیمی یا مهمانلیککه چقیریش؟

۲- اوییینگیزگه مهمان کېلسه، قنده‌ی کوتیب آله‌سیز؟

مهمان‌دۉست‌لیک

مهماندۉستلیک، ایل- اولوسیمیزگه خاص شرقانه آداب و فضیلت‌لردن بیری سنه‌له‌دی. مهمان‌نی آچیق یوز بیلن صمیمی کوتیب آلیش، عزت- حرمت قیلیش ایلیمیزنینگ قدیمی عنعنه‌لریدن بیری دیر. ایلیمیزنینگ عادتی‌گه کۉره، مهمان کېلگن اویده عایله اعضاءلری بیر- بیری بیلن جنجال‌لشمه‌یدی، شاوقین- سوران کۉترمه‌یدی، کېسه‌تیب گپیرمه‌یدی

و حتی که اوی ابگه‌سی باله‌لریگه هم قتّیق گپیرمس‌لیککه حرکت قیله‌دی. مهمان کیله‌دیگن اوینی تازه‌لب ترتیبگه سالیب قوییش و پاکیزه کییم‌لرنی کییش، تاتلی ییمک- ایچمکلرنی چیرایلی ایدیش- تباقلرگه تارتیش، مهمان دوستلیک آدابیدن حسابلنه‌دی.

ایلیمیزده مهمان و مهمان دوستلیک حقیده «مهمان کیلر ایشیکدن، رزقی کیلر تیشیکدن» یاکه «مهمان، آته‌نگدن اولوغ» یا که «مهمان، خدا نینگ عزیزی دیر» یا که «مهمان آلدیده موشوک‌نی پیش دیمه» دیگن حکمتلی مقال‌لر بار.

اساسی توشونچه:

مهمان دوست‌لیک ایلیمیزگه خاص فضیلت‌لردن بیری دیر. مهمان‌نی آچیق یوز بیلن کوتیب آلیش و اونی عزت و حرمت قیلیش، یخشی آدابدن سنه‌له‌دی، شونینگ اوچون هم مهمان کیلگن اویده مهمان نینگ ایسته‌گیگه قره‌ب ایش قیلینه‌دی.

فعالیتلر:

الف- درس متنینی جیم اوقینگ و قوییده‌گی سوراقلرگه جواب بیرینگ:

۱- مهماندوستلیک کیم‌گه خاص فضیلت؟

۲- مهمان کیلگنده، قنده‌ی کوتیب آله‌سیز؟

۳- مهمان آلدیده جنجال قیلیش یخشی‌می یا یمان؟ دلیلینی اَیتینگ!

۴- بو درسده نیچه مقال کیلتیریلگن؟

۵- مهمان کیلسه قووانه‌سیزمی؟ نیگه؟

ب- قوییده‌گی بوش جایلرنی مناسب سوزلر بیلن تولدیرینگ:

۱- مهمان‌نی ..... کوتیب آلیش ..... ایلیمیزنینگ .... دیر.

۲- مهمان کیلگن ..... لشمه‌یدی.

۳- حتی که اوی ابگه‌سی ...... حرکت قیله‌دی.

ج- قوییده‌گی مقاللرنینگ قالگن قسمینی چقّان اَیتینگ و کیین کتابچه‌نگیزگه کوچیریب، تولدیرینگ.

۱- مهمان کیلر ایشیکدن ....

۲- مهمان آته نگ دن ....

۳- مهمان خدا نینگ ....

۴- مهمان آلدیده موشوک نی ....

د- قوييده‌گی سۉزلرنی معنا و اوچته‌سینی جمله‌لرگه استعمال قیلینگ:

شرقانه، آچیق یوز، صمیمی، کوتیب آلیش، شاوقین- سوران، کېستماق، حکمتلی، موشوک، رزق

اوی تاپشیریغی:

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

ایشیک آچیلدی، کیر بۆلگن کییم لر یوویله دی؛ اوی تاپشیریقلری بجریلدی؛ کتاب آلیندی؛ ایش قیلیندی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده ایش و حرکت نینگ بجرووچیسی انیق ایمس. بونده‌ی فعللرنی نانیق یا مجهول فعل دییدیلر.

نانیق (مجهول) فعل:

بو فعل ده ایش- حرکت نینگ کیم تامانیدن بجریلگنی نانیق بۆله دی. یعنی فاعل معلوم ایمس. بو فعللر، اوزه ک فعلگه (یل) و (ین) قۆشیمچه سی قۆشیلیشی بیلن یسه‌له‌دی. مثال:

قیل (اوزه ک) + ین (نانیق) فعل قۆشیمچه سی) + (دی اۆتگن زمان فعلی قۆشیمچه سی) = قیلیندی؛ آچ + یل + ه + دی = آچیله‌دی.

فعالیتلر:

الف- صنفده اۆز ارا گپ‌لشیب، نانیق (مجهول) فعلنی ایشله‌تینگ.

ب- قوییده‌گی انیق فعللرنی اۆرنککه قره‌ب نانیق (مجهول) فعللرگه اۆگیرینگ:

اۆرنک:

مین مهمانگه آش آلیب باردیم. (انیق فعل) مهمانگه آش آلیب باریلدی. نانیق (فعل)

۱- اوکتم درس اۆقیدی. ۲- آنه‌م، مهمانگه آش پیشیردی. ۳- او صنفده، فعالیتلرنی بجره دی. ۴- یازده تعطیل گه کیته دی. ۵- باغبان کۆکلم ده باغ لرگه گل لر ایکه دی. ۶- کتابخانه دن کتابلرنی آلیب اۆقییمز. ۷- سیوینچ آنه‌سیگه ساوغه بیره‌دی. ۸- اوکه‌م مشق یازدی. ۹- اۆرتاغیم یازیش اوچون میندن قلم سۆره‌دی.

اوی تاپشیریغی:

اۉن بېشینچی درس

هدفلر:

۱- بابر و بابرباغی حقیده معلومات گه ایگه بۉلیش.

۲- یاردمچی فعللرنی اۉرگنیب، سۉز و یازوو ده توزوک ایشلته آلیش.

سۉراقلر:

۱- بابر حقیده نیمه‌لرنی بیله‌سیز؟

۲- بابر باغی قه‌یېرده جایلشگن؟

بابر باغی

افغانستان، اۉرته آسیا، هند و پاکستان امپراتوری ظهیرالدین محمد بابر، امیرتېمور کۉرگان نینگ نبیره‌لریدن بیری دیر. او، هجری تۉقّیزینچی عصرده کابل‌ده پادشاهلیک قیلگن. بابر امپراتورلیک، شاهلیک، شاعرلیک و یازوچیلیک‌دن تشقری گۉزه‌ل‌لیککه شیدا، کۉنگلی یومشاق، هنری دید ایگه‌سی و جوده سینجکاو امپراتور بۉلگن.

بابر اۉز امپراتورلیگی دوریده کۉپ چیرایلی باغلر، سۉلیم تفریحگاهلر و حشمتلی قصرلر قورگن.

مثال اوچون، او یلغوز کابل ده اۉنلب ینگی باغ‌لر یره‌تدی. آهوخانه باغی، اۉرته باغ، باغ کلان، چهار باغ، دلکشاباغی، صورت خانه باغی، خلوت باغی، مهتاب باغی، بنفشه باغی، جلو خانه باغی، استالف باغینی تیکلش و آبادان قیلیش و باشقه‌لر انه‌شولر جمله‌سیدن دیر.

ننگرهارده «صفا» و «وفا» باغلرینی قوردی. پروان ولایتیده «خواجه سیاران» بولاغینی قیته‌قوردی. قندهار ولایـتی‌ده تاغ بغریده «چهل زینه» نی توزه‌تدی.

«بابر باغی» هجری تۉقیزینچی عصرده اونینگ کابل‌نینگ گذرگاه منطقه‌سی شرقیده‌گی شیردروازه تاغی اېته گیده خوش منظره یېرده برپا اېتیلدی. باقه تورلی مېوه‌لی و مېوه‌سیز درختلر، گل‌لر و گل‌بوته‌لر اېکیلدی. باغ‌نینگ اۉرته‌سیدن کتّه بیر اریغ اۉتکزیلدی و قوییراغیده بیر حوض یسلدی.

بابرباغی اۉن یېتی قتلم‌دن عبارت بۉلیب، بابر مقبره‌سی اۉن آلتینچی قتلم‌ده جایلشگن. اۉن بېشینچی قتلم‌ده اېسه، بیر مرمر مسجد قوریلگن.

بو گۉزه‌ل باقه کابل خلقی کۉکلم، یاز و کوز فصل‌لریده هاردیق چیقه‌ریش و دم آلیش اوچون باره‌دیلر. بوباغ، کابل‌نینگ اېنگ چیرایلی باغلریدن حسابلنه‌دی. حاضر بو باغ کابل نینگ اېنگ گۉزه‌ل و حتی که یگانه (بیره‌گه‌ی) سیرگاه‌لریدن دیر.

بابر هندوستانده وفات اېتگن‌دن سۉنگ، آگره شهریده‌گی زرافشان باغیگه دفن اېتیلدی، اما اونینگ وصیتی بۉییچه، کېینچه‌لیک جسدینی کابل‌گه کېلتیریب، بوگونگی بابر باغیگه کۉمدیلر.

اساسی توشونچه:

ظهیرالدن محمدبابر امیرتېمور کۉرگان‌نینگ نبیره‌لریدن بۉلیب، هجری تۉقیزینچی عصرده افغانستان، هند، پاکستان و اۉرته آسیاده امپراتورلیک قوردی. امپراتورلیگی دوریده کۉپگینه باغلر یره‌تدی. بابر باغی، کابل ده‌گی انه شو باغلر جمله‌سیدن دیر. بابر باغی شیر دروازه تاغی نینگ بغریده جایلشگن. بابر باغی، کابل‌لیک‌لر و پایتخت مهمان‌لری اوچون اېنگ سۉلیم دم آلیش مکانی سنه‌له‌دی.

فعالیتلر:

الف: درس متنی‌نی قونت بیلن بېش دقیقه‌ده جیم اۉقینگ و قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- بابر قیسی عصرده یشه‌گن؟

۲- بابر کیم‌نینگ نبیره‌سی دیر؟

۳- بابر قنده‌ی بیر امپراتور بۉلگن؟

۴- بابر قیسی مملکت‌لرده امپراتورلیک قیلگن؟
۵- بابر کابل ده قیسی باغلرنی یره‌تگن؟
۶- چهل زینه‌نی کیم، قه‌ییرده توزه‌تگن؟
۷- بابر لغمان‌ده قیسی باغلرنی یره‌تگن؟
۸- بابر باغی نیچه قتلم‌دن عبارت؟
۹- بابر مقبره‌سی قه‌ییرده جایلشگن؟
۱۰- بابر جسدینی قه‌ییردن کابل‌گه کېلتیریب، دفن ایتدیلر؟

ب- قوییده‌گی ینگی سۉزلرنی سۉزلیکدن تاپیب، معنالرینی کتابچه‌لرینگیزگه یازینگ:
کۉرگان، امپراتور، گۉزه‌ل‌لیک، تفریحگاه، دلکشا، اریغ، قتلم، هاردیق.

ج- یوقاریده‌گی ینگی سۉزلردن کمیده ایکّی جمله توزینگ!

د- بابر باغینی اۉز کۉزی بیلن یا تیلویزیون و فلم‌دن کۉرگن‌لر نوبت بیلن توریب، صنفداشلریگه معلومات بیرسین. باشقه‌لر سۉراق بیریب، فعال قتنشسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

گرامر قاعده‌لری:

۱- او، بابر باغینی کۉریب چیقدی.
۲- بابر، اۉزبېکچه شعرلر یازیب قالدیرگن.
۳- بابر آسیاده امپراتورلیک قوریب آلدی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده‌گی چیقدی، قالدیرگن و آلدی سۉزلری یاردمچی یا کمکچی فعللر دیر و کۉریب، یازیب، قوریب فعللری معناسینی تۉلدیریش گه یاردم بېره‌دیلر.

یاردمچی فعل‌لر:

یېتکچی یا اساسی فعلگه تورلی معنالر بېره‌دی و اساسی فعلدن کېین کېله‌دی و اونینگ بېلگیسی اساسی فعل بیلن (ب، ه، یب) قۉشیمچه‌لری نینگ کېلیشی دیر.

مثال:

اۉقیب تورماق، اۉقیب بېرماق، اۉقیب بۉلماق، قره‌ب توریش، کۉره آلیش، سنب بېریش، سینب کۉریش، سېویب قالماق، سېوینیب یوریش

یوقاریده‌گی فعل‌لرده، اۉقیب، قره‌ب، کۉره، سنب، سینب، سېویب، سېوینیب سۉزلری یېتکچی فعل و تورماق، بېرماق، بۉلماق، توریش، آلیش، بېریش، کۉریش، قالماق، یوریش سۉزلری یاردمچی یا کمکچی فعل‌لر دیر.

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ و یاردمچی فعللرنینگ آستیگه خط چیزینگ:

بۉلداش، پاده‌نی هیده‌ب کېلدی. خدیجه، نان پیشیریب آلدی. آنه‌م کییم‌لرنی یوویب قۉیدی. آته‌م نماز اۉقیب بۉلدی. اوکه‌م درسلرینی تکرار اېته‌باشله‌دی، مېن تلویزیون تماشا قیله باشله‌دیم. سینگلیم، رادیونی اېشیتیب توریبدی.

ب: تۉرت گروپ گه بۉلینیب، کمکچی فعل‌لر بیلن ایکّی- اوچ جمله توزینگ!

ج: توزگن جمله‌لرینگیزنی باشقه صنفداش‌لرینگیزگه اۉقیب بېرینگ!

د: قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉرینلی سۉزلر بیلن تۉلدیرینگ:

دهقان . . . . . نی هیده‌یدی. آنه‌م . . . . . نی ساغدی. اکه‌م . . . . . . نی کېلتیردی.
سېنگلیم . . . . . قَیتدی.

هـ: تۆلديرگن جمله‌لرينگيزگه ياردمچی فعل‌لر قۉشيب يازينگ و باشقه‌لرگه نوبت بيلن اۉقيب بېرينگ!

و: قوييده‌گی ترتيب سيز جمله‌لرنی ترتيب‌گه سالينگ:

١- کتاب / بېک / اولوغ / نی / اۉقيب / کۉردی.

٢- نی / آی نور / باشله‌دی / يازه / اوی تاپشيريغی.

٣- چراغ / اۉتکير / نی / ياقيب / قۉييبدی.

اوی تاپشيريغی:

!

اۉن سکّیزینچی درس

هدفلر:

۱- لطیفه‌نینگ خصوصیتی‌نی بیلیش و لطیفه ایتیش قابلیتی‌گه ایگه بۉلیش.
۲- گرامرنی چوقورراق اۉرگنیش.

سۉراق:

۱- بیرار وقت بیرار اَیتیلگن گپگه کولگن‌می‌سیز؟ شو حقده سۉزلب بېرینگ!

لطیفه

لطیفه دېیلگنده کولگو اوچون اَیتیلگن یا یازیلگن کیچیک ادبی پارچه توشونیله‌دی. لطیفه نی «فکاهی» و «کولگولی سۉز» هم دېیدیلر.

لطیفه‌نینگ مهم خصوصیتی کولگی دیر. شو بیلن بیرگه لطیفه، عبرت آلیش اوچون هم اَیتیله‌دی. لطیفه اَیتیش، کیشی‌دن خاص مهارت و استعداد تیله‌یدی.

بیرینچی لطیفه

بیر کېچه، ایکّیته اۉغری افندی نینگ اوییگه توشیب، اونینگ اوینی تله‌ماقچی بۉلیبدی. افندی خاتینی بیلن اویده اوخلب یاتگن ایکن. بیر پیت افندی نینگ خاتینی اویغانیب قره‌سه، اۉغریلر اوینی تیتکیلب، اختره‌یاتگن ایمیش. شونده افندی‌نی اویغاتیب:

- «آی افندی! تورینگ، اوییمیزگه اۉغری توشیبدی. همه نرسه لرنی تیتکیله یاپتی؛ بار- یۉقیمیزنی آلیب کېتماقچی، چاغی!» دېبدی.

افندی اېسه خاتینی گه:

- «اې خاتین! قنده‌ی ساده سن. اوییمیز ده نیمه هم بار ایدی؟ بیز کوندوز کونی هېچ نرسه تاپالمه‌گن اویدن، اولر کېچه‌سی نیمه هم تاپردی؟ بې‌ملال اوخله‌ی بېرسنگ-چی؟!» دېب، جواب قیتریبدی.

ایکّینچی لطیفه

سیچقان‌لر بیر غله‌موس موشوک نینگ قۉلیدن جوده قیینه‌لیبدیلر؛ چون‌که موشوک هرکونی بیرته- ایکّیته سیچقان‌نی توتیب یېیر ایکن.

آخری سیچقان‌لر بو عذابدن قوتیلیش اوچون کېنگاشیبدیلر. کېنگاشده سیچقان‌لر:

«موشوک نینگ کېلیشیدن خبردار بۉلیش اوچون اونینگ بۉیینی گه بیر قۉنغیراق تاقیب قۉییشیمیز کېره ک» دېگن قرارنی چیقریبدیلر.
شونده بیر سیچقانچه:
«فیصله‌لرینگیز جوده هم یخشی، بیراق قۉنغیراق‌نی موشوک‌نینگ بۉیینیگه تاقه‌دیگن باتیر بارمی، اۉزی؟»- دېب، سۉره‌بدی.

اساسی توشونچه:

لطیفه، کولیش و عبرت آلیش اوچون ایتیله‌دیگن ادبی پرچه دیر. بیرینچی لطیفه‌ده افندی نینگ کم‌بغل‌لیگی و اۉغری نینگ بیهوده حرکت و اورینیشی کۉرسه‌تیلگن بۉلسه، ایکّینچی لطیفه‌ده عملگه آشیریلیشی قیین یا که ناممکن بۉلگن تصمیم عکس اېتتیریلگن.

فعالیتلر:

۱- درس متنینی بېش دقیقه‌ده دقت بیلن جیم‌گینه اۉقینگ!
۲- لطیفه‌نینگ اېنگ مهم بېلگی‌سینی ایتینگ!
۳- لطیفه‌نینگ اساسی مضمونی نیمه‌دن عبارت بۉله‌دی؟
۴- ایکّینچی لطیفه‌ده قنده‌ی مهم مطلب کۉزده توتیلگن؟
۵- بیرینچی لطیفه مضمونی‌نی صنفداشلرینگیزگه ایتیب بېرینگ!
۶- هرقطاردن بیر کیشی توریب، بیر لطیفه ایتیب بېرسین. لطیفه مضمونی حقیده نوبت بیلن فکر بیلدیرینگ.

اوی تاپشیریغی:

مشق:

۱- درس متنینی اۋقینگ و کېلەسی زمان فعلی‌نی بېلگیلب کۆرسەتینگ!

۲- درس متنیدن اۋتگن زمان فعلی‌نینگ آستی‌گە چیزیق چیزینگ.

۳- هرقطاردن بیر- بیرکیشی نوبت بیلن تختەگە باریب، بېلگی‌لنگن زمانلرنی یازینگ!

۴- یازیلگن فعل زمانلری‌نینگ تۆغری یاکە ناتۆغریلیگی حقیدە فکر بیلدیرینگ!

۵- سۆزلیک‌دن فایدەلنیب، قوییدەگی سۆزلرنینگ معناسینی تاپینگ:

پیت، چاغ، بېملال، کېنگاش، غلە موس.

۶- یوقاریدەگی سۆزلرنینگ کمیدە ایکّیتەسیگە جملە توزینگ. جملەدە کېلەسی و اۋتگن زمان فعل‌لرینی ایشلەتینگ!

۷- قوییدەگی جملەلردەگی بۆشلیق‌لرنی مناسب سۆزلر بیلن تۆلدیرینگ:

- سیز، بیزگە بیرار .... ایتینگ، بیز کولەیلیک!
- مېن گە لطیفە ..... هم یاقەدی.
- لطیفە دېگندە .... پرچە توشونیلەدی.
- لطیفە لردن .... آلیش هم ممکن.
- لطیفە ایتیشدە علیحدە ..... و ...... کېرەک.

۸- صنفداش‌لر ایکّی گروەگە بۆلینیب، لطیفە ایتیشدە بېللشین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

.

اۉن تۉقّیزینچی درس

هدفلر:

۱– داو یوره‌ک‌لیک نی وطن و اولوس اوچون اورگنیش.

۲– صفت‌نی بیلیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

ددیل‌لیک

ددیل‌لیک، اېنگ یخشی فضیلت دیر. ددیل کیشی، داو یوره‌ک، قۉرقوونی بیلمه‌یدیگن، جسارتلی و غیرتلی بۉله‌دی. جسمانی و معنوی جهت‌دن تېتیک، یوره‌کلی و بردم کیشیلر، ددیل انسانلر دیرلر. آته– بابالریمیز اۉلکه اېرکین‌لیگی و اولوس تینچ‌لیگی یۉلیده ددیل کوره‌شیب، اۉزلریدن اۉچمس ایز قالدیرگن‌لر. بیز هم وطن و تینچ‌لیک اوچون ددیل بۉلیشیمیز ضرور دیر.

فعالیتلر:

الف– قوییده‌گی مقال‌لرنی اۉقینگ و معناسینی ایتیب بېرینگ:

۱– ددیل دۉست، داو ده قالدیرمس.

۲– ددیل‌لیک دردگه دوا، دنگسه‌لیک باش‌گه بلا.

ب– قوییده‌گی سۉراقلرگه کتاب گه قره مسدن جواب بېرینگ:

۱– ددیل‌لیک قنده‌ی فضیلت؟

۲– وطن و تینچ‌لیک اوچون قنده‌ی بۉلیشمیز ضرور دیر؟

۳– قنده‌ی انسانلرنی ددیل دېیه آله‌میز؟

۴– ددیل کیشی قنده ی کیشی بۉله‌دی؟

۵– بابالریمیز قنده‌ی یۉل بیلن اۉزلریدن تاریخده ایز قالدیردیلر؟

ج– هر ایکّی چوکیده آلدین–کېین اۉلتیرگنلر بیر گروپ بۉلیب، یخشی انسانلر فضیلتلرینی تاپالگن‌لریچه یازسین‌لر.

د– هرگروپدن بیر اۉقووچی توریب، ایکّی فضیلتنی اَیتسین. باشقه گروپلر ایتیلگن فضیلتلرنی تکرار قیلمسدن، ینگی ایکّی فضیلتنی قوشیب، وقتگه قره‌ب، دوام اېتتیرسینلر.

اوی تاپشیریغی:

!

گرامر:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

۱- بوگون هوا ایسیق.

۲- باتور، ینگی کییم کییبدی.

۳- یاش بییگیت لر، یم- یشیل دله لرگه سیاحت‌گه چیقدیلر.

۴- دریا دن تینیق سوو آقیب کیله‌دی.

۵- قرا بولوتلر، پارلاق قویاش یوزینی قاپلب آلدی.

یوقاریده‌گی جمله لرده: (ایسیق، ینگی، یاش، یم- یشیل، تینیق، قرا، پارلاق) سؤزلری (هوا، کییم، بییگیت، دله، سوو، بولوت، قویاش) نینگ صفتی یا حالتی یا قنده ی‌لیگینی کؤرسته‌دی.

صفت:

کیشی یا نرسه‌نینگ بیلگیسی، حالتی و قنده‌ی‌لیگینی بیلدیروچی سؤزگه، صفت دییله‌دی.

صفت، (قنده‌ی؟) سؤراغیگه جواب بؤله‌دی. مثلاً: قنده‌ی آلمه؟ قیزیل آلمه، قنده‌ی سوو؟ تینیق سوو، قنده‌ی باله؟ عقللی باله . . .

آته‌لر سؤزی: یخشی، یخشی‌گه یانداشر، یمان، یؤلدن اده‌شر.

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی متن‌دن صفتلرنی بیلگی‌لنگ و اولرگه اؤخشش صفتلرنی یازینگ!

ایرگش‌نینگ باباسی ددیل کیشی. او یورت سیور انسان دیر. نبیره‌سی ایرگش‌نی اؤزیدیک ددیل و جسارتلی بؤلیشینی ایسته‌یدی. ددیل باله‌لر یخشی، آدابلی، زیرک و خوش معامله بؤله‌دیلر؛ کته‌لرنی حرمت قیلیب، کیچیک‌لرگه یاردم بیره‌دیلر.

۲: بیلگی‌لنگن آتلرگه، صفت تاپیب یازینگ:

کتاب { ________ / ________ / ________ }

باغ { ________ / ________ / ________ }

قیز { ________ / ________ / ________ }

۳- آق، قاره، عقللی، اچیق، اوزون و کینگ سؤزلری قیسی سؤز تورکومیگه کیره‌دی؟ اوشبو سؤزلر اساسیده اوچ جمله یازینگ!

۴: قوییده‌گی بؤش جای‌لرنی تؤغری صفتلر بیلن تؤلدیرینگ:

شیبان ________ اؤقووچی. او، هر کون ایرته‌لب ________ هواده سپورت قیله‌دی. صنف‌ده صنفداش‌لری بیلن ________ گپیره‌دی. اونی همه ________ باله دییدیلر.

۵– قوییده‌گی جمله‌لردن، صفتلرنی اجره‌تیب، کتابچه‌نگیزگه یازینگ!

او، بیر کونی اۋقیتووچی‌سیدن: یخشی انسان‌نینگ بېلگی‌لری نیمه‌دن بیلینه‌دی دېب، سؤره‌بدی. اۋقیتووچی‌سی اونگه: یخشی انسان خوش خلق، آداب‌لی، و عقل‌لی بۋله‌دی؛ همه‌گه یاردم قیله‌دی؛ همه بیلن ایلیق مناسبتده بۋله‌دی؛ همه‌گه یخشیلیک ایسته‌یدی و هرقنده‌ی یمان ایشدن اۋزینی آلیب قاچه‌دی، دېب جواب بېرییدی.

۶– هر صفت نینگ تۋغریسیده، قرمه– قرشی صفتینی یازیب، اۋقیب بېرینگ!

اوی تاپشیریغی:

ییگیرمه‌نچی درس

هدفلر:

۱- «کوره‌ش» اهمیتی و فایده‌لرینی بیلیش و سپورت گه قیزیقیش.

۲- صفت درجه‌لرینی بیلیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

سؤراقلر:

۱- کوره‌ش قنده‌ی سپورت اؤیینی؟

۲- بیرار پیت کوره‌ش توتگن‌می‌سیز؟

کوره‌ش

کوره ش اېنگ قدیمگی سپورت تورلریدن سنه له دی. اوزاق اؤتمیشلرده انسانلر یاولرگه قرشی کوره شیش اوچون اؤزلرینی ساغلام و کوچلی قیلیش گه اینتیلگن‌لر و یاولرینی ییېنگماق اوچون کېره کلی مهارتلرنی اېگلله گن‌لر.

بو اَینیقسه، قبیله و گروهلر آره‌سیده گی رقابت‌لر، همده تن‌مه- تن بېلله‌شوولرده قؤل کېلگن. انه شو ضرورتگه کؤره، آدملر اؤز ارا بېلله شیب، جسماً کوچلی بؤلیش گه اینتیلیب کېلگن‌لر. زمان اؤتیشی بیلن بو نرسه حیات‌نینگ جوده کېره کلی و مهم فعالیتی گه اَیلندی. انسان‌لر، ساغلام اؤسیش اوچون کوره ش توتیش نی باله لیک و یاشلیک دن مشق اېته باشله دیلر. جنگچی‌لر اېسه، کوچلیراق و تېتیکراق بؤلیش اوچون «کوره‌ش» دن فایده‌لندیلر. استه- سېکین «کوره‌ش» عادی انسانلر اوچون هم سېویملی سپورت‌گه ایلندی.

اؤزبېک داستانلریده «الپامیش»، «گؤر اؤغلی» و «عوض خان» کبی مشهور پهلوانلر و قهرمانلر آتلری کېلتیریلگن.

کوره‌ش تورلی اؤلکه‌لر و خلقلرده تورلی یوسینلر بیلن اجرا اېتیله‌دی. کوره‌ش اؤزبېکلرنینگ اېنگ سېویملی ملی سپورتلریدن بیری دیر.

بوگون «کوره‌ش» خلق‌ارا اؤیین‌لر قطاریدن رسماً اؤرین آلگن. اونینگ خلق‌ارا فدراسیونیگه حاضرگچه دنیانینگ بېش قطعه‌سیدن (۵۰) گه یقین اؤلکه رسماً عضو بؤلگن و هر ییل بو اؤلکه لر سانی کؤپه یماقده. اونینگ خلق ارا آتی هم اؤزبېکچه «کوره ش» دیر. بېلله شوو (مسابقه) لرده اېسه، «غراملیک»، «چل»، «کوره ش چپانی» کبی سؤزلر رسماً پهلوانلر و حکم‌لر تمانیدن ایشله‌تیله‌دی.

«کوره‌ش» کۆپینچه تۆن و بیلباغ بیلن اجرا ایتیله‌دی. عزیز اۉلکه‌میز افغانستان ده، «کوره‌ش» اۉیینی کۆپراق نوروز بیره‌می، ملی و رسمی جشنلر، تۆی و قووانچلی کونلرده اجرا ایتیله‌دی.

اساسی توشونچه:

«کوره ش» قدیمگی سپورت تورلریدن دیر. کوره ش اۉزبېک لرنینگ ملی اۉیین لریدن سنه له دی. کوره ش، انسانلرنینگ کوچلی، ساغلام و تېتیک بۉلیب اۉسیش لریگه یاردم بېره‌دی. بو سپورت کۆپینچه بیره‌م لر، جشنلر، تۆیلر، همده ملی و خلق ارا المپیک لر کبی رسمی مسابقه‌لرده اجرا ایتیله‌دی.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی بېش دقیقه ده جیم اۉقینگ!

ب: قوییده‌گی سۉراقلرگه قیسقه و چقّان جواب بېرینگ:

۱- کوره‌ش کیم‌لرنینگ اۉیینی سنه‌له‌دی؟

۲- آدم‌لر قدیمدن نېگه کوره‌ش‌گه قیزیققن‌لر؟

۳- کوره‌شده نېچه کوره‌شچی قتنه‌شه‌دی؟

۴- کوره‌ش خلق‌ارا فدراسیونی‌گه نېچه مملکت عضو دیر؟

۵- کوره‌ش اۉیینی قچان اجرا ایتیله‌دی؟

۶- اۉزبېک داستانلری قهرمانلریدن آت توتینگ!

ج: هرقطاردن بیر کیشی نوبت بیلن توریب، کوره‌ش فایده‌لری حقیده گپیرسین!

د: قوییده‌گی سۉزلر معناسینی سۉزلیکدن تاپیب، کتابچه‌لرینگیزگه یازینگ:

یاو، ساغلام، کوچلی، یېنگماق، بیلله‌شوو، تېتیک، سېویملی، خلق‌ارا، فدراسیون، غراملیک، چل و حَکم.

هـ: یوقاریده‌گی سۉزلردن بیشته‌سینی تنلب، جمله توزینگ.

و: هرقطاردن ایکّی کیشی نوبت بیلن توریب، توزگن جمله‌لرینی اۉقیسین.

ز: کوره‌ش‌گه خاص سۉزلرنی بیلسنگیز، اۉرنینگیزدن توریب ایَتینگ.

اوی تاپشیریغی:

!

گرامر قاعده‌لری:

درس متنیدن تنلنگن قوییده‌گی سؤزلرنی دقت بیلن اؤقینگ:

اینگ قدیمگی سپورت، جوده کیره کلی، کوچلیراق کوره‌شچی، تیتیکراق پهلوان

کؤرگنینگیزدیک، قدیمگی، کیره کلی، کوچلی، تیتیک سؤزلری صفت دیر، اما اولرگه (اینگ، جوده، راق) قؤشیمچه‌لری قؤشیلیب، اولر نینگ درجه‌سینی آرتتیرگن.

صفت درجه‌لری: نرسه‌لر صفتینی کؤپ و آزلیگی جهتیدن فرق‌لنیشگه یاردم بیره‌دیگن سؤزلر، صفت درجه‌لری دیییله‌دی.

صفت نینگ اوچ درجه‌سی بار:

۱- مطلق صفت: بیر سؤزدن یسه‌له‌دی و درجه‌سی یا آز و کؤپلیگی یؤق؛ مثال: آق، کؤپ، بیلیملی، کتّه، ساووق

۲- تفضیلی (قیاسی درجه‌لی) صفت: بیر یا نیچه اؤز توریده‌گی کیشی یا نرسه یا حالتدن آرتیقراق بؤلگن صفت، تفضیلی صفت دیییله‌دی و (راق) قؤشیمچه‌سی بیلن یسه‌له‌دی؛ مثال: آق‌راق، کؤپراق، بیلیملی راق، کتّه‌راق، ساووقراق

۳- عالی (آرتتیرمه درجه‌لی) صفت: اؤز توریده‌گی کیشی، نرسه یا حالت‌نینگ همه‌سیدن یوقاری صفت دیر. بونده ی صفت، روش نینگ تکراری همده، اینگ، جوده، اؤته و صفتلر نینگ باش قؤشیمچه‌لری (قب، آپ، یم، کؤم، سب، یب، دوم، کب گه اؤخشه گن لر) بیلن یسه‌له‌دی؛ مثال: کؤپدن- کؤپ، اینگ بیلیملی، جوده ساووق، اؤته گؤزه‌ل، قب- قرا، آپ‌آپّاق، یم- یشیل، کؤم- کؤک، سب- سریغ، یب- یسی، دوم- دومه لاق، کب- کلته.

مثال:

۱- بیز نینگ اوییمیز، سیزنینگ اوییگیزدن اوزاق‌راق.

۲- بازارنی ایله‌نیب، اینگ شیرین قاوون‌نی آخته‌ریب تاپدیم.

۳- ارسلان آدابلی باله دیر.

یوقاریده‌گی بیرینچی جمله قیاسی «راق»، ایکّینچی جمله آرتتیرمه «اینگ» و اوچینچی جمله‌ده «آدابلی» عادی صفت درجه‌لری کؤرسه‌تیلگن.

فعالیتلر:

۱- درس متنیدن ینه باشقه صفتلرنی اخته‌ریب تاپینگ و کتابچه‌لرینگیزگه کۉچیرینگ!

۲- هرقطاردن بیرینگیز توریب، تاپگن صفت‌لرنی اۉقینگ، باشقه صنف‌داشلرینگیز اونی تفضیلی و عالی صفت گه اۉزگرتیرسین‌لر.

۳- قوییده‌گی متن‌نی اۉقینگ و صفتلرنی درجه‌سیگه کۉره، بېلگی‌لنگ:

«تینیق آسمان‌نی تیم قرا بولوت‌لر قاپله‌دی. کوچلی یاغمیر تینیم‌سیز یاغه باشله‌دی. ینگی کییم‌لریم بوتونله‌ی هۉل بۉلدی. کاشکی تېزراق کېلیب قالسه و مېن وقتلی‌راق اوییم‌گه یېتیب بارالسم! مېن جوده صبرسیزلیک بیلن سرویس‌نی کوتیب تورگن‌من».

۴- قوییده‌گی چَله جمله‌لرنی اۉرینلی ساده، تفضیلی و عالی صفت‌لر بیلن تۉلدیرینگ:

- بیز . . . اۉلکه‌میز افغانستان‌نی سېوه‌میز.
- اونینگ . . . خطی بار.
- تربوز . . . ایکن.
- نوایی . . . شاعر و ادیب دیر.
- . . . پیچاق قۉل‌نی کېسر.
- تیز . . . کېل!

۵- قوییده‌گی سۉزلر آره‌سیدن صفتلرنی تاپیب، کتابچه‌لرینگیزگه کۉچیرینگ:

افغانستان، یخشی، برق، درخت، اوزون، ایچکی، اېسکی، خام، شور، قلم، تېز، طیاره، اۉتمس، قرری، یاش، کلته، آته، چوقور، ایپ

الف- یوقاریده‌گی صفتلر نینگ ایکّی‌ته‌سیگه جمله توزینگ!

ب- قوییده‌گی صفتلرنی تفضیلی و عالی صفتلرگه اۉگیرینگ!

گۉزه‌ل، چوچوک، قرا، آق، هارغین، پارلاق، تاتلی، یاختی، قرانغو، چقّان

اوی تاپشیریغی:

!

ییگیرمه بیرینچی درس

هدفلر:
۱– آغزه‌کی ادبیات تورلری و آتلری بیلن تانیشیش.
۲– سوزوان (سبزمن) خصوصیت‌لرینی بیلیش.

❊ ❊ ❊

سؤراق:
عایله‌نگیزده (سبزمن) سؤزینی اېشیتگن‌می‌سیز؟ بوحقده نیمه‌لرنی بیله‌سیز؟

سبزمن یا سوزوان

آغزه کی ادبیات اولوسیمیزنینگ بای فرهنگی میراثی سنه له دی. بو بایلیک خزینه سیده خیلمه– خیل اینجولر و گوهرلر بؤلگن. هر بیری اؤزیگه خاص چیرای و جاذبه‌گه ایگه. متل (اېرتک)، مقال، جومباق(جوماق)، سبزمن، اِیتیم، داستان، لپر، قؤشیق و باشقه‌لر آغزه‌کی ادبیاتیمیز تورلری دیر.

آغزه‌کی ادبیات تورلریدن بیری «سبزمن» بؤلیب، او اَیریم اؤزبېک‌لر آره‌سیده «سوزوان» دېب هم اته‌له‌دی. سبزمن‌لر کؤپینچه خاتین– قیزلر تمانیدن اَیتیله‌دی. سبزمن شعرلریده سبوگی، حیات‌نینگ تورلی واقعه‌لری، کیشی‌لرنینگ آرزو– ارمان‌لری، قیغو– قووانچ‌لری اؤز عکسینی تاپه‌دی.

«سبزمن» قؤشیق‌لرینی خاتین– قیزلر تؤیلر، بیره‌م‌لر، سومه‌لک و نوروز مراسم‌لریده اَیته‌دیلر. بو قؤشیق‌لر دف و چنگ (قؤبیز) بیلن یا که سازسیز، مخصوص آهنگده اَیتیله‌دی.

«سبزمن» لر مضمونیده چرخ اېگیریش، کشته، تؤن، تاقی و عرقچین تیکیش، تورلی ییمک‌لر پیشیریش، باغدارچیلیک، چارواچیلیک و کتاب اؤقیش کبی ایش و فعالیتلر هم عکس اېتتیریلگن.

«سبزمن» لر ایکی بیت یا تؤرت مصرع‌لی شعرلردن عبارت بؤله‌دی؛

اؤرنک‌لر:

سبزمن سبز بهارینگگه سلام
بؤیی‌تال، صاحب جمال، کؤزی‌خمار

بؤیی تال، کؤزی خمارینگگه سلام
بؤیینگگه کؤز تېگمه‌سین، آلگین طومار

آغه جانیم اؤن سکیز ده یاشینگیز
چتر دولت سایه سیده باشینگیز

ینگی چیققن آی گه اؤخشر قاشینگیز
آته‌نگیز و آنه‌نگیز، یؤلداشینگیز

اساسی توشونچه:

اولوسیمیزنینگ آغزه کی ادبیاتیِ خیل مه- خیل کۉرینیش گه ایگه. «سبزمن» اونینگ شعری نمونه‌لریدن دیر. او، اساساً عیاللر تمانیدن یره تیلیب، مخصوص آهنگده اَیتیله دی. «سبزمن» لرده انسان‌لرنینگ تورلی تویغو و فعالیت‌لری اۉز عکسینی تاپه‌دی.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی دقت بیلن اۉقینگ و قوییده‌گی سۉراقلرگه قیسقه جواب بېرینگ:

۱- «سبزمن» ینه نیمه دېب اته‌له‌دی؟

۲- آغزه‌کی ادبیات تورلریدن ایکّیته‌سینی آت توتینگ!

۳- «سبزمن» نېچه بیت یا مصرع دنِ عبارت بۉله‌دی؟

۴- «سبزمن» کۉپراق کیم تمانیدن اَیتیله‌دی؟

۵- «سبزمن» قۉشیق‌لری قنده‌ی طرزده اَیتیله‌دی؟

۶- «سبزمن» لر مضمونیده نیمه‌لر عکس اېتتیریله‌دی؟

ب: تۉرت گروپ‌گه بۉلینیب، ایکّینچی سبزمن مضمونی حقیده گپیرینگ.

ج: هر گروپ‌دن بیرکیشی نوبت بیلن توریب، اۉز گروپی فکرینی اَیتسین.

د: هرقطاردن بیرکیشی نوبت بیلن توریب، متنده‌گی یا که اۉزی بیلگن «سبزمن» نی مخصوص آهنگ بیلن اَیتسین.

اوی تاپشیریغی:

!

فعالیتلر:

الف: هرقطاردن ایکی اؤقووچی نوبت بیلن توریب، اوی تاپشیریغی بؤییچه یازیب کېلگن «سبزمن» لرینی صنفداشلریگه اؤقیب بېرسین.

ب: قوییده‌گی «سبزمن» لرنی دقت بیلن جیم اؤقینگ:

۱- اوزیـــگینگ‌نی کـــؤزلـــری یېـــتر منگه　　دؤســـتیم‌دن دشمن سؤزی اؤتر منگه
ساغ بؤلینگ، امان بؤلینگ، اې دؤستلریم　　هـــر یېـــرده آوازه‌نـگیـــز یېتـــر منگه

۲- کـــوچه دن اؤتیب بـــاره دی اوچ کـــیشی　　دومبـوره چـــېرتیب بـــارر اؤرتنچیـــسی
دومبوره چېـــرتگن قـولی کاهشـــــــده دور　　او قـوشیق ایتگن تـیلی نالشـــــده دور

ج: هرقطاردن بیر کیشی توریب یوقاریده‌گی ایکّیته «سبزمن» دن بیرته‌سینی مناسب آهنگ‌ده اؤقیسین.

د: درس متنیدن فایده‌لنیب، قوییده‌گی چَله جمله‌لرنی توگللنگ:

- آغزه . . . میز خیل مه- خیل دیر.
- آغزه‌کی ادبیاتیمیزنینگ تورلریدن بیری . . . دیر.
- . . . اساساً عیاللر تمانیدن اَیتیله‌دی.
- سبزمن قؤشیق‌لری . . . و . . . بیلن اَیتیله‌دی.
- سبزمن شعرلریده حیات‌نینگ . . . . بیان اېتیلگن.
- سبزمن‌لر مضمونیده . . . . . ، . . . . ، . . . . . کبی ایش‌لر عکس اېتتیریله‌دی.

هـ: قوییده‌گی سؤزلرنی سؤزلیک یاردمیده معنا قیلینگ و ایکّیته‌سینی مناسب جمله لرده ایشله‌تینگ:

آغزه‌کی ادبیات، اینجو، چیرای، مقال، جومباق، قَیغو، کاهش

و: هر قطاردن بیر اؤقووچی توزگن جمله‌سینی تخته‌گه یازسین و باشقه‌لر تؤغری یا ناتؤغری‌لیگی حقیده فکر بیلدیرسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

!

ییگیرمه ایکّینچی درس

هدفلر:

۱- قیش فصلی و اونینگ فایده‌لرینی توشونیش، همده ساووقدن اؤزنی اسره‌شنی اؤرگنیش.

۲- صفتلر توزیلمه‌سی حقیده معلوماتگه ایگه بؤلیش.

سؤراقلر:

۱- قیش فصلی قنده‌ی بیر فصل؟

۲- قیش‌نینگ باشقه فصل‌لردن فرقی نیمه‌ده؟

قیش فصلی

عزیز و جانه جان اؤلکه‌میزده تؤرت فصل‌نی کؤریش ممکن. بو فصل‌لر بیر- بیریدن اجره‌لیب توره‌دیگن کؤکلم، یاز، کوز و قیشدن عبارت. کؤکلمده یاغمیر یاغه‌دی؛ یازده آلتون رنگلی بوغدای و تورلی میوه‌لر پیشه‌دی؛ کوزده یفراغلر سرغه‌یب، تؤکیله‌باشله‌یدی؛ قیشده ایسه، قار یاغه‌دی و هوا ساووق بؤله‌دی.

قیش فصلیده هر قنچه کؤپ قار یاغسه، یازده ایکین‌چیلیک و باغدارلیک اؤنوملری مؤل بؤله‌دی؛ اؤتلاق‌لر اؤتدن تؤله‌دی؛ چارواچیلیک ایشلری رواجلنه‌دی.

قیشده تاغ‌لرگه قلین قار یاغه‌دی. یازده اونینگ سووی دریالر و اریقلرگه آقیب کیله‌دی. قار کؤپ یاققن ییلی قورت و قؤمورسقه‌لر یؤقاله‌دی. میوه‌لی درختلر و اؤسیملیک‌لر، ایکین زارلرده تاپیله‌دیگن ضررلی حشره‌لر و کسل‌لیک‌لردن قوتیله‌دی.

قیش فصلیده ساووق هوادن اؤزنی سقلش اوچون کیشیلر ملایم و یونگلیک و پخته‌لیک کییم‌لرنی کییه‌دیلر.

قیشده تورلی اؤیینلر اؤینه‌له‌دی، جمله‌دن: قار اوروشی، قار بـابـا یسش، چنغی اوچیش، موز

سییریلیش (یخمالک)، قیش اؤیینلری جملەسیدن دیر. قیشده کېچەلر کوندوزگه قرەگنده انچه اوزاق بؤلەدی، شونینگ اوچون کتاب خوانلیک و شعر و قصه کېچەلری اؤتکەزیلەدی.

اساسی توشونچه:

قیش فصلی ییل‌نینگ سؤنگی فصلی بؤلیب، بو فصلده قار یاغەدی. تاغلرگه یاقفن قارلر یازده اېریب، انسانلرگه حیات بغیشله یدی. سوو کؤپ بؤلسه، دهقان‌چیلیک، چارواچیلیک و باغدارلیک ایشی برکتلی بؤلەدی.

انسانلر قیشده تورلی کسل‌لیک‌لر آلدینی آلیش اوچون ایسّیق کییم‌لر کییه‌دیلر.

فعالیتلر:

الف: درس متنی‌نی بېش دقیقه، آواز چیقرمسدن اؤقینگ. قوییده‌گی سؤراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- کؤکلم، یاز، کوز و قیش نینگ مهم بېلگی‌لری نیمه‌لردن عبارت؟
۲- قیش فصلیده قار کؤپ یاغسه، یازده نیمه کؤپه‌یه‌دی؟
۳- قیش نینگ باشقه قنده‌ی فایده‌لری بار؟
۴- قار کؤپ بؤلگنده، نیمه‌لر آزه‌یه‌دی؟
۵- قیشده قنده‌ی کییم‌لرنی کییش کېره‌ک؟
۶- قیشده قنده‌ی اؤیینلر اؤینه‌له‌دی؟
۷- قیش حقیده قنده‌ی مقال و یا شعرلرنی بیله‌سیز؟

ب: اوچ گروپ‌گه بؤلینیب، بیرینچی گروپ قیش نینگ یخشی تامانلری، ایکّینچی گروپ قیش نینگ یامان تامانلری تؤغریسیده سؤزلسین؛ کېین ایکله گروپدن بیر- بیر کیشی توریب، گروپ فکرینی بیلدیرسین، اوچینچی گروپ ینگی فکرلرنی قؤشسین یا تؤغری-ناتؤغریلیگینی بیلدیرسین!

د: قوییده‌گی سؤزلرنی سؤزلیکدن فایده‌لنیب، معنا قیلینگ و اولردن تؤرتته‌سیگه جمله توزینگ:

کؤکلم، یاز، کوز، قیش، آلتون، یفراغ، ابل، ساووق، کییم، مؤل، اؤنوملی، قورت- قوموسقه، چنغی، سییریلمه، اؤنیب اؤسیش

هـ: توزه‌تگن جمله‌لرینگیزدن بیرینی صنفداشلرینگیزگه اؤقیب بېرینگ.

اوی تاپشیریغی:

!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ:

قویاش، کۉپ عقللی باله. او، همیشه یاش- اولوغ کیشیلرنی حرمت قیله دی؛ او یاش‌لیکدن اۉتکیر ذهنلی باله بۉلگن.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده صفتلرنینگ درجه‌سینی ایمس، بلکه توزیشده فرقی بارلیگینی کۉره‌سیز: (عقللی، یاش- اولوغ، اۉتکیر ذهنلی)

صفتلر توزیلیشیگه کۉره اوچ- تور گه بۉلینه‌دی:

۱- ساده صفتلر: بیر اوزه‌کدن عبارت بۉله‌دی، مثلاً: عقللی، توزلی، تاتلی، یخشی، یامان، آق، گۉزه‌ل

۲- قۉشمه صفتلر: ایکّی و اوندن آرتیق توب سۉزدن یسه‌له دی و بیر معنانی انگلته‌دی؛ مثلا: هوارنگ، آچیق کۉنگول، سوییوق قان، آغیر اپاق، آچ کۉز، صاحب جمال، کیچ پیشر

۳- جفت صفتلر: نرسه نینگ بیر عمومی بیلگیسینی بیلدیره دی و ایکّی ساده اوزه‌کلی صفت نینگ تکراریدن یسه‌له‌دی؛ مثلا: آچ- ناهار، نازک- نهال، ایسکی- توسکی، ایکیر- چیکیر، کتّه- کتّه، یخشی- یمان، کتّه- کیچیک

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی صفتلرنی اۉقینگ و توزیلیشیگه کۉره تورلرینی انیقلنگ:

اویاتلی، یخشی- یمان، بوزووق، سینیق، کوچلی، قرّی چال، یاش باله، کلته بین، بغری تاش، کۉزی تۉق، آچ کۉز، سوییوق قان، بلند بۉیلی، استه- سیکین، چنگ- تۉزان، پله- پرتیش، اله- چوپار.

۲- گروپ‌لرگه بۉلینیب، صفتلر تورلری بیلن اوچته جمله یازینگ!

۳- هرگرووپدن بیر کیشی توریب، توزگن جمله سینی اۉقیسین و صنفداشلری فکر بیلدیرسینلر.

۴- قوییده‌گی جمله‌لرنی ساده، قۉشمه و جفت مناسب صفتلر بیلن تۉلدیرینگ:

اوکتم بیک . . . آدم، او کۉپ . . . دیر. او، هر کون . . . کیشیلر بیلن صحبت ایته‌دی.

او، یورگنده . . . . - . . . . . یوریدی، اما گپیرگنده . . . . - . . . . . گپیره‌دی.

۵- قوییده‌گی صفتلرنی توزیلیشیگه کۉره انیقلب یازینگ:

دوم- دومه‌لاق، گۉزه‌ل، چیرایلی، تاش بغیر، داو یوره‌ک، شور پیشانه، آچیق کۉنگول، جیم- جیریت

۶- اوچ گروپگه بۉلینیب؛ بیرینچی گروپدن بیر کیشی بیر ساده صفتنی، ایکّینچی گروپ قۉشمه و اوچینچی گروپ جفت صفتنی ایتسین و شو یوسینده، وقت یېتگنیچه بو فعالیت دوام ایتتیریلسین.

اوی تاپشیریغی:

!

ییگیرمه اوچینچی درس

هدفلر:

۱- شعرنی افاده‌لی اۉقیش و اونینگ مضمونینی توشونیش.

۲- گرامر (تجزیه و ترکیب، قیسقرتیرماق و کېنگه‌یتیرماق) نی چوقورراق اۉرگنیش.

***

سۉراق:

۱- شعر اۉقیشنی یاقتیره‌سیزمی؟

۲- نادره بېگیم نینگ آتینی اېشیتگن‌میسیز؟

شعر

کېل، دهرنی امتحان اېتیب کېت

سیر چمن جهان اېتیب کېت

دنیا چمنینی بلبلی سن

گل شاخیده آشیان اېتیب کېت

اي اشک، کۉزیم نی مکتبیدن

حیرت سبقین روان اېتیب کېت

عالم چمنی که بېوفا دور

بیر آه بیله خزان اېتیب کېت

مقصد نه اېدی جهانگه کېلدینگ؟

کیفیتی نی بیان اېتیب کېت

«نادره بېگیم»

اساسی توشونچه:

یخشی انسان دنیا چمنی نینگ بلبلی دیر و گل شاخیده آشیان قیلیشی کېره‌ک، یعنی انسان دنیاگه یخشی ایش قیلیش بقالی و اېزگولی ایز قالدیریش اوچون کېلگن. بیز بو دنیاگه کېلگنیمیز مقصدینی بیلیب، یخشیلیک قیلیش و عمریمیزدن تۉغری فایده‌لنیشیمیز لازم.

فعالیتلر:

الف: درس متنی‌نی یخشی تینگلنگ، کېین اۉز یانینگیزده (آلدینگیزده) جیم اۉقینگ!

ب: شعرنی ایکّی- ایکّی اۉقووچی اۉرنیدن توریب، تاق مصرعلرنی بیری، جفت مصرعلرنی ایکّینچیسی افاده‌لی اۉقیسین و باشقه‌لر اونگه قولاق سالسین‌لر.

ج: قوییده‌گی سۉزلرنی معنا قیلیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

دهر، سیر، حیرت، روان، کیفیت

د: هرقطاردن بیر اۉقووچی بیر لغتنی اۉقیسین؛ ایکّینچی قطاردن بیر اۉقووچی اونی معنا قیلیب، اوچینچی قطاردن بیر اۉقووچی اونگه یازگن جمله سینی اۉقیسین و عکسینچه سیگه دوام اېتتیریلسین!

هـ: هرکیم اۉزیگه یاققن بیر بیتنی چیرایلی خط بیلن کتابچه‌سیگه یازسین!

و: گروپلرگه بۉلینیب، یشش اوچون قنده‌ی مقصدینگیز بارلیگی حقیده بحث‌لشینگ!

ز: هرگروپدن بیر کیشی کمیده بیر مقصدنی اَیتسین و باشقه گروپلر نماینده‌لری، اونگه قۉشیمچه قیلیب، دوام اېتتیرسینلر!

ح: بویروق فعل گه تېگیشلی سۉزلرنی شعردن تاپیب، کتابچه‌نگیزگه یازینگ! هرقطاردن بیر کیشی تاپگن سۉزینی تخته گه باریب یازسین و سۉزلر توگه گونیچه بو فعالیت دوام اېتتیریلسین!

اوی تاپشیریغی:

!

!

گرامر مشقی:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی چیرایلی خط بیلن اۉز کتابچه‌لرینگیزگه کۉچیریب یازینگ:

۱- بیلیم، انسان جوهری دیر.

۲- بیلیم، انسان نی کمال ساری ییتکله‌یدی.

۳- بیلیم بیلن وطنیمیز اۉسگه‌ی و آلغه بارگه‌ی.

۴- مکتب، بیلیم اۉچاغی دیر.

ب: قوییده گی ساده جمله لرنی اۉرنککه قره ب، روشلر، صفتلر، آلماشلر و سانلر بیلن کېنگه‌یتیرینگ و ایشلتگن سۉز تورکوملرینگیزنی آت آلیب، کۉرسه‌تینگ:

۱- درس اۉقییمن.

۲- کتاب ساتیب آلدیم.

اۉرنک: مېن بازارگه باریب، مکتب نرسه‌لرینی ساتیب آله‌من.

کېنگه یتیریلگن جمله: مېن هر پنجشنبه کونی مکتبدن قیتگچ، آته‌م بیلن بازارگه باریب، مکتبگه کېره‌کلی نرسه‌لرنی ساتیب آله‌من.

مېن- *آلماش*، هر پنجشنبه کونی- *روش*، مکتب- *اسم*، دن- *کېلیشیک*، قیتگچ- *فعل*، آته م- *اسم*، بیلن- *کېلیشیک*، بازار- *اسم*، گه- *کېلیشیک*، باریب- *فعل*، مکتب- *اسم*، گه- *کېلیشیک*، کېره‌کلی- *صفت*، نرسه‌لر- *اسم*، نی- *کېلیشیک*، ساتیب آله‌من- *فعل*.

ج: هرقطاردن بیر کیشی تخته گه باریب، کېنگه یتیرگن بیر جمله سینی یازسین؛ باشقه قطارلردن بیر- بیر کیشی گرامر بۉلکلرینی اَیتسین!

اوی تاپشیریغی:

برچه گرامر بۉلک‌لریگه، صنفده

ییگیرمه تۉرتینچی درس

هدفلر:

۱– «کشته‌چیلیک» هنری، فرهنگی و اونینگ اقتصادی اهمیتینی توشونیش، اینیقسه قیزلرنی اونگه قیزیقتیریش.

۲– تیل قاعده‌لرینی چقورراق اۉرگنیش و ایشلته آلیش.

کشته‌چیلیک

اولوسیمیز آره سیده تورلی قۉل صنعتلری بار. اولردن بیری «کشته چیلیک» صنعتی دیر. «کشته‌چیلیک» خاتین– قیزلرگه خاص صنعت بۉلیب، چیور خاتین– قیزلر بو هنرنی چیرایلی پرده، یاستیق، دسترخوان، رۉمال، یقه، پاچه، تاقی و عرقچین کبی بویوم و کییم‌لرده ایشلته‌دیلر.

«کشته‌چیلیک» اولوسیمیزنینگ قدیمگی فرهنگ و صنعت‌لریدن سنه‌له‌دی. کشته اساساً اطلس، ایپک، سان، کتان و بۉز کبی تورلی قوماش‌لر اوستیگه تیکیله‌دی. کشته‌چیلیک‌ده ایپک، پخته و سُند ایپ‌لری ایشله‌تیله‌دی. بو ایپ‌لر تورلی بۉیاقلرگه بۉیه‌له‌دی.

«کشته‌چیلیک» صنعتیده تورلی گللر، ییراقلر، قوشلر، حیوانلر و طبیعت منظره‌لری و صورتلری، همده هندسی چیزیق‌لر ایشله‌تیله‌دی. دسترخوان، پرده و دریشی پۉشلرگه شعرلر هم یازیب، تیکیله‌دی.

کشته تیکیلگن بویوم‌لر اۉزی‌نینگ قوماشی، نقشه‌سی، تیکیشی و قدیمی‌لیگی نقطهٔ نظرلردن بهالنه‌دی. آدملر اۉز سلیقه و ذوق‌لریگه کۉره کشته تورلرینی بویوره‌دیلر.

«کشته» لر، دیزاین و تیکیلیش اصول لریگه کۉره، تورلیچه ناملنه دی. اولردن اینگ مشهورلری: کنگره دۉزلیک، قندهاری دۉزلیک، خامک دۉزلیک، صدف دۉزلیک، پُخته دۉزلیک، پتیق دۉزلیک، چیغیل دۉزلیک، چپه دۉزلیک، گراف دۉزلیک، زنجیرک دۉزلیک، بادامچه گل، تراق گلی، تیش- تیش گلی، تاووق کۉزی، طومارچه‌گل کبی‌لردن عبارت دیر.

«کشته چیلیک» عایله‌لر اوچون کتّه اقتصادی اهمیت‌گه ایگه دیر. قدیمگی کشته تیکوولر انتیک بویوم‌لر صفتیده ایچکی و تشقی بازارلرده کۉپ خریدارلرگه ایگه.

اساسی توشونچه:

«کشته چیلیک» قۉل صنعتی نینگ مهم بیر توری دیر. بو صنعت بیلن کۉپراق خاتین- قیزلر شغللنه‌دی. «کشته‌چیلیک» خیل مه-خیل کۉرینیش‌لرده بۉلیب، کتّه اقتصادی و هنری اهمیتگه ایگه.

فعالیتلر:

الف: متن‌نی بیش دقیقه‌ده جیم اۉقیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه قیسقه جواب بیرینگ:

۱- کشته‌چیلیک قیسی صنعت تورلری گه کیره‌دی؟

۲- زرگرلیک، خامک دۉزلیک و پالان دۉزلیک‌دن قه‌ی بیری «کشته‌چیلیک» دیر؟

۳- کشته‌چیلیک‌ده قنده‌ی موادّدن فایده‌لنیله‌دی؟

۴- کشته‌چیلیک قنده‌ی اهمیت گه ایگه؟

۵- کشته‌چیلیک تورلریدن قیسی‌لرینی بیله‌سیز؟

ب: هر اۉقووچی درس متنیده بۉلمه‌گن بیرته کشته توری‌نی ایتسین.

ج: قوییده‌گی سۉزلرنی سۉزلیک‌دن فایده‌لنیب معنا قیلینگ.

کشته، چبور، بویوم، چیزیق، قه‌ی، دیزاین، انتیک، قوماش (تکه) ایچکی، تشقی

د: یوقاریده‌گی سۉزلردن کمیده اوچته جمله توزیب، صنفداش‌لرینگیزگه اۉقیب بیرینگ!

هـ: صنفداشلرینگیز، توزگن جمله‌لرینگیزنینگ تۉغری یا که ناتۉغریلیگی حقیده فکر بیلدیرسین‌لر!

اوی تاپشیریغی:

گرامر مشقی:

درس متنینی دقت بیلن اۉقینگ و قوییده‌گی بویروقلرنی بجرینگ:

۱- متنده‌گی برچه اۉتیملی فعللرنی یازینگ!

۲- متنده‌گی اۉتیمسیز فعللرنی یازینگ!

۳- متن نینگ حاضرگی زمان فعللرینی یازینگ!

۴- حاضرگی زمان فعللرینی اۉتگن زمانگه اۉگیرینگ!

۵- متنده‌گی برچه ساده فعللرنی یازینگ!

۶- متنده‌گی برچه قۉشمه فعللرنی یازینگ!

۶- بیر نېچه انیق فعللرنی ناانیق فعللرگه اۉگیرینگ!

۷- بیر نېچه یېتکچی + یاردمچی فعللرنی یازیب، قیسیسی یېتکچی و قیسیسی یاردمچی‌لیگینی کۉرسه‌تینگ!

۹- نوبت بیلن هرقطاردن توریب، هر بیرینگیز اییرگن فعللرینگیزدن اوچته سینی نیمه‌لیگی بیلن اۉقیب بېرینگ. تۉغری یا ناتۉغریلیگی حقیده باشقه‌لر فکر بیلدیرسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

ییگیرمه بېشینچی درس

هدفلر:

۱- نادم قیصاری و اونینگ اۉزبېکچه شعرلری بیلن تانیشیش.

۲- اۉتیملی و اۉتیمسیز، همده انیق و نانیق فعللرنی چقورراق اۉرگنیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

سۉراقلر:

۱- نادم قیصاری قچان و قه‌یېرده یشب ایجاد ایتگن؟

۲- نادم قیصاری نینگ اۉزبېکچه یا دری شعرلریدن بیرار مصرع یا بېت‌نی بیله‌سیزمی؟

نادم قیصاری

ملا سید احمد بېک اۉغلی الحاج میرزا محمد یحیی نادم قیصاری اۉلکه‌میزنینگ اتاقلی شاعرلریدن دیر. او، هجری شمسی ۱۲۴۸نچی ییلده میمنه شهریده توغیلدی؛ یاش‌لیگیده اۉز زمانیده‌گی بویوک عالم‌لردن سبق آلدی؛ صوفی‌لر و شاعرلر کتابلرینی کۉپراق مطالعه قیلدی؛ نستعلیق خطینی یخشی اۉرگندی؛ دری تیلیده شعر یازدی و شاعر صفتیده تانیلدی.

نادم، همت لی، اۉتکیر ذهنلی و آچیق کۉنگوللی کیشی ایدی. صحبتیگه مایل بۉلگن کیشی‌لرنی ایلیق کوتیب آلر و اولرگه صمیمیت کۉرسه‌تر ایدی؛ او، گپ‌دن کۉره عمل‌نی یخشی کۉریب، وقت‌نی نهایتده قیمتلی بیلر ایدی.

او، فاریاب ولایتی قیصار اولوسوال‌لیگی نینگ چهارشنبه قیشلاغیده دهقانچیلیک ایشلری بیلن شغللنر ایدی.

نادم دېوانی تورلی شعرلردن عبارت بۉلیب، بو شعرلرنینگ برچه‌سی دری تیلیده یازیلگن و فقط بیر اۉزبېکچه شعری بار. نادم قیصاری هجری شمسی ۱۳۲۷نچی ییل نینگ ثور آیی‌ده یېتمیش تۉقوز یاشده فاریاب ولاتیده وفات ایتدی. نادم قیصاریدن آلتی مینگ بیت گه یقین شعرلر قالگن. بو شعرلرنینگ بیر بۉلگی هجری شمسی ۱۳۳۰نچی ییلده فاریاب ده «دیوان نادم قیصاری» آتی آستیده نشر بۉلگن.

قوییده اونینگ اۉزبېکچه قصیده‌سیدن بیرنېچه بیتی اۉرنک صفتیده کېلتیریله‌دی:

مناجات:

یا الهی، سېن کرم بیرله نظر ایله مېنگا،
گر چه مېن اۉز جانیمه قیلدیم حسابی یۉق گناه.
هېچکیم عصیان ایله نومید اېمس بو درگهه،
کۉز توتار احسانینگه گر پادشاه دیر گر گدا.
ایله‌مه محتاج درگاه امیر ایله وزیر،
اۉزگه‌دن بېگانه ایلب، اېت اۉزینگگه آشنا.
ذوق یادینگ کۉنگلومه سال، ایله‌مه مشغول غیر،
ایله‌مه غافل اۉزینگدن، لحظه‌یی صبح و مسا.
گرچه یۉقدور اۉز فعالیمدن مېنگه زاد سفر،
لېک چۉقدور نادم محزونه فضلینگ دن رجا.

اساسی توشونچه:

نادم قیصاری اولکه‌میز نینگ اتاقلی شاعرلریدن بیری بۉلیب. دری تیلیده کۉپراق و اۉزبېک تیلیده جوده آز شعر یازگن. فاریاب ولایتی، قیصار اولوسوال‌لیگی نینگ چهارشنبه قیشلاغیده یشب، عالمدن اۉتگن. اونینگ دیوانی چاپ بۉلگن.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی بېش دقیقه قونت بیلن جیم اۉقیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه قیسقه جواب بېرینگ:

۱- نادم قیصاری قچان و قه‌ی یېرده توغیلگن؟
۲- یاشلیک پیت‌لریده قیسی کتابلرنی مطالعه قیلر اېدی؟
۳- نادم قیصاری قیسی تیل‌لرده شعر یازگن و شعرلری نینگ کوپی قیسی تیلده دیر؟
۴- نادم، قنده‌ی بیر انسان اېدی؟

ب: قوییده‌گی یېنگی سۉزلر معنالرینی سۉزلیک دن تاپینگ و تۉرتته‌سیگه جمله توزینگ:
احسان، اۉتکیر، آچیق کۉنگول، چۉق، مسا، رجا و زادسفر.

ج: ینگی سۉزلردن توزه‌تگن جمله‌لرینگیزنی صنفداش‌لرینگیزگه اۉقیب بېرینگ و اولر سیز توزگن جمله‌لرنینگ تۉغری و ناتۉغریلیگی باره‌سیده اۉز فکرلرینی بیلدیرسین‌لر.
د: تۉرت گروپ گه بۉلینیب، نادم قیصاری‌نینگ حیاتی حقیده صحبت‌لشینگ. کېین هر گروپ‌دن بیر کیشی اۉز بیلگنلرینی باشقه‌لرگه اَیتیب بېرسین.
هـ: هر قطاردن بیرینگیز توریب، نوبت بیلن نادم قیصاری مناجاتینی افاده‌لی اۉقیب بېرینگ!

اوی تاپشیریغی:

!

گرامر مشقی:

۱- قوییده‌گی جمله‌لرنینگ قه‌ی بیریده اؤتیم سیز یا اؤتیملی (لازمی و متعدی) فعل ایشله‌تیلگن؟ اولرنی اجره‌تینگ:

گؤزه‌ل یوگوردی، جیران سوو ایچدی، تویغو یسندی، آیگون دم آلدی، تولون آی درسلرینی اؤقیدی، بېکچین اؤلتیردی، آی بېک کمپیوترنی اؤرگندی، توران توردی، سوییمه نان پیشیردی، بوغدای اؤسدی، ایپک، گللرنی سوغاردی، قاوون پیشدی.

۲- تؤرت گروپگه بؤلینیب انیق و نانیق (معلوم و مجهول) فعللرنی کؤرستووچی ایکّی-اوچ جمله توزینگ!

۳- هرگرووپدن بیر کیشی توریب، توزگن جمله‌لرینی اؤقیسین و باشقه‌لر تؤغری یا ناتؤغری‌لیگی حقیده فکر بیلدیرسین‌لر.

۴- قوییده‌گی جمله‌لرنی مناسب اؤتیم‌سیز فعللر بیلن تؤلدیرینگ:

تاووق . . . . . ؛ اېشک . . . . ؛ موشوک . . . . ؛ هوکیز . . . . ؛ خوراز . . . . ؛ قؤی . . . . .

۵- قوییده‌گی ترتیب‌سیز جمله‌لرنی تؤغریلنگ:

دی / آلتای / کېل / دن / مکتب.

بار / جیران / دی / گه / کتابخانه.

باتمان / دی / سایه / یات / ده.

کېتدی / بالقیز / دن / اوی / گه / مکتب.

۶- قوییده‌گی انیق فعللرنی نانیق فعللرگه اؤگیرینگ:

آچدی، اؤقیدی، یازدی، کؤردی، قازدی، یاروتدی

۷- هرقطاردن بیر کیشی ایکّی انیق فعلِنی اؤقیسین و قرشی قطاردن بیر کیشی اؤشه ایکّی انیقِ فعل نینگ نانیق شکلینی اَیتیب بېرسین و اوچینچی قطار تؤغری یا ناتؤغری‌لیگینی ایتسین و شو عمل تکرارلنسین.

۸- اؤقیتووچی اؤتگن درسلردن املاء ایتسین و اؤقووچیلر چیرایلی خط بیلن یازیب تینیش بېلگی‌لرینی اؤز اؤرنیگه قؤیسین‌لر.

۹- اؤقووچیلردن بیری شو املانی اؤقیسین، باشقه قطاردن بیر کیشی و تینیش بېلگیلری بیلن اونی تخته‌گه یازسین. اوچینچی قطاردن بیر کیشی ناتؤغری یېرلرینی تؤغریلسین.

اوی تاپشیریغی:

ییگیرمه آلتینچی درس

هدفلر:

۱- درس متنینی اۉقیب توشونیش و شعرلرنی افاده‌لی اۉقی آلیش.

۲- فعل‌لرنی چوقورراق اۉرگنیش و جمله‌لرده کۉرسته آلیش.

سۉراقلر:

۱- بیلیم قه‌یerده اۉرگه‌نیله‌دی؟

۲- بیلیم انسان گه نیمه بیره‌دی؟

بیلیم

بـول جهان کـانـونیـده شمع فـروزان دیـر بیلیـم

دایـما چقنب آچیـلـگن بـاغ و بـوسـتان دیـر بیلیم

عـلـم و عـرفـان مهدی مکتب دیر همیشه دۉسـتلر

تن‌گه راحت، هم سینینگ جسمینگ‌گه چون جان دیر بیلیم

گـر سـعـادت ایسـته‌سنـگ، مـکتبـده تعلیم ایله‌گیـل

جـانـگه آرامـش، ینـه دردینـگ گـه درمـان دیـر بیلیم

کېـــچه و کـــونـــدوز بیـــلیم آرتیگه یورسنگ صدق ایله
اوشـــــبو مقصد ده سېنگه هر یـــاردم اېتکان دیر بیلیم
آیـدیـن اؤلـگه‌ی اوشـــــبو اولـکه معـرفت نـــوری بیـلن
یرقیره‌ب یارقین قویاش دېک یـاغدو بېرگان دیر بیلیم
یورتداش

اساسی توشونچه:

بیلیم و دانش دنیاده اېنگ کېره کلی نرسه لردن دیر. هر بیر کیشی بیلیم آرقه لی موفقیتلرگه اېریشه‌دی. بیلیم و دانش اؤچاغی، مکتب دیر. بیلیم یاغدوسی بیلن قرانغولیکلر یاروغلیککه ایلنه‌دی.

فعالیتلر:

۱- اؤقووچیلردن ایکّیته‌سی اؤرنیدن توریب، شعرنی بلند سېس بیلن اؤقیسین.

۲- قوییده‌گی لغتلر معناسینی تاپیب، جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

کانون، بیلیم، مهد، آرت، آیدین، قویاش، یاغدو، یاروق

۳- شعرنی اؤقیب، قوییده‌گی سؤراقلرگه اؤز فکرینگیزچه جواب بېرینگ:

الف- بو شعر نیمه حقیده؟

ب- بیلیم‌نینگ قنده‌ی فایده‌سی بار؟

ج- بیلیمی بؤلمه‌گن کیشی قنده‌ی حیات کېچیره‌دی؟

د- بیلیملی و بیلیم‌سیز کیشیلر اؤرته‌سیده قنده‌ی فرق بار؟

اوی تاپشیریغی:

.

گرامر مشق‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرده «فعل» نی کؤرسه‌تینگ:

۱– بیلیم اؤرگنیش هر بیر ابرکک– عیال گه فرض دیر.

۲– باتور، اوی‌ده هم مکتب درسلرینی اؤقییدی.

۳– چین‌آی، مکتب‌گه باره‌دی.

۴– ابرگش، اوی تاپشیریق‌لرینی بجردی.

۵– اینجو، کمپیوتر کورسینی اؤقیماقچی.

فعالیتلر:

الف– قوییده‌گی فعل‌لر بیلن جمله‌لر توزینگ:

اؤقیدیم، کېتماقچی ایدی، یازه‌دی، درس تیارلماقده، ایتماقچی‌من، چیزگن‌می سن؟، بجرمه‌گن، یادله

ب– هر اؤقووچی نوبت بیلن توزگن بیر جمله‌سینی اؤقیسین، یانیده‌گی اؤقووچی اونینگ جمله‌سینی سؤراق جمله‌گه اؤگیرسین.

ج– اؤقووچیلر ایکّی گروپ‌گه بؤلینیب، بیر گروپ بیلیم اهمیتی و باشقه گروپ بایلیک اهمیتی حقیده سؤزله‌سین. گروپ گه قؤشیلمه‌گن بیر– ایکّی اؤقووچی قضاوتینی ایتسین.

اوی تاپشیریغی:

:

ییگیرمه بیِتّینچی درس

هدفلر:

۱- قۉشنی‌لر حقی باره‌سیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

۲- گرامر نی چوقورراق اۉرگنیش.

سۉراق:

۱- قۉشنی‌لرینگیزنینگ آتلرینی بیله‌سیزمی؟ اَیتینگ!

قۉشنی‌لر حقی

بیر کونی تاش پولاد نینگ خاتینی جیران، قۉشنی‌سی نینگ اوییگه باردی، قۉشنی‌سینی جوده پریشان و شاشگن حالده کۉردی. اوندن سببینی سۉره‌دی. قۉشنی‌سی اونگه: «آی قیز دیگن قیزچه‌میز کسل بۉلیب قالدی. اونی داکترگه آلیب بارماقچی من؛ اما پولیم یۉق. آته‌سی مزارشریف‌گه کیتگن‌لر، ایرته‌گه کیله‌دیلر، لیکن ایرته‌گچه قیزگینه‌م‌نینگ احوالی نیمه بۉلر؟» دیب نالیدی.

جیران اونینگ بو سۉزلرینی ایشیتیب، جوده قیغوردی. اونگه تسلی بیردی، اما یوره‌گی ناتینچ بۉلیب، اوییگه قیتیب کیلدی. ایشیتگن- کۉرگن‌لرینی ایری‌گه حکایه قیلیب بیردی.

تاش پولاد، خاتینیدن بو سۉزلرنی ایشیتگچ:

«قۉشنی، قۉشنی گه حقی بار. پیغمبریمیز حضرت محمد(صلی الله علیه وسلم) ایتیشلریگه کۉره، قۉشنی‌لر اوچ خیل بۉله‌دیلر:

۱- قریناداش و مسلمان قۉشنی. اونینگ اوچ حقی بۉله‌دی: مسلمانلیک، قریناداشلیک و قۉشنی‌لیک حقی.

۲- مسلمان قۉشنی نینگ ایکّی حقی بۉله‌دی: مسلمانلیک و قۉشنی‌لیک حقی.

۳- مشرک و یا کتاب اهلی (یهود و نصارا) قۉشنی نینگ بیر حقی بۉله‌دی، او هم بۉلسه، قۉشنی‌لیک حقی».

پیغمبریمیز بشقه بیر حدیث‌لریده: «جبرئیل(علیه السلام) دایم مینگه قۉشنی‌لر حقیده وصیت قیلر ایدی. مین قۉشنی‌لر میراث آله‌دیلر، دیب اۉیلر ایدیم» دیگنلر.

«پیغمبریمیز بویروق‌لریگه کۉره، قۉشنی‌لریمیزنی حرمت قیلیب، کېره‌کلی چاغلرده اولرگه یاردم بېریشیمیز و دایم اولر بیلن یخشی مناسبته بۉلیشیمیز کېره‌ک.

همسایه، همسایه نینگ بازاری بېزاری اېمس، دېگن مقال بار. منه، بو پولنی آلیب باریب، قۉشنیمیزگه بېر» دېب، خاتینیگه پول اوزه‌تدی.

جیران پولنی قۉشنی‌سیگه آلیب باریب بېردی. قۉشنی‌سی پولدن کېره‌ک‌لیگینی آلدی و آی قیزنی داکترگه آلیب باردی. داکتر، آی قیزنی معاینه قیلیب، نسخه بېردی. آی قیزنینگ آنه‌سی نسخه‌نی دواخانه‌گه آلیب، باریب دوا آلدی. سۉنگره داکترنینگ بویروغی گه کۉره، آی قیزگه دوا بېره باشله‌دی.

بیر کوندن سۉنگ، آی قیز ساغه‌ییب، اۉرنیدن توره‌دیگن بۉلدی.

آی قیزنینگ آنه‌سی قۉشنی سیدن جوده سخوش بۉلیب، اونگه منت‌دارچیلیک بیلدیردی.

اساسی توشونچه:

تاش پـولادنینگ خاتینی جیران، قۉشنی‌سی‌نینگ اوییگه باره‌دی و قوشنی سینینگ قیین‌چیلیگیدن آگاه بۉله‌دی. جیران قۉشنی‌سینینگ قیین‌چیلیگینی حل اېتیش اوچون اېری تاش‌پولاد دن بیرآز پول آلیب، قۉشنی‌سیگه بېره‌دی. بو بیلن، قوشنی‌سینینگ قیین‌چیلیگی حل بۉله‌دی.

نتیجه شوکه، قۉشنیلر بیر–بیرلریگه همیشه مهربان بۉلیب، یاردمچی بۉلیشلری کېره‌ک.

فعالیتلر:

۱– درس متنی‌ده‌گی حضرت پیغمبریمیز حدیث‌لریدن بیرته‌سینینگ مفهومینی ایتینگ!

۲– قۉشنی‌لر حقیده نېچه مقال بیله‌سیز؟ ایتینگ!

۳– قوییده‌گی ینگی سۉزلر معناسینی سۉزلیک‌دن تاپیب، جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

قۉشنی، قرینداش، قیین چیلیک، کتاب اهلی (یهود و نصارا)، جبرئیل (علیه السلام)، میراث، معاینه، نسخه، اېشیتگچ، چاغ، ساغ، ساغلیک.

۴– قۉشنی‌لرگه یاردم بېریش و اولر بیلن یخشی مناسبت اۉرنه‌تیش حقیده هرقطاردن بیر– ایکّی اۉقووچی فکر بیلدیرسین و باشقه‌لر هم فکرلریگه قۉشیمچه فکرلر ایتسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

گرامر مشقی:

الف: درس متنینی دقت بیلن اۉقینگ و قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- بیر کونی تاش‌پولادنینگ خاتینی جیران کیم نینگ اوییگه بارگن اېدی؟

۲- تاش‌پولاد قۉشنی‌سی نینگ قنده‌ی قیین‌چیلیگی بار اېدی؟

۳- جیران، قۉشنی سینینگ قیین‌چیلیگینی آسان قیلیش اوچون نیمه ایش قیلدی؟

۴- پیغمبریمیز اَیتگن‌لریگه کۉره، قۉشنی‌لر نېچه تورگه بۉلینه‌دی و اولر قیسی‌لر دیر؟

۵- قۉشنی‌لریمیز بیلن قنده‌ی مناسبت‌ده بۉلیشیمیز کېره‌ک؟

۶- بابالریمیز قوشنی‌لر حقیده نیمه دېگن‌لر؟

۷- تاش‌پولاد، خاتینی‌دن قۉشنی‌سیگه نیمه بېریب ییباردی؟

۸- تاش‌پولادنینگ قۉشنی‌سی پولنی آلیب، نیمه ایش قیلدی؟

ب: درس متنیدن بویروق فعلنی، کتابچه نگیز گه کۉچیرینگ!

ج: اوچته بویروق فعلنی یازیب، اولرنی بیرلیک و کۉپلیک (مفرد و جمع)، همده بجرمسلیک بویروغی (نهی) گه هم اۉگیرینگ!

د: درس متنیدن مقصد و گمان فعللرینی تاپیب، کتابچه نگیز گه کۉچیرینگ!

هـ: درس متنیده ایشله‌تیلگن فعللردن اوچته مقصد و اوچته گمان فعللرینی یسنگ!

و: هرقطاردن بیر- بیر کیشی تخته‌گه باریب، ج و هـ فعالیتلریدن بیرینی یازسین و باشقه‌لر تۉغری یا ناتۉغریلیگی حقیده فکر بیلدیرسینلر!

ز: اوچته صفت یازیب، اونی قیاسی و آرتیرمه (تفضیلی و عالی) صفتلر گه اۉگیرینگ!

ح: هرقطاردن بیر کیشی صفت نی ایکّینچی قطاردن اوشه صفت نینگ قیاسی و اوچینچی قطاردن آرتیرمه صفت شکلینی اَیتسین و عکسینچه سیگه دوام اېتتیریلسین!

اوی تاپشیریغی:

!

ییگیرمه سکّیزینچی درس

هدفلر:

۱- تریاک ضررلری توْغریسیده معلومات‌گه ایگه بوْلیش و اوندن اوْزنی اسره‌ش یوْللرینی بیلیش.

۲- گرامرنی چوقورراق اوْرگنیش و مشق قیلیش.

سوْراقلر:

۱- نَشه قیله‌دیگن ماده‌لر نیمه‌لردن عبارت؟

۲- نَشه قیله‌دیگن ماده‌لر، ساغلیققه و اقتصادگه قنده‌ی ضرر یېتکیزه‌دی؟

تریاک ضررلری

اېرکین، آته‌سی الله‌بېردی بیلن اَیله‌نیب یورگن اېدی. کوْزی بیر کوْپریک آستیده توْپله‌نیب تورگن نېچه کیشی‌گه توشدی. ساچلری چوْپر، کییم‌لری زقّی، بشره‌لری خنک بو انسانلر، تیتراق قوْل‌لر بیلن نیمه‌نی دیر، نوبت بیلن چېکر اېدیلر.

بو حالت‌نی کوْرگن اېرکین، آته‌سیدن:

«آته جان! اولر کیم و نیمه قیله‌یاپدیلر؟» دېب، سوْره‌دی.

- «بالەم! اولر بنگی‌لر، تریاک چېکه یاپدیلر» دېب، جواب بېردی.

- «تریاک نیمه؟» دېب، سوْره‌دی اېرکین، آته‌سیدن.

آته سی الله بېردی: «ترياک، کۉکنار دېگن اۉسیم لیکدن قۉلگه کېله دی. کۉکنار، یېرگه اېکیله دی؛ کۉکه ریب اۉسه دی؛ گلله یدی و غۉزه قیله دی. غۉزه سینی نیشتر بیلن تیله دیلر؛ تیلینگن غوزه‌لردن شیره چیقه‌دی؛ چیقغن شیره‌لرنی بیر ایدیشده ییغیب آله‌دیلر. انه شو شیره‌نی ترياک دېیدیلر» دېب، توشونتیردی.

اېرکین ینه آته‌سیدن: «بنگی، نیمه دېگنی؟» دېب سۉره‌دی.

– بنگی لغت‌ده، دایم نشه حالتده بۉلگن کیشی، دېگن معنانی انگلته‌دی. نشه چېکیش‌گه عادت قیلگن کیشینی بنگی دېیدیلر.» دېب، جواب بېردی. سۉنگره او، ترياک نینگ ضررلری حقیده معلومات بېره‌باشله‌دی:

– «ترياک چېکه دیگن کیشی نینگ یوره گی بوزیله دی؛ نفس آلیشی آزه یه دی؛ ایت و پوستی قوریبدی؛ بدنی‌قیچیبدی؛ تیلی توتیلیب، جسمی و روحی قیین‌چیلیکلرگه دوچ کېله‌دی. ترياک‌دن هیروئین، کوکائین و شونگه اۉخشش مخدر ماده‌لر حاصل قیلینه‌دی. بولرنینگ همه سی انسان سلامت‌لیگی و اقتصادی‌گه ضرر یېتکیزه‌دی» دېب تأکیدله‌دی.

اگر بنگی کیشیلر تېزلیکده تداوی قیلینمسه لر، یوره ک سکته سی و باشقه یمان کسل‌لیکلرگه دوچ کېلیب، اۉلیب قالیشلری ممکن.

اساسی توشونچه:

ترياک، کۉکنار اۉسیم‌لیگی غوزه سی دن آلینه دیگن شیره دن حاصل بۉله دی. ترياک چېکیش گه عادت قیلگن کیشی نی بنگی دېیدیلر. بنگی لر تورلی- تومن کسل لیک لرگه اوچره‌ب، تېزده جمعیت‌دن اجره‌لیب قاله‌دیلر. ترياک و باشقه مخدر ماده‌لر، نه فقط ساغلیککه، بلکه بایلیک و جمعیت گه هم کتّه ضرر یېتکیزه دی. بو کسل لیککه یۉلیققن لر تېزده دوالنیش‌لری کېره ک.

فعالیتلر:

۱- درس متنیدن فایده لنیب، ترياک نی ساغلیککه یېتکیزه دیگن ضررلری تۉغریسیده سۉزلنگ!

۲- بنگی کیشیگه قنده ی یاردم بېریشیمیز کېره ک؟ بو تۉغری ده اۉزفکر لرینگیزنی ایتینگ!

۳- مخدر مادەلرگە يۋلیقمس‌لیک اوچون نیمە قیلیش کېرەک؟ بو حقدە اۋز گروپلرینگیزدە بحث‌لشیب، نتیجەسینی هرگروپدن بیرینگیز اَیتیب بیرینگ!

۴- قوییدەگی ینگی لغت‌لر معناسینی تاپیب، مناسب جملەلردە ایشلەتینگ:

تداوی، بنگی، بشرە، نیشتر، زققی، مخدر مادەلر، تیتراق، هیروئین، کوکائین، چۋپر، یۋلیققن

۵- هرگروپدن بیر کیشی بیر لغت نی، ایکّینچی قطاردن معناسینی و اوچینچی قطاردن اۋشە لغتگە توزیلگن جملەنی اۋقیسین و وقتگە کۋرە عکسینچەسیگە دوام اېتتیریلیسین.

اوی تاپشیریغی:

گرامر مشقی:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ و اولرنی گرامر بۉلکلریگه اۉرنک دېک اجره‌تیب، نامینی یازینگ:

۱- اېرکین کتاب‌نی اۉقیدی.

۲- قوشلر درختلرگه اویه قوره باشله‌دیلر.

۳- قۉزی‌لر اۉسیملیک‌لرنی ییېدیلر.

۴- اېرکین، آته‌سی الله‌بېردی بیلن اَیله‌نیش‌گه چیقماقچی.

۵- بنگی‌لر، دایم نشه حالتده یاته دیلر.

اۉرنک:

لاچین، کۉپ محنت قیلیب، یېریدن یخشی حاصل آلدی.

لاچین - آت، کۉپ- روش، محنت- آت، قیلیب- اۉتگن زمان وصفی فعل، یېر- آت، دن- چیقیش کېلیشیگی، یخشی- صفت و روش، حاصل - آت، آلدی- مطلق اۉتگن زمان اۉتیملی انیق فعل.

ب: هرقطاردن بیرینگیز نوبت بیلن یازگن جمله‌لرینگیزدن بیرینی اۉقیب، گرامر بۉلکلریگه اجره تگن لرینگیزنی تخته گه یازینگ. باشقه گروپدن بیرکیشی ناتۉغری یېرلرینی تۉغریله‌سین.

ج: قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉرنک دېک قیسقرتیرینگ:

۱- اېرکین، استه- سېکین کېته باشله‌دی.

۲- اېرکین‌گه آته‌سی، بنگی‌لر تۉغری‌سیده معلومات بېردی.

۳- تریاک‌دن تورلی مخدر ماده‌لرنی توزه‌ته‌دیلر.

۴- اېرکین تریاک ضررلری تۉغری‌سیده یازیلگن مجله‌نی اۉقیدی.

اۉرنک: اېرکین کۉپریک تگیده بیر نېچه بنگیلرنی کۉردی.

قیسقرتمه‌لر:

اېرکین کۉپریک تگیده بنگیلرنی کۉردی.

اېرکین بیر نېچه بنگیلرنی کۉردی.

اېرکین بنگیلرنی کۉردی.

اېرکین کۉردی.

د: قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉقینگ و سۉراق‌لرگه جواب بېرینگ:

۱- اېرکین، آته‌سیدن نیمه تۉغری‌سیده سۉره‌دی؟

۲- اېرکین، کۉپریک تگیده کیم‌لرنی کۉردی؟

۳- اېرکین، آته‌سیدن کیم‌لر حقیده سۉره‌دی؟

۴- الله‌بېردی، تریاک حقیده نیمه دېب جواب بېردی؟

۵- الله‌بېردی، بنگی‌لر حقیده نیمه‌لر دېدی؟

۶- الله بېردی، تریاک ضررلری حقیده قنده‌ی معلومات بېردی؟

۷- بنگی‌لرنی تیزده تداوی قیلمسه‌لر، نیمه بۉلیش‌لری ممکن؟

اوی تاپشیریغی:

بیشینچی صنف سۉزلیگی:

- **أرت:** کېین، ارقه
- **آلغه:** آلدین، ایلگری
- **آیدین:** انیق، روشن، کۉرینیب تورگن
- **آغزه‌کی ادبیات:** عامیانه ادبیات، فلکلورادبیات
- **آچلیک:** آچ حالت
- **اینجو:** مروارید، دُر
- **احسان:** خیرلی، ثوابلی ایش، یخشیلیک
- **اسره‌ماق:** ۱. پرورش قیلماق
۲. احتیاط قیلماق، سقله‌ماق
- **اولغه‌ییش:** اۉسیب کتّه بۉلماق، بلاغتگه ییتماق، وایه گه یېتماق
- **اقلیم:** آب و هوا، بیر جای نینگ اۉزیگه خاص آب و هوا شرایطی
- **امپراتور:** شاهنشاه، بوروتگی روم پادشاهلر نینگ لقبی
- **انتیک:** تاریخي اهمیتگه ایگه بۉلگن، بورونگی، عتیق
- **انیق:** دقیق، تۉغری، ایشانرلی، شبهه دن خالی
- **اۉتمیش:** ایلگریگی دور، کیشی حیاتی نینگ یشب اوتگن قسمی
- **اۉچاق:** قازان قیلیش جای، چای قینش مکان
- **اوروغ:** ۱. تخم، دانه ۲. قبیله
- **اورینماق:** بیرار ایشنی بجریش، بیرار نرسه گه ابریشیش وشو کیلر اوچون حرکت قیلماق، اینتیلماق، تیریشماق
- **اونوم:** ثمر، حاصل بۉله دیگان، حاصل
- **ایناق:** اۉز ارا دۉستانه مناسبتلی، قلین دوست
- **اولوس:** خلق، مردم
- **اولوغلیگی:** بویوکلیگی، کۉرکلیگی، صولتلیگی
- **اولوغ:** اولکن، جوده کتّه، بویوک
- **اوتمیش:** اۉتگن، ایلگریگی دور، کېچمیش، ماس، کیشی حیاتی نینگ یشب اۉتیلگن قسمی
- **ابلچی:** سفیر، بیرمملکت نینگ ایکّینچی بیر مملکتده‌گی اینگ یوقاری مرتبه‌لی سیاسی نماینده سی
- **اۉغیل:** ار جنسیده‌گی باله، فرزند
- **اویات:** شرم، اۉته خجالت بۉلیش حسی
- **اۉغیت:** پارو، کود
- **ایملش:** اشاره بیلن چقیریش
- **اهل کتاب:** خداوند(ج) بیبارگن تورتته کتاب (قرآن، انجیل، تورات و زبور) پیرولری.
- **ابرکین:** آزاد
- **ایل:** ۱. اهالی، قبیله، طایفه ۲. کشور، دیار
- **اۉنماق:** اۉسماق، بلند بۉلماق
- **ابریم:** بعضی
- **انتظام:** بۉیونیلیش لازم بۉلگن قطعه، نظم، قانون، قاعده
- **ایلیق:** بیر آز ایسیق، یخشی مناسب، یاقیملی
- **ایچکی و تشقی:** داخلی و خارجی
- **آلتون:** طلا، زر
- **اریغ:** جوی، سوو آقیب کېته دیگن یۉل، نهر
- **ابسده‌لیک:** خاطره
- **ایدیش:** تورلی نرسه‌لر سالیب قۉییله‌دیگن اوی-روزگار بویومی، ظرف
- **القیش:** دعا، یخشی‌لیکلر، ممنونلیک، تحسین معناسیده‌گی قرسکلر
- **اویاق:** اوتمان
- **اینتیلیش:** کوشش، تلاش
- **ایپار:** هید، عطر
- **بیردنیگه:** عاجل، ناگهان
- **امواج:** موجلر، تۉلقونلر
- **أنگ:** کیشی نینگ فکرلش قابلیتی، عقل، ادراک، شعور
- **اۉزگه:** باشقه کیشی، ناتانیش آدم، بیگانه
- **اۉنیب- اۉسماق:** اولغه ی ماق، رشد قیلماق
- **اوزره:** اۉستیگه (بالایي)
- **اوونچ:** تسلی
- **سېویملی:** محبوب، یخشی کۉره‌دیگن
- **ایناقلیک:** ایناق سۉزی نینگ بیلگی آتی
- **براعظم:** قاره
- **باش- باشداقلیک:** خود سرلیک
- **بۉشه‌تیش:** ۱. نرم قیلیش ۲. خالی قیلیش ۳. ایشدن بیکار قیلیش، برطرف قیلیش
- **بورون:** آلدین، ایلگری
- **بۉلیم:** ۱. قسم، بخش ۲. مؤسسه، کارخانه و شو کبی‌لر نینگ معلوم ایش بیلن شغلله‌دیگن هر بیر قسمی، شعبه، دیپارتمنت
- **بها:** ارزش، نرخ
- **بهره‌لنماق:** فایده لنماق
- **بقا:** قالگن نرسه، پاینده
- **باقماق:** نظر تشله‌ماق، نظر سالماق، قره‌ماق، پرورش قیلماق
- **بی آلایش:** صاف دل، صمیمی
- **بیلیک:** بیلیم، علم
- **بیلیمدان:** عالم، دانشمند
- **بیملال:** قیینچیلیک‌سیز، تشویش‌سیز
- **بیلیم:** علم، دانش
- **بۉیاق:** رنگ
- **بویوم:** تیریکچیلیک، روزگارده کېره ک بۉله‌دیگن هر بیر نرسه
- **بیلله‌شوو:** مسابقه، ایکی یا نیچه آدم اره‌سده بیر خاص ورزش یا موضوع حقیده اۉتکزیله‌دیگن مسابقه
- **پیت:** ۱. معلوم بیر وقت، ان، لحظه ۲. معین بیر دور، زمان
- **پیشلاق:** سوتنی اچیتیب تیارلنه‌دیگن لبنیات توری، پنیر، قفه‌ناق
- **پیوند:** یاپیشتیرماق
- **تاقینچاق:** اوزوک، سیرغه و بیلک اوزیک کبی زینت بویوملری، گنه
- **تانگ آتگن:** کون بۉلگن، تون توگب کون بۉلگن
- **تیکیس:** ۱. برابر ۲. هموار
- **ترقی:** یوکسلیش، آلغه باریش، رواجلنیش
- **تراغ:** شانه
- **تصویب:** چین و توغری دېب حسابلش، بیرار ایش نینگ تۉغری و چین ابکنلیگی گه رای بېریش
- **تقدیر:** انسان نینگ پیشانه سیده یازیب قۉییلگن اوّلدن بیلگیلنگن کۉرگیلیک، قسمت، سرنوشت
- **تقوا:** پرهیزگارلیک.
- **تواضع:** فروتنلیک، اوزی نینگ خم قیلیب باشقه لر نی حرمت قیلیش، بیراونی احترام قیلیش اوچون اۉرنیدن توریش
- **توتون:** بیرار نرسه یانگنده هوا گه اجره‌لیب چیقه دیگن ماده‌لر مجموعی، دود
- **تېتیک:** کوچگه تۉله، بردم، کوچلی، چقّان
- **تبسم:** کولیمسیره‌ش، جیلمه یش
- **ترقه‌تیش:** نشر قیلیش یه یره‌تیش
- **تېگره‌ک:** دایره، اطراف، محیط
- **تفریحگاه:** سَیل یېری
- **تورلی:** خیلمه- خیل
- **تشقی:** چیت ابلیک، خارجلیک
- **تامیر:** آدم و حیوانلر تنه‌سیده قان آقه‌دیگن نَی گه آخشه‌گن عضو،

ریشه
- **تیریکچیلیک:** یشش، حیات کچیریش
- **تولقون:** موج، قتّیق چَیقه‌لیب تورگن سوو
- **ترماق:** شاخه، شبکه
- **تینچلیک:** تینچ حالت، صلح
- **توْغری:** خطاسیز، صحیح، درست
- **توغروق:** توغیش، فرزنده کوْریش، بشیک توْیی، مراسم
- **تینمه‌ی آقماق:** دواملی آقیش
- **جلال:** بویوکلیک، اولوغوارلیک، شکوه عزت
- **جراحت:** زخم ، یره‌لنگن جای
- **جوشقین:** جوش اورگن، موج اورگن، قتّیق تولقینلنگن.
- **جویه:** میده اریغ
- **جرگه:** گروه، دسته، صف و حلقه، آدملر نینگ کته ییغینی، کتّه مجلس
- **جمغرمه:** ۱. ییغیلگن پول، ۲. خیریه ایشلر قیلیش اوچون توزیلگن اویوشمه و ییغیلگن پولی.
- **جبرئیل**(علیه السلام)**:** پیغمبریمیزگه الهی وحی یېتکزگن فرشته
- **جوماق:** تاپیشماق، تاپتی متل
- **چارلب (چارلماق):** چقیرماق، دعوت قیلماق، مهمان قیلماق
- **چیت:** طرف
- **چاغی:** تخمیناً، قریب، شکیللی، چمه سی
- **چادر:** خیمه، کپه
- **چوْل:** دشت، بیابان، صحرا
- **چیقیندی:** کېرکلی قسمی اېشله تیلگندن نرسه لر چیقت، قالدیق، اعانه
- **چنغی:** قارده یېلیش اوچون آیاقلرگه محکم لنه دیگن بیر جفت اوزون سیلیق تخته
- **چیرای:** حسن جمال گوْزه‌للیک، کوْرک
- **چیت:** پخته تاله سیدن توْقیلگن گللی رخت
- **چیزیق:** یازه دیگن یا یوقه دیگن نرسه لر قالدیرگن اینگیچکه ایز، خط
- **چل:** ۱. طریقه، یوْریق ۲. نیرنگ، حیله
- **چیبر:** اوْز ایشی گه ماهر خاتین، چبور
- **چبور:** کییم، کیچک تیکیش، اوْزایشی نینگ استاسی.
- **حب:** محبت، یخشي کوْریش
- **حَکَم:** داور، دعوا ایشیده ایکی تمان اره سیده قضاوت قیلووچی
- **حیرت:** حیرانلیک
- **حسرت:** باغینچ، قتیق آرزووقیلینگن.
- **حکمتلی:** حکمتی بار، سرلی، دانالیک بیلن ایتلگن.
- **حکیم:** دانا، دانشمند، حکمت ایگه سی
- **خلق ارا:** خلقلر یا ملتلر اوْرته سیده گی مناسبتلرگه عاید، بین المللی
- **خوْجه‌یین:** ۱. مالو ملکی بوْلگن ۲. نفوذلی و باشلیغ
- **دُر:** اینجو یا مروارید نینگ ییریک توری
- **دهر:** دنیا.
- **دیموکراتیک:** مردم گه تیگیشلی بیر سیاسی نظام
- **دلکشا:** دلربا، کوْنگیل آچه دیگن، یاقیملی
- **دېنگیز:** اوقیانوس نینگ قوروقلیککه توشگن یا قوروقلیککه یاریب کیرگن، سوویَ شور بوْله‌دیگنِ بیر بوْلگی، بحر
- **ذوْاللسانین:** ایکی تیل لیک، ایکی تیلده سوْزلاوچی
- **رعیت:** خلق عامه سی، رهبر وسر پرستی بوْلگن قوم، جماعت
- **اخلت:** کثافت، چیقیندیلر
- **رستگارلیک:** نجات تاپیش، پرهیزگارلیک
- **رضوان:** بهشت، جنت
- **روح:** ۱. جان، روان ۲. کیشی نینگ ایچکی حالتینی، روانی کېچینمه‌لرینی، حس تویغولرینی عکس اېتتیرووچی کیفیتی
- **رونق:** ترقی، یخشی، رواج، گللب یشنش
- **ساغلام:** ساغ و سلامتلیک
- **سای:** ۱. ایکی ادیر یا ایکی تاغ اره لیغیده گی پستلیک جای، دره سوو یوْلی، ۳. وادی
- **سلطان:** شاه، پادشاه
- **سوپوریندی:** سوپورگنده ییغیلگن، کثافات
- **سرای:** خان، امیر و پادشاه‌لرنینگ دایمی اقامت گاهی بوْلگن حشمتلی کته بنا، قصر، توْرت یانی احاطه بوْلگن بیر
- **سوغاریش:** درخت یا اېکینلرگه سوو بېریش، سوو قویماق
- **سمن:** اچ مله، سمان رنگ (آت توسی حقیده)
- **سوران:** کوچلی شاوقین ، غاوور، غوور
- **ساووق:** پست حرارت ، ایسق اېمس
- **سیر:** تماشا، سیاحت
- **سویه:** شخص نینگ ترقیات درجه سی
- **سیاحت:** جهان گردلیک، دم آلیش یا هاردیق چیقریش مقصدیگه سفر
- **سیلش:** اوْستیدن قوْل نینگ کفینی یورگیزماق، سیپه‌لش ۲. انتخاب قیلیش، سره لب آلماق، تنله ماق
- **سوچوک:** شیرین، چوچوک
- **شاشیلینچ:** تیزده بجریلیشی لازم بوْلگن، عاجل
- **شورا:** کېنگاش، مشورت
- **شایق:** آرزومند، مای
- **شاوقین:** کوچلی سبس و تاووشلر
- **شاکر:** شکر قیلگن، سپاسگزار
- **صمیمی:** بخت گه توله بیربیریگه یقین.
- **صیقل:** نرسه سیرتیگه، سطحیگه بېریلگن جلا، ایشلاو
- **ظرافت:** زیرکلیک، خوش طبعلیک گوْزه‌للیک، ظریفلیک
- **طبیعت:** بوتون بارلیق، عالمده گی برچه نرسه لر، موجودات
- **عنعنه:** عصرلر آشه اولاددن اولادگه اوْتیب کېله یاتگن عرف، عادتلر، رواجلر، اخلاق لوازملری، قره شلر
- **عیال:** خاتین، زن
- **فردوس:** جنت نینگ اېنگ بویوک جایی
- **عملگه آشیریش:** بیر ایشنی بجریش
- **عظمت:** بویوکلیک، اولوغوارلیک، کتّه لیک
- **غراملیک:** خطالیک قیلیش.
- **غله‌موس:** حریص، کوزی آچ، فتنه گر
- **غریب:** اوروغی یوْق، کمبغل، بیچاره، مسافر
- **فدراسیون:** بیر نیچه مملکت نینگ اتحادی، بیرلشگن ایالتلر
- **فطرت:** انسان نینگ طبعتی، صفتی سرشت، طبیعت
- **فقر:** نادارلیک، کمبغللیک، درویشلیک، قشاقلیک
- **قانون چیقرووچی:** قانون توزه‌ته‌دیگن ارگان
- **قتله:** بوکله ماق، ییغماق
- **قریندااش:** جدی بیر بوْلگن کیشیلرنینگ بیری باشقه‌سیگه نسبتا قوم، ایناغه، نسبی باغلیق لر
- **قره‌شلی:** تېگیشلی، قره یدیگن
- **قیش:** ییل نینگ کوزدن کېین کېله دیگن ساووق فصلی
- **قیغو:** کلفت، الم، غم غصه، درد
- **قوینیده:** آغوشی
- قه‌ی: سوْراق بېلگیسی
- **قویاش:** آفتاب، کون
- **قییش:** ۱. ایشلاو بیریلمه گن خام چرم ۲ اوزون چرم تسمه، باغیچ
- **قیناو:** جسمانی یا روحی عذاب، آزار
- **قره‌تان:** ساوق، اېنگ ساوق
- **قورال:** اسلحه، سلاح
- **قوتقریش:** نجات بېریش
- **قتلم:** لایه، بخش، قشر
- **قوماش:** تکه

- **قتله:** بار، نوبت، دفعه، مرتبه
- **قره‌ماق:** کؤریش اوچون کؤزینی بیرارتامانگه، نرسه گه یؤنلتیرماق کؤز
- **قوتلوغ:** بخت وبرکت کېلتیرووچی بختلی، مبارک، مقدس.
- **قؤشنی:** یانمه یان تورگن جایلشگن، بیر–بیریگه یقین، چیپگره داش.
- **قیین چیلیک:** قیین حالت، آغیرشرایط
- **کاهش:** آزه یش
- **کوتماق (کوتیب):** استقبال قیلماق، انتظار چیکماق
- **کشته:** تکه‌ده تیکیلگن هر رقم گل رسم و شکللر
- **کؤچمنچی:** کؤچی
- **کوچلی:** ۱. جسمانی قوتی کؤپ، باقوت ۲. اقتصادی، مادی و باشقه جهتدن قدرتلی
- **کؤچت:** اوروغ یاقلمچه دن اؤسیب چققن و باشقه جایگه آلیب اؤتکزیله دیگن درخت، نهال
- **کؤکت:** پیپله دیگن تورلی اؤسیملیک‌لر
- **کوز:** یاز و قیش اؤرته سیده گی فصل، خزان
- **کؤکلم:** پیل نینگ قیش بیلن یاز اره لیغیده‌گی فصل، بهار
- **کیفیت:** نرسه نینگ صفتی، حالتی و قنده یلیگی
- **کییم:** کییله دیگن تورلی متاع لردن، لباس.
- **کېسک:** لای نینگ قوریب قاتیب قالگن بؤلگی
- **کمال:** ۱. کامل بؤلگن ۲. عیبسیز ۳. نهایت درجه
- **کېله‌سی:** حاضردن کېینگي، بوندن کېین کېله‌دیگن
- **کیپریک:** کؤزقباقلری نینگ چیتیده قطارجایلشگن اوزون توکلر.
- **گؤزه‌ل‌لیک:** گؤزه‌ل سؤزی نینگ بېلگی آتی، چیرایلی، حسن.
- **کېنگاش (کېنگش):** بیرارمسأله نی حل قیلیش اوچون مصلحت، مشوره
- **کورگان:** کییاوخان یا امیر کورگان کییاوی کورگان (لقب)
- **کانون:** مرکز
- **کنترول:** نظارت
- **کؤرستگیچ برماغی:** باش برماق دن ایکّینچی سی
- **کوکائین:** مخدره موادنینگ بیر توری
- **کېله‌جک:** کېله‌سی
- **کېلوشوو:** بیرار نرسه باره‌سیده اؤز ارا صحبتله شیب، مصلحت لشیب بیر فیصله‌گه کېلش، قرار، شرطنامه
- **گوهر:** ۱. اصل، نژاد ۲. الماس، یاقوت فیروزه کبی ارزشلی تاش
- **للمی:** سووغاریلمه‌یدیگن، یاغیندن سوو ایچه‌دیگن، دیمه
- **مباحثه:** اؤز ارا بحثلشیش، بحث، مناظره
- **متفکر:** یوکسک تفکر ایگه سی
- **مدرسه:** دینی تعلیم و تربیه بېرووچی اؤقوو مؤسسه‌سی، درس اوقیله دیگن جای
- **مذاکره:** بیرار مسأله بؤییچه بیراو بیلن فکر المه‌شیش، بحثلشیش، بحث یوریتیش
- **مهر:** انسان نینگ باشقه آدملرگه بؤلگن صمیمی محبتی
- **مول:** کؤپ
- **موشوک:** چشقانلرنی آوله‌یدیگن اوی حیوانی، پشک
- **مهد:** بېشیک
- **ملک الکلام:** بیلیم و ادبیات، اینیقسه شعرگه وارد و استاد کیشی
- **مسیحا:** حضرت عیسی (علیه السلام) پیغمبر
- **معانی:** معنالر
- **مبتذل فلم:** ناپسند فلم، بازاری و بی ارزش فلم
- **مسند:** مقام، اؤلتیرگن جای، اؤرین
- **منگو:** جاویدان، ابدی
- **دم:** نفس
- **مشوره:** مصلحت، کېنگاش
- **ملاحت:** گؤزه‌للرگه خاص یا قیملی لیک
- **مقابل:** یوزمه– یوز، قرشی، روبه رو
- **مصلحت:** مشوره، بیرار ایش و اونی قنده‌ی عملگه آشیریش باره سیده‌گی اؤز ارا فکر و ملاحظه
- **مسا:** آقشام
- **مناظره:** بیرار مسأله بؤییچه تارتیشوو، بحث
- **موزیم:** تورلی ساحه‌لرگه علمی طبیعی اهمیتگه ایگه بؤلگن نرسه لرنی تؤپلش، سقلش، اؤرگه‌نیش و نمایش اېتیش بیلن شغلله نه دیگن موسسه
- **مشرک:** خدانینگ شریکی بار دېب اؤیله‌یدیگن آدم، کؤپ خدالرگه عقیده سی بار کیشی
- **میراث:** ۱. مرحوم نینگ وارثلریگه قالگن مال– ملکی ۲. اجدادلردن اولاد لرگه قالگن علمی، ادبی، مدنی بایلیک
- **نظم:** قافیه‌لی و وزنلی یازوو، شعر
- **نابسامانلیک:** آشفته حال‌لیک، پریشان‌لیک
- **نظارت:** بیرار کیشی یا نرسه نینگ احوالي، کوزه تیش، تیکشیرش، کنترول آلیب باریش
- **نفوذ:** آبرولی، اعتبارلی، سلماق، اؤرین
- **نسخه:** ۱. کتاب یوزیدن یازیلگن مطلب، یازوو، بیرار نرسه نینگ اصلدن آلینگن کؤچیرمه، کاپی
۲. داکتر کسلگه توصیه قیلگن دوالر نامی یازیلگن کاغذ
- **نیزه:** قدیمگی زمان گه اوریش قورالی
- **نیشتر:** تامرنی کېسیش اوچون ایشله تیله دیگن اوچی اؤتکیر اسباب
- **واکسین:** معلوم بیر کسللیککه قرشی وقایه ماده سی
- **وایه:** کمال
- **هاردق:** ۱. هارغین حالت، چرچاق ۲ دم آلیش، آرام آلیش، استراحت قیلیش
- **همت:** قصد، اراده، کوچلي عزم
- **هیروئین:** مخدره‌لر نینگ بیر توری
- **یاز:** پیل نینگ بهار بیلن کوز اره‌سیده‌گی اېنگ ایسیق فصل.
- **یاقتیرماق:** راحت احساس قیلیش، یخشی احساس قیلیش.
- **یاغدو:** نور، یاروغلیک
- **یاقیملی:** ۱. کیشيني اؤزیگه تارته دیگن ستاره سي ایسیق، ۲. کیشیگه یاقه دیگن، ذوق بېره دیگن
- **یوکسلیش:** ۱. بلند کؤترلیب بارماق ۲. اؤسماق، رواجلنماق، کمال گه اېریشماق، بلندبؤلماق، رشد و توسعه
- **یاو:** اوروش حالتیده‌گی قرشی تمان، دشمن
- **یلانغاچ:** کییم کییمه گن، اوست باشسیز، کییمسیز
- **یولیقماق:** ۱. دوچ کېلماق، اوچره ماق ۲. دچار بؤلماق
- **یومشاق:** نرم، ملایم
- **یوپقه:** نازک، تنک
- **ینگماق:** غالب چیقماق، غلبه قازانماق، اوستون چیقماق
- **پیراغ:** برگ
- **بیللشوو:** مسابقه و مبارزه
- **هیلپیره‌ماق:** شمالده اوچیب، سیلکینیب تورماق
- **یؤلدن ازدیروچی:** تؤغری یؤلدن چیقاره دیگن، گمراه قیله دیگن
- **بویوم:** اسباب– انجاملر
- **یوز:** رقمی افاده لنگن سان ، مقدار.
- **یؤلداش:** یوله‌ده، سفرده بیربؤلگن کیشی، همراه
- **یونغینچه:** اوتلرنینگ بیر توری، یونغیشقه،رشقه
- **یاله:** شاخه، جاله، درخت شاخچه‌سی
- **یوکسه‌لیش:** اوسش، کمال گه یتیش.